

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a sociální práce

Bakalářská práce
Kvalita života osob s mentálním postižením v závislosti na
využívání služby chráněného bydlení

Vedoucí práce: Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

Autor práce: Lenka Smrčková, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3. ročník, kombinovaná forma studia

2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č.111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Poděkování

„Děkuji vedoucímu bakalářské práce Ing. Jaroslavu Šetkovi, Ph. D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.“

Obsah

Úvod	6
Teoretická část.....	8
1. Historie duševních poruch a zkoumání mentálního postižení	8
2. Vývoj termínu mentální retardace	9
3. Mentální postižení.....	10
3.1. Příčiny a členění mentálního postižení	11
3.2. Osobnost mentálně postiženého.....	12
3.3. Klasifikace vybraných stupňů mentálního postižení	16
3.3.1. Osoby s lehkým mentálním postižením.....	16
3.3.2. Osoby se středně těžkým mentálním postižením.....	17
4. Výchova dětí s mentálním postižením.....	18
4.1. Rodina a školní docházka	20
5. Dospělost	20
5.1. Role získávané v dospělosti u osob s mentálním postižením	22
6. Kvalita života a sociální služby pro osoby mentálně postižené.....	23
6.1. Transformace sociální politiky 1989	23
6.2. Kvalita života.....	23
6.3. Vybrané služby sociální péče	24
6.4. Pobytové služby sociální péče	25
6.5. Domovy rodinného typu	25
6.6. Chráněné byty	26
7. Sociální bydlení	27
Empirická část	28
8. Komunikace s osobou mentálně postiženou.....	28
9. Výzkumný soubor a cíl výzkumu	28
10. Metodologie	29
11. Analýza rozhovorů.....	31
11.1. Domácnost	31
11.2. Práce s penězi (hodnota peněz a umění s nimi vycházet).....	34
11.3. Rodina.....	36

11.4.	Chráněné bydlení	38
11.5.	Samostatnost	42
11.6.	Podpora	44
12.	SWOT analýza.....	47
13.	Poznatky a doporučení.....	51
14.	Závěr	54
15.	Seznam literatury	62
	Použitá literatura.....	62
16.	Seznam tabulek	64
17.	Seznam příloh	65
18.	Přílohy.....	66
19.	Abstrakt.....	101
20.	Abstract.....	101

Úvod

V této práci s názvem Kvalita života osob s mentálním postižením v závislosti na využívání služby chráněného bydlení se budeme věnovat cílové skupině lehce mentálně postižených dospělých. Zajímat se budeme o to, kde a s kým bydlí (rodinnými příslušníky).

Prostředí sociálních služeb poskytovaných pro dospělé osoby s mentálním postižením pro nás není neznámé. Obecnou snahou je, aby lidé co nejdéle zůstávali ve svém přirozeném prostředí a využívali podpůrných služeb místo pobytových, a ty až v krajních situacích. S těmito tendencemi státu se pomalu objevují nové situace, které je třeba řešit. Rodiny, které se v domácnosti starají o mentálně postiženého, s narůstajícím věkem začínají řešit otázku: „Co s ní/m bude, až se nebudeme moci postarat nebo tady vůbec nebudeme?“ Bohužel kvůli nynějším nejen legislativním změnám nejsme schopni přesně odpovědět.

Domovy pro seniory jsou přeplněné. I přes navyšování možností pro podporu rodin a sociálních služeb, kdy starší osoby zůstávají ve svém přirozeném prostředí co nejdéle, se počet osob potřebujících služby domovů pro seniory snižovat nebude, spíše naopak. Jen s těžkostí lze říci, zda by byla místa i pro osoby s mentálním postižením, které by využívaly tuto pobytovou službu spolu s rodiči (seniory). Díky stále probíhající transformaci pobytových zařízení se i pro klienty nevyhovujících ústavů sociální péče připravují alternativní možnosti. Samozřejmě, že nějaké ústavy zde stále budou, ale cílová skupina se změní a budou pro osoby, které jsou na tom s péčí o sebe a soběstačností mnohem hůře. Co tedy s lidmi, kteří mají ještě do důchodového věku daleko, jsou relativně schopní, ale nemohou se o sebe starat úplně sami? Momentálně mají možnost právě využít rodinných příslušníků nebo jít bydlet s podporou například do chráněného bydlení.

Zajímá nás, zda vybraní respondenti z řad dospělých osob s mentálním postižením, kteří navštěvují Stacionář Úsměv Třebíč, jsou ovlivněni rozdílným způsobem života. Tito uživatelé bydlí v domácím prostředí nebo v pobytové službě chráněného bydlení s názvem Domov bez zámku. Tam přešli z ústavní péče, kde byli část svého života. Každé toto prostředí bude dotyčnou osobu nějak ovlivňovat a posilovat v samostatnosti. Cílem by mělo být porovnání výhod a nevýhod obou prostředí a potvrzení, že chráněné bydlení více přispívá k samostatnosti.

Naším cílem je analýza způsobu života vybraných respondentů, který má zásadní vliv na utváření chybějících schopností, dovedností a soběstačnosti vlastní osoby. Respondenti se liší způsobem bydlení. Jedna skupina osob bydlí s rodinami. Druhá bydlela s rodinami, ale museli se přestěhovat do ústavního zařízení sociálních služeb a momentálně se nacházejí v chráněném bydlení. Následně provedeme metody SWOT analýzy pro zjištění kladů a záporů prostředí bydlení na které se zaměříme. Výsledky zhodnotíme a přidáme i doporučení.

Pro zjištění odpovědí na tyto otázky byla využita kvalitativní metoda s použitím polo-strukturovaného rozhovoru. Respondentům byly kladeny základní otázky, které byly rozšířeny doplňujícími, jež zajišťovaly rozšíření oblasti získávaných informací.

Základní publikace, které sloužily pro vytvoření této práce, jsou: Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách od P. Švaříčka a Kvalitativní výzkum od J. Hendla.

V první části se věnujeme historii duševních poruch a zkoumání mentálního postižení vědci. V další části se zabýváme vývojem pojmu mentální retardace až k jednomu z nových návrhů pojmosloví. Do třetí kapitoly zahrnujeme základní informace o mentálním postižení. Součástí jsou různé definice, členění i klasifikace. Tato část se také více věnuje klasifikaci schopností a dovedností osob s mentálním postižením v prvním a druhém stupni, tedy lehkému a středně těžkému postižení. V následující kapitole se zabýváme výchovou dětí s mentálním postižením a chybám při této výchově, které se odrážejí v dospělosti. Pátá kapitola se věnuje kvalitě života a péči o osoby s mentálním postižením. V šesté části se nachází hlavně přehled se základními informacemi o vybraných službách určených pro tuto cílovou skupinu.

Sedmá část se váže k výzkumné části, v níž popisujeme základní zásady komunikace s osobou s mentálním postižením. V osmé a deváté kapitole se popisuje cíl práce, jsou zde uvedeny bližší informace o výzkumu včetně používaných metod. V následující části se věnujeme interpretaci získaných informací spolu s odpověďmi na dané otázky. Na konci uvádíme SWOT analýzu a možné náměty pro zlepšení aktuální situace. Zároveň přikládáme bližší informace uvedené v komentáři k zákonu, který blíže nastiňuje způsob hodnocení schopností zvládat základní životní potřeby. V přílohách jsou uvedeny krátké kazuistiky našich respondentů. Zároveň zde najdeme přepis rozhovorů s respondenty.

Teoretická část

1. Historie duševních poruch a zkoumání mentálního postižení

V 19. století se psychiatrie systémově podobala spíše přírodním vědám. Hlavními úkolem byl popis a rozčlenění zkoumaného. Psychiatrové se často snažili, aby po nich byla pojmenovaná nějaká nově nalezená nemoc či symptom, podobně jako v botanice. Zkoumané choroby se tak neřešily do hloubky jejich podstaty. Klasická psychiatrie, která by se měla věnovat duševním onemocněním a jejich léčeni, byla tímhle ovlivněná. V rámci léčby se totiž využívaly různé přírodní preparáty a výzkumy jiných způsobů léčby nebyly dostatečné. Nebezpeční a nepohodlní pacienti byli izolováni a používané zastaralé metody brané za léčebné byly spíše trestem a mučením. V této době nebyla mentální retardace jako vrozená a nezvratná pro další zkoumání příliš zajímavá. Ani osobám s tímto druhem duševní poruchy se nevěnovala patřičná péče.¹

Větší zájem o zkoumání přišel až na začátku 20. století, kdy Alfred Binet vytvářel metodu, která by pomáhala rozeznat, které děti nejsou vzdělavatelny na běžných školách. Zaměřil se na úsudek, praktický rozum a schopnost využít ho k přizpůsobení se okolním podnětům. Začal měřit intelektuální výkon a testoval inteligenci pomocí úkolů zaměřených na každodenní praktické znalosti, jazykovou zdatnost, schopnosti usuzovat a napodobovat. Stanovil škály, podle kterých se stanovuje míra intelektu. Toto testování se zařadilo do jedné z metod v rámci praktické psychologie.²

Emil Kraepelin byl prvním, kdo vytvořil intelektovou klasifikaci, která se celosvětově rozšířila. Oligofrenie neboli slabomyslnost, jak ji nazval, se rozčlenila na tři známé stupně idiocii, imbecilitu a debilitu. Názvy se používaly čtyřicet let. Tyto pojmy začaly být nejen zastaralé, ale postupem času se z nich staly v běžné společnosti spíše vulgarismy a tedy stigmatizující. V roce 1959 Světová zdravotnická organizace (WHO) na své konferenci oligofrenii nahradila termínem mentální retardace. Zároveň vznikla i pětistupňová škála, kde jako hraničních bylo méně jak 83 bodů IQ. Díky prvotnímu přeceňování hodnoty IQ se stávalo, že děti patřící k etnickým menšinám byly následně chybně řazeny k osobám s mentální retardací. Tato hranice byla tedy posunuta na 70

¹ Srov. BLAŽEK, B.; OLMROVÁ, J. *Světy postižených*. Praha: Avicenum, 1988. Kapitola: Proměny v pojmání duševní poruchy, str. 11-19.

² Srov. LEČBYCH, M. Pojem inteligence. In VALENTA, M. a kol. *Mentální postižení*. Praha: Grada, 2012, s. 20–26.

bodů. Tato stupnice se zařadila i do Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10) a používá se s různými aktualizacemi dodnes.³

2. Vývoj termínu mentální retardace

Pojem mentální retardace využívají různé obory (psychiatrie, klinická a poradenská psychologie, speciální pedagogika, školství, zdravotnictví, sociální práce, sociologie...). Díky počinání společnosti se musí tato terminologie v různých časových úsecích upravovat. I pojem mentální retardace postupem času získal negativní a vulgární akcent. Proto opět došlo k úpravě pojmosloví a to na mentální postižení, což v některých zemích není považováno za dostatečnou změnu. Tuto úpravu názvosloví z mentální retardace na mentální postižení neberou všechny obory stejně. Například klinická psychologie a psychiatrie je považuje za synonyma. Ovšem třeba speciální pedagogika používá název mentální postižení a řadí tam právě mentální retardaci a nespecifické formy poruch inteligence. Vznikají tak problémy a nejasnosti v terminologii v různých oborech.⁴

V USA již přestali používat termín mentální postižení, ale propagují intelektové postižení.⁵

„To se definuje jako stav signifikantního snížení intelektového fungování a adaptivního chování, které se projevuje v každodenním sociálním a praktickém životě, mentální kapacita jedince pro učení, chápání, řešení problémů. IQ hodnoty kolem 70 – 75 bodů indikují limity v intelektovém fungování. Doporučuje se využívat i standardizované metody k posouzení adaptivního chování v rámci tří kategorií:

- abstraktní dovednosti, kam řadíme porozumění jazyku a jeho vyjádření, manipulace s penězi, orientaci v čase, praktické počty, sebeřízení a další...
- sociální dovednosti, jako je sociální odpovědnost, sebeúcta, schopnost řešení sociálních problémů a dodržování pravidel a zákonů...
- praktické dovednosti, kde můžou být zařazeny aktivity běžného života, zaměstnání, zdravotní péče, cestování, rozvrh dne, zajištění bezpečí, užívání telefonu a jiných běžných věcí a podobně.“⁶

³ Srov. PROCHÁZKA, R. a kol. *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Praha: Grada, 2014. Kapitola 17. Poradenství v oblasti mentální retardace, s. 169-190.

⁴ Srov. VALENTA, M. Koncept mentálního postižení a terminologie. In VALENTA, M. a kol. *Mentální postižení*. Praha: Grada, 2012, str. 28-61.

⁵ Srov. PROCHÁZKA, R. a kol. *Teorie a praxe poradenské psychologie*, str. 169-190.

- V této práci bude používán termín mentální postižení.

3. Mentální postižení

Mentální postižení je označováno různě, zde je několik definic, tak jak je uvádějí autoři s ohledem na to, jaké pojmosloví používají. Podle Matouška a jeho Slovníku sociální práce je mentální retardace: *„Vrozené a trvalé postižení osobnosti projevující se nízkou úrovní rozumových schopností, nízkou kontrolou emocionality, vysokou potřebou akceptace, nízkou schopností odhadovat vlastní možnosti, vysokou sugestibilitou, omezenou schopností rozumět řeči a řeč používat, tendencí ke stereotypnímu chování, konkrétním myšlením bez schopnosti zobecňovat a dalšími příznaky. V zemích našeho typu je při použití stupnice IQ jako rozhodujícího kritéria jsou zhruba 2,5 procenta lidí mentálně postižených.“*⁷

Vágnerová popisuje toto postižení jako neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně intelektového vývoje – méně než 70 % normy i přesto, že byl jedinec určitým způsobem výchovně stimulován. Nízká úroveň inteligence bývá spojena se snížením dalších schopností a odlišností ve struktuře osobnosti.⁸

Jedna z nejvíce používaných definic je od Dolejšího (1973), kdy používá pojem retardace. *„Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostatečích genetických vloh; na porušeném stavu anatomicko fyziologické struktury a funkce mozku a jeho zrání; na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace senzorické, emoční a kulturní; na deficitním učení; na zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace i stresu; na typologických zvláštnostech vývoje osobnosti.“*⁹

Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN-10), s účinností od 1. 1. 1993 a následných revizí udává, že mentální postižení je: *„Stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujícím se během vývojového období, postihujícím*

⁶ PROCHÁZKA, R. a kol. *Teorie a praxe poradenské psychologie*, str. 171.

⁷ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, str. 106.

⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. Kapitola Psychologická charakteristika mentální retardace, str. 290-298.

⁹ PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD s.r.o., 2006. Kapitola 3 Teoretická východiska pedagogiky osob s mentálním postižením, str. 55.

všechny složky inteligence, to je poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti. Retardace se může vyskytnout bez, nebo současně s jinými somatickými nebo duševními poruchami. Stupeň mentální retardace se obvykle měří standardizovanými testy inteligence. Může to být ovšem nahrazeno škálami, které určují stupeň sociální adaptace v určitém prostředí. Taková měření škálami určují jen přibližně stupeň mentální retardace. Diagnóza bude též záviset na všeobecných intelektových funkcích, jak je určí školený diagnostik. Intelektuální schopnosti a sociální přizpůsobivost se mohou měnit v průběhu času a i snížené hodnoty se mohou zlepšovat cvičením a rehabilitací. Diagnóza má odpovídat současnému stavu duševních funkcí. Následující podrobné členění na čtvrtém místě je určeno pro užití s položkami F70 – F79 k vyznačení rozsahu současných poruch chování:

F70 lehká mentální retardace – IQ 69 - 50 bodů

F71 středně těžká mentální retardace IQ 49 – 35 bodů

F72 těžká mentální retardace IQ 34 – 20 bodů

F73 hluboká mentální retardace IQ 19 a nižší

F 78 jiná mentální retardace

F 79 nespecifikovaná mentální retardace.¹⁰

3.1. Příčiny a členění mentálního postižení

Příčiny vzniku mentálního postižení jsou genetické, dědičné a získané díky prostředí. Zvolenský uvádí, že lehké mentální postižení vzniká **dědičně** průměrem inteligence rodičů a vlivu jejich rodinného prostředí. Jako další sem patří **specifické genetické příčiny**, kdy dochází k mutaci v zárodečných buňkách. Tyto dva faktory můžeme podle Penrose řadit mezi **vrozené**.¹¹

Příčiny lehkého i těžšího mentálního postižení mohou vznikat v těhotenství a souviset s onemocněním, špatnou výživou nebo úrazem v těhotenství, s porodním traumatem, s úrazy spojenými s nitrolebečním krvácením. Dále sem řadíme i onemocnění dítěte po porodu, špatnou výživu kojence a podobně. Mentální postižení může být získáno i na základě sociokulturní deprivace v rodině, případně v institucionální výchově. Vliv má také výchova v nižších sociálních vrstvách, špatné

¹⁰ Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů [online]. Praha: WHO/ÚZIS, posl. úpravy 1.4.2014 [cit. 7.10.2016]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>.

¹¹ Srov. PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD s.r.o., 2006. Kapitola 3 Teoretická východiska pedagogiky osob s mentálním postižením, str. 59-67.

rodinné vztahy, bytové a materiální podmínky. Tyto faktory Penrose řadí mezi vlivy **prostředí**. Nespecifická podmíněná porucha je stav, kdy nejsou zjištěny žádné příčiny a vznik mentálního postižení je neobjasněný.¹²

3.2. Osobnost mentálně postiženého

Limitovaný rozvoj intelektu, myšlení, řeči, učení a další schopnosti a dovednosti u těchto lidí se objevují v různých úrovních. Tudíž ani dvě osoby s mentálním postižením nenajdeme úplně stejné. Jedním ze znaků je omezení v kognitivních schopnostech, které se projevuje malým rozsahem zrakového vnímání, kdy nejsou schopni plně vnímat svoje okolí a mají tím zhoršenou orientaci v prostředí a koordinaci pohybu. Problematické může být i vnímání detailů na předmětech nebo v prostorové představivosti. Různé vjemy, rozlišování tvarů, barev, často nepoznají předměty po hmatu. Často se objevuje i nesprávné vnímání času.¹³

Myšlení

Myšlení u lehkého mentálního postižení může dosáhnout konkrétních logických operací. Uvažování se bude týkat aktuální reality. Různé situace posuzuje dle toho, jak mu připadají, a není schopný stanovovat jejich podstatu. Často tedy bere v potaz pouze svůj vlastní pohled, pocity a potřeby, které jsou často zkreslené. Bez nadhledu mají osoby s mentálním postižením problém s kritičností a jsou ovlivnitelní svojí či cizí představou. Úroveň uvažování lze k maximální hranici navýšit dlouhodobým učením. Myšlení je stereotypní s podobnými způsoby řešení situací. Je to prevence před novými a nesrozumitelnými podněty, které by přinášely obavy z neznámého. Tito lidé jsou schopni naučit se pravidla, se kterými však mohou mít problém při jejich aplikaci. Důvodem je neschopnost rozlišit různé situace a spojit je s pravidly. Při objevení problému nejsou aktivní a často čekají, až jej někdo vyřeší za ně nebo ho nechají být. Může se objevit i agresivní chování, které zastupuje zoufalství ze situace, které takový jedinec nerozumí nebo ji nedokáže vyřešit. Tato omezení je dobré respektovat, jelikož vysoké nároky mohou vyvolávat stres a nežádoucí negativní reakce.¹⁴

¹² Srov. PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*, str. 59-67.

¹³ Srov. VALENTA, M; MULLER, O. *Psychopedie*. Praha: Parta, 2009. Kapitola Osoba s mentálním postižením, str. 35-40.

¹⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, str. 290-298.

Paměť

Paměť je spíše krátkodobá, konkrétní a mechanická. Dotyčný si něco zapamatuje, ale není schopen to prakticky dále využít na stejném typu situace. Při učení se informace zapamatovávají pomalu a komplikovaně, je třeba častého opakování. Nedokáže oddělit, co je důležité, má problém se učit složitější a abstraktní informace.¹⁵

Emoce

Emoční schopnosti mohou být různé, ale jsou mechanismem autoregulace. Některé osoby mohou být více dráždivé, jiné afektivní nebo mrzuté. Dochází k iracionálnímu hodnocení situace a mohou vznikat problémy v oblasti sebeovládání. Tuto nedostatečnou kontrolu můžeme spojit s ulpíváním na přítomnost a k jednání, které dotyčné osobě přináší okamžité uspokojení potřeby. Ty jsou stejné jako u ostatních lidí, ale bývají ovlivněny omezením rozumových schopností. Dotyčný potřebuje stimulaci. Podněty by měly být spíš jednodušší, jasné a mohou být i stereotypní. Další je potřeba učení. Na začátku se snaží porozumět svému okolí. Proto je nutné informace opakovat, poskytovat je po malých částech, formulace musí být jednoduché a jedinec musí být schopen jim porozumět. Pak má takové učení smysl. Potřeba citové jistoty s nějakým blízkým člověkem nebo známým prostředím je pro tyto osoby důležitá pro zachování pocitu bezpečí. V dospělosti se s ní lze setkat v podobě infantilního chování. Nedochozí zde k pubertálním citovým proměnám. Každý potřebuje určitou míru seberealizace. V případě sebehodnocení u lehce mentálně postižených jde o převzetí názoru nějaké autority. Dotyčným může chybět hypotetické uvažování, což jim následně brání plánovat budoucí seberealizaci. Stačí jim pozitivní reakce, pochvala, ocenění, které jim vypovídá o jejich hodnotě. Potřeba životní perspektivy je závislá na schopnosti rozlišovat přítomnost, minulost a budoucnost. Často o budoucnosti moc nepřemýšlejí a žijí přítomností. V případě neuspokojení potřeb se objevují jednoduché obranné mechanismy v závislosti na úrovni mentálního postižení a osobnosti jedince.¹⁶

Pozornost

S pozorností a jejím přesouváním je to u těchto osob problematické. S navyšujícím se snížením rozumových schopností se zhoršuje i možnost větší pozornosti. To vede

¹⁵ Srov. VALENTA, M; MULLER, O. *Psychopedie*, str 35-40.

¹⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, str. 290-298.

k rychlejší a větší unavitelnosti. Rozsah pozornosti je závislý na stavu centrální nervové soustavy a jejího stupně vývoje.¹⁷

Řeč

Omezený rozvoj komunikace může způsobovat různé problémy. Negativně ovlivňuje socializaci, dotyčný má problém v porozumění a není tedy schopen patřičně reagovat. Dalším ztížením je neschopnost vyjádřit se verbálně. Důvodem může být i nedostatečné množství slovní zásoby. Někteří mají problém s výslovností, nedokážou správně pracovat s mluvidly nebo hůře slyší. Složitá souvětí a slovní obraty (metafora, ironie) mohou být těžká na pochopení. Často se objevuje jazyková necitlivost, jednoduché vyjadřování v krátkých větách či jednoslovné. Používají stereotypní fráze.¹⁸

Jemná motorika

Jemná motorika, kam řadíme pohyby prstů a rukou, se u osob s mentálním postižením projevuje menší obratností, při činnostech, které potřebují určitou jemnost a soustředění, například psaní a kreslení. U lehce mentálně postižených dochází k pomalejšímu vývoji v této oblasti. Pokud se na tom pracuje, může dotyčný postupem času dojít až k normě v rámci běžné populace.¹⁹

Hrubá motorika

Jedná se o ovládání těla. Řadíme sem držení těla, koordinaci horních a dolních končetin a schopnost určitých pohybů. V této oblasti záleží na druhu a úrovni postižení. Často se objevuje problém s rovnováhou, chůzí do schodů, neobratnost a stereotypní pohyby.²⁰

Sociální dovednosti

Sociální dovednosti využíváme ve společnosti při styku s jinými lidmi. Odvíjejí se od norem daných společností, a tím nám říkají, jak se máme chovat a co je běžné v určitých situacích. Jde o naučené chování. Pokud je osoba neovládá, může to vést k sociální izolaci, pocitům samoty a odmítání, k malému sebevědomí. Jde o proces získání podnětu a reakce na něj. Informace a podněty nejprve přijímáme s ohledem na to, jakým způsobem se okolí projevuje (vnímání řeči, řeč těla, oční kontakt, postoj a další). Následuje naše vnitřní zpracování situace spolu s interpretací emocí. Končí to

¹⁷ Srov. VALENTA, M; MULLER, O. *Psychopedie*, str 35-40.

¹⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, str. 290-298.

¹⁹ Srov. ÚZLOVÁ, I. *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním*. Praha: Portál, 2010. Kapitola Co bychom měli ještě vědět o práci s dětmi s jednotlivými typy postižení, str. 66-96.

²⁰ Tamtéž, str. 66-96.

výstupem, kdy reagujeme na informaci (vlastními slovy, barvou hlasu, řečí těla, očním kontaktem, postoji, gesty a chováním). Toto se dítě učí dlouhodobě s pomocí jasných instrukcí a praktických příkladů. Patří sem užívání správných pozdravů, střídání se v činnostech s jinou osobou, trpělivost, zdvořilost, uctivost, vlídnost, naslouchání druhým, čekání na slovo při rozhovoru, pochvala jiné osoby, respektování osobního prostoru, vhodnost tématu k rozhovoru, zachování dobrých způsobů, zdržení se nevhodných poznámek o lidech, klení a nadávek. Může se stát, že je potřeba některé z těchto dovedností v dospělosti zopakovávat.²¹

Soběstačnost

Do soběstačnosti můžeme řadit základní hygienické návyky. Patří sem schopnost ostříhat si nehty, u mužů oholit se. Ženy zvládají úkony spojené s obdobím menstruace. Obsluha elektrických spotřebičů, které dotyčná osoba ovládá bez dopomoci a naopak. Patří sem i ovládání domácích prací, schopnost něco si uvařit, samostatné oblékání dle aktuálního počasí. Do soběstačnosti řadíme i zvládání hospodaření s penězi s ohledem na to, zda je potřeba asistence. Patří sem také pohyb venku a orientace v místě bydliště. Osoby s mentálním postižením mají často různé zdravotní potíže. Může se jednat o přidružené vady zraku, sluchu a podobně. Dále mohou mít psychická onemocnění, epilepsii, různé fobie nebo specifické psychické projevy (nadměrná hádavost, urážlivost, emocionální nerovnováha a podobně). Mohou mít potíže s motorikou, například v oblasti rovnováhy často způsobené dětskou mozkovou obrnou, brzy může přijít i artróza či osteoporóza. Mohou se objevit různé alergie, často i na nějaké potraviny. I z těchto důvodů je třeba pravidelně navštěvovat různé lékaře. Osoby s mentálním postižením mají možnosti, jak se uplatňovat na trhu práce. Musí ovšem zvládat určité dovednosti.²²

²¹ Srov. PATRICK, N. J., *Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra*. Praha: Portál, 2011. Kapitola Sociální svět, str. 37-50.

²² Vyhláška č. 505/2006 Sb., k zákonu o sociálních službách, ve znění platném od 15.11.2006. Dostupný na WWW: <http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-o-socialnich-sluzbach/uplne/>.

3.3. Klasifikace vybraných stupňů mentálního postižení

V této podkapitole bude rozepsáno členění schopností a dovedností osob u prvních dvou stupňů mentálního postižení. Důvodem je zacílení práce převážně na první skupinu mentálně postižených dospělých, kteří mohou mít v určité oblasti svých schopností a dovedností přesah do druhého stupně.

3.3.1. Osoby s lehkým mentálním postižením

Osoby s lehkou mentální retardací tvoří téměř 70 - 80 procent všech osob s mentální retardací. Na základě temperamentu jsou někteří spíše plačtiví a zakřiknutí nebo naopak upovídaní a sebevědomí. Prostředí v rodinném kruhu a výchova má velký vliv na socializaci. Opožděná **jemná a hrubá motorika** se projevuje v koordinaci pohybu. Pozornost těchto lidí je jednak povrchní, krátkodobá, ale i stálá či nestálá. Myšlení je velmi jednoduché, konkrétní, ale může být také stereotypní, nepružné, nesamostatné, nepřesné a s infantilní. **Paměť** je mechanická, s různou kapacitou.²³

Jsou schopni užívat řeč v každodenním životě. Udržují konverzaci, dokážou se začlenit do běžné společnosti bez větších potíží. Jejich **rozvoj řeči** je trochu opožděn, ale dostávají se na úroveň II. signální soustavy, tedy jsou schopni zobecňovat a odvozovat. Hůře jsou na tom ovšem s usuzováním, a to je to hlavní, co narušuje jejich komunikaci. Tyto osoby jsou i přes opoždění většinou **plně soběstačné** v osobní péči, kam řadíme umývání, hygienické návyky, obslužnost při jídle, oblékání, a zvládají některé z domácích prací, i když nácvik může trvat dlouho. Největší potíže mají při zvládání teoretické práce ve škole. Nejen při **vzdělávání** se objevuje problém v oblasti emocionální nezralosti a nepřiměřenosti reakce na podněty, nízká sebekontrola a výrazné působení na jiné osoby. Ve velké míře se objevuje i problém se čtením a psaním. Pro tyto osoby je lepší se zaměřit na rozvoj jejich schopností a na nedostatky.²⁴

Osoby s lehkým mentálním postižením v případě potřeby, na doporučení školských poradenských zařízení a na základě přání dotyčného jeho rodiny vzdělávají v běžných

²³ Srov. PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*, str. 59-67.

²⁴ Srov. BENDOVIÁ, P. Mentální postižení. In BENDOVIÁ, P.; ZÍKL, P. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, 2011, str. 12-16.

typech škol dle individuálních vzdělávacích plánů. Případně s pomocí příslušných asistentů pedagoga, pokud jsou třeba.²⁵

Pokud z nějakého důvodu dotyčný nemůže absolvovat základní vzdělání v rámci běžné školy, může přestoupit na praktickou školu. Mohou absolvovat i odborné učiliště nebo dvouleté praktické školy. Osoby, které se pohybují s inteligenčním kvocieniem kolem 70 bodů, mohou pracovat v málo či nekvalifikovaném manuálním zaměstnání. Tím tudíž ani v **sociálním kontaktu** nepotřebují mít teoretické znalosti a lehké mentální postižení jim nezpůsobuje v sociální oblasti větší problémy. Ale obtížněji se můžou přizpůsobovat kulturním tradicím a normám. Problematická je schopnost vyrovnat se s požadavky na manželství či výchovu dětí. Často nedokážou řešit problémy běžného života, jako například zajištění a udržení zaměstnání, bydlení, zdravotní péče a podobně. Osoby s lehkým mentálním postižením se mohou projevat individuálně, objevují se u nich přidružené chorobné stavy, například poruchy při vývoji autistického spektra, chování, epilepsie, případně tělesná postižení.²⁶

3.3.2. Osoby se středně těžkým mentálním postižením

U těchto osob, jejichž inteligenční kvocien je 35 až 49 bodů, je opožděno porozumění obsahu řeči. **Jemná a hrubá motorika** je trvale zpomalená, tyto osoby mají nekoordinované pohyby a nezvládají jemné pohyby. Potýkají se stereotypním, stabilním a nepřesným **myšlením**. Často trvají na nepodstatných, ale nápadných detailech. Jejich **paměť** má malou kapacitu a je spíše mechanická.²⁷

Mezi těmito osobami jsou velké individuální rozdíly včetně oblasti komunikace. **Úroveň řeči** je většinou na první signální soustavě, komunikují na základě jednoduché konverzace verbálně či alternativně. Do této skupiny patří i osoby, které nedokážou příliš vyjádřit své potřeby. Zároveň do skupiny středně mentálně postižených patří i skupina osob, která se mluvit nenaučí, ale může porozumět verbální komunikaci. Někteří se naučí komunikovat pomocí gestikulace nebo pomocí jiných forem nonverbální komunikace. Omezení mají osoby se středně těžkým postižením i v rámci **soběstačnosti** a manuální zručnosti. Většina těchto osob není schopná vést nezávislý plně samostatný život. Velká omezení se nacházejí v rámci výchovy a **vzdělávání**.

²⁵ Srov. Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění platném k 1. září 2016.

²⁶ Srov. PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*, str. 59-67.

²⁷ Tamtéž, str. 59-67.

Někteří jsou schopni pochopit a osvojit si základy čtení, psaní, počítání. Toho lze docílit speciálně zaměřenou výukou, která jim dává možnost rozvíjet jejich omezený potenciál k získání základních vědomostí, dovedností a k sociálním aktivitám. K tomu jsou určeny základní školy speciální a následné absolvování jednoleté praktické školy. V dospělosti jsou schopni dělat velice jednoduchou manuální práci. Důležitá je strukturalizace činnosti, zajištění odborného dohledu, což může vést ke zvýšení jejich samostatnosti a výkonnosti. Pracují převážně v chráněných dílnách a pracovištích. Tyto osoby jsou většinou mobilní a fyzicky aktivní. Většinou dokážou navázat **sociální kontakt** a komunikovat s dalšími osobami. Většinou nedokážou řešit sami náročnější situace. Někteří jsou omezeni ve svéprávnosti, hlavně v právních úkonech. U některých se objeví dětský autismus, vývojové poruchy, které ovlivňují obraz i způsob jednání s dotyčným postiženým, například Aspergerův syndrom, Rettův syndrom. K středně těžkému mentálnímu postižení se může přidružit i tělesné či neurologické onemocnění, jako je epilepsie, ale i psychiatrické onemocnění jako například schizofrenie. Většina těchto osob není schopná vést nezávislý plně samostatný život a dříve bylo běžnou praxí tyto osoby umísťovat do ústavní péče.²⁸

4. Výchova dětí s mentálním postižením

Nečekaná zpráva rodičům, že jejich dítě je postižené, oba zasáhne. Jedním ze způsobů, jak takovou zprávu sdělovat, je dbát na to kdo, kdy, kde a jak tuto informaci předá. Je také možné využít „milosrdnou lež“, kdy se mlží a zlehčuje stav dítěte. Tato varianta však rodičům přinese ještě větší zklamání z nenaplněných očekávání. Nejpříjemnější je citlivě předat informace o zdravotním stavu dítěte a vyváženě poskytovat zprávy, což rodiče postupně připravuje na přijetí dítěte včetně problému, tedy postižení. Tento postup, kdy by lékaři byli schopni poskytnout dostatečnou podporu a pomoc, ovšem neovládá dostatečné množství lékařů.²⁹

Rodiče jsou proto bohužel často málo připraveni na život s postiženým dítětem. Samozřejmě, že se zde objevuje i období, kdy se musejí smířit s tím, že vývoj jejich dítěte bude probíhat jinak. Dokud ale ke smíření nedojde, nemůže dojít k rozvoji výchovných aktivit u rodičů v takové míře, jak je zapotřebí. Pokud se toto podaří a

²⁸ Srov. BENDOVIÁ, P.; ZÍKL, P. *Dítě s mentálním postižením ve škole* str. 12-16.

²⁹ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělání, výchova, sociální péče*. Praha: Portál, 2006. Kapitola Výchova dětí s mentální retardací v rodině, str. 156-160.

rodiče zaujmou pozitivní postoj, začnou hledat možnosti a odbornou pomoc, je to krok správným směrem. Ovšem také je zapotřebí brát v potaz osobnost rodiče, zda je schopný být dobrým vychovatelem. Nejedná se jen o kladné charakterové vlastnosti, kde bychom mohli zdůraznit houževnatost a trpělivost, ale i pohotovost v reakcích, zručnost a jiné. Tudiž se může stát, že i rodiče se musí rozvíjet v určitých oblastech. Pokud se podíváme na druhou stranu, rodině ani dítěti v rozvoji nepomůže a efektivnost výchovy snižuje zármutek rodičů, soucit, pesimismus, nervozita, výčitky svědomí, obviňování sebe či partnera, stud a další.³⁰

Dítě na začátku vývoje potřebuje, aby se rodiče se situací vyrovnali. Postoj, který by byl pro dítě i pro rodiče nejlepší, je individuální, protože každý jedinec je jiný a má v určitých oblastech odlišné potřeby. Nejméně vhodně je odmítání dítěte. Příliš vhodné není ani zaujetí ochranného přístupu nebo naopak snaha dítě neúměrně vychovávat, vycvičit, aby se co nejméně lišilo. Jestliže se rodiče nedokážou s nastalou situací vyrovnat, často dítě umístí do nějakého sociálního zařízení a nechají ho svému osudu. Z lidského hlediska se to pochopit dá, ale pro dítě to není dobré. Na začátku dítě totiž potřebuje, aby mělo mateřskou péči, zázemí rodiny s pozitivně laděnými city, individuální přístup, trpělivé výchovné vedení.³¹

Pokud k dítěti z okolí přicházejí nějaké podněty, nastává i přes omezení reakce. Pokud jsou výchovné a sociální podněty přiměřené a jsou dobře nasměrované, mohou dítěti napomoci v rozvoji. Ten nastává při reakcích na různé životní situace. Prvním sociálním prostředím je rodina. Její funkce je tedy reprodukční, ekonomická, ochranná, avšak za nejdůležitější můžeme považovat výchovnou. Ta je u postiženého člověka ztížena. Rodina dává dítěti vzor a základy pro život ve společnosti, zde se dítě učí potřebným morálně volným vlastnostem, získává vztah k práci, přijímá roli člena rodiny v rámci této sociální skupiny. Seznamuje se s formami společenského života. Tím rodina vytváří podmínky pro rozvoj poznávání, pozornosti, paměti, mentálních funkcí, i emocionální stránky. Funkci rodiny ovlivňují vnější a vnitřní podmínky. Ty vnější jsou spojené s finanční a hmotnou stránkou. Zde je třeba zajistit opatření ze strany společnosti. Můžeme sem řadit materiální vybavení rodiny, finanční dávky, poradenství a další. Ovlivňování vnitřních podmínek je obtížnější. Řadíme sem role osob v rodině a hlavně jejich výchovnou funkci, jež je vztahem k postižení dítěte náročnější. Rodiče

³⁰ Srov. KVAPILÍK, J.; ČERNÁ, M. *Zdraví způsob života mentálně postižených*. Praha: Avicenum, 1990. Kapitola Mentálně postižený jedinec v rodině str. 28-38.

³¹ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělání, výchova, sociální péče*, str. 156-160.

musí podstoupit přípravu a speciální vedení, do kterého se musí zapojit všichni členové rodiny. Za vnitřní podmínky můžeme považovat i reakce okolní společnosti, jako například spoluobčanů. Rodina má mít zavedené normy a pravidla chování s ohledem na postižené dítě. Jejich dodržování by mělo vést k tomu, že každý člen má své jasné místo a to se respektuje.³²

Prospěšná je i spolupráce rodiny a výchovné instituce, kde dítě tráví svůj čas. Může se jednat o školku klasického typu nebo speciální. Spolupráce by měla probíhat i v případech, že je dítě umístěno v ústavním zařízení. Společným cílem rodiny a institucí, které postižené dítě navštěvuje, je co nejvíce rozvinutá osobnost a co nejvyšší možné pracovní a společenské zapojení do běžné společnosti.³³

4.1. Rodina a školní docházka

Ve školním věku potřebuje postižené dítě rodinné zázemí, pocit ochrany, intenzivnější výchovu a větší pomoc při vzdělávání. Všechny dovednosti, návyky a vědomosti se získávají pomalu a je třeba více pomoci i při činnostech, které jiné děti zvládají samostatně. Velkými kroky k samostatnosti je zvládání úkonů sebeobsluhy, základní orientace v běžném každodenním životě a v komunikaci s okolím. V tomto období rodina žije běžně. Rodiče chodí do práce. Matka má opět sociální kontakty, o které mohla být ochuzena. O dítě se postará v základní péči škola. Dříve byl nedostatek předškolních a školních zařízení, kam by mohly děti s mentálním postižením chodit. V některých případech byly děti s těžším postižením osvobozeny od školní docházky a tedy zbavovány práva na vzdělání. Ve zvláštních školách byly děti s lehčím postižením, jinak veškerá péče byla na rodině, pokud dítě nebylo v ústavní péči. Dnes je situace jiná. Lidé s mentálním postižením mají řadu možností. Vzdělávají se dle svých schopností a dovedností a mohou navštěvovat i běžnou základní školu. Také se zvyšuje počet osob, které navštěvují praktické školy a připravují se na své budoucí povolání.³⁴

5. Dospělost

Dle Vágnerové lze dospělost označit za období, kdy je člověk svobodný, kdy se sám rozhoduje a je odpovědný za svoje rozhodnutí. Také je schopen plnit příslušné role.

³² Srov. KVAPILÍK, J.; ČERNÁ, M. Zdravý způsob života mentálně postižených, str. 28-38.

³³ Tamtéž, str. 28-38.

³⁴ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělání, výchova, sociální péče*, str. 156-160.

Dospělý postižený člověk si vytvoří identitu, která zahrnuje jeho omezení a tím prokazuje svoji zralost. Pokud se mu to podaří, může se pokusit dosáhnout dalšího vývojového stupně - intimity. Může se tak stát rovnocenným partnerem na intimní úrovni. Díky tomu není jen závislým příjemcem něčí péče. I schopnost tvorby a rozvíjení něčeho užitečného potvrzuje dospělost. Toto se uplatňuje v rámci rodičovské a profesní role. Postižený člověk někdy není schopen zvládnout všechny požadavky dospělosti. Může také nastat situace, kdy tento člověk zůstane závislým, nesoběstačným, nemůže nebo nechce o sobě rozhodovat a nést za svá rozhodnutí odpovědnost.³⁵

Rodina je důležitá pro osobu s mentálním postižením i v dospělosti. Osoby s lehkým mentálním postižením by se měly naučit pracovat a v rodině nacházet zázemí při řešení různých problémů a potíží. Osoby s těžším postižením jsou zaměstnávány v tzv. chráněných dílnách nebo tráví čas v zařízeních sociální péče denního, týdenního někdy i celoročního typu. I přes-to mají potřebu pravidelného kontaktu se svojí rodinou. Zároveň potřebují mít pocit smysluplné činnosti a užitečnosti pro ostatní, v čemž jim některé služby sociální péče dokážou pomoci. Toto uplatnění je důležité pro každého člověka bez ohledu na úroveň jeho rozumových schopností. Pro některé osoby s mentálním postižením je to naplnění smyslu jejich života.³⁶

Člen rodiny zároveň často vykonává opatrovnictví osob. To nastává v případě, že osoba dlouhodobě není schopna o sobě rozhodovat a orientovat se v právní oblasti. Proto bývá omezena ve způsobilosti k právním úkonům a soud určí rozsah zastupování ve prospěch omezené osoby.³⁷

Díky tendencím státu, aby osoby s mentálním postižením zůstávaly v domácím prostředí místo v ústavní péči (transformace sociálních služeb), se mění i podmínky tohoto řešení. Jedná se o finanční příspěvky, rozšiřování sociálních služeb a podobně. Rodiny a samotné osoby s postižením získávají větší podporu a sami se rozhodují, co je pro ně nejpříjemnější.³⁸

Osoby s mentálním postižením potřebují celoživotní vedení a podporu. Jakmile se jejich vývoj dostane na své maximum, již nebude možné se nějak zlepšovat. Spíše

³⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. Kapitola Dospělost postiženého člověka, str. 183-189.

³⁶ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělání, výchova, sociální péče*, str. 156-160.

³⁷ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, str. 136.

³⁸ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělání, výchova, sociální péče*, str. 156-160.

naopak může dojít k určitému úbytku znalostí či dovedností. Je tedy třeba stále pracovat na udržení nabytých schopností a dovedností. K poklesu dovedností dochází často v rodinách, které po dotyčném nic nechtějí. Proto je dobré, aby osoby s mentálním postižením měly nějaké pracovní uplatnění, různé zájmy, které by jim naplňovaly volný čas. Je třeba mít nějakou životní náplň a denní režim.³⁹

5.1. Role získávané v dospělosti u osob s mentálním postižením

V dospělosti se objevují tři nové role (profesní, partnerská, rodičovská). U mentálně postižených nejsou v každém případě dosažitelné někdy s podporou a pomocí.⁴⁰

Profesní role, vyžaduje pravidelný režim, je stimulující, udržuje schopnosti a dává životu smysl. Pokud se přihlíží na možnosti a úroveň myšlení, není třeba rychlých reakcí a změn činností (někomu může i vyhovovat), je to pro tyto osoby naplňující činnost. Nejlepší uplatnění je v klidném prostředí se stálým personálem s nenáročnou prací. Tomu vyhovují chráněné dílny, kde se činnost i tempo uzpůsobuje dotyčnému. Mají zde sociální kontakty a zázemí. Zvládnutí této role není závislé na úrovni inteligence, ale na schopnostech, vlastnostech, motivaci a sociální adaptabilitě. Sociální chování je tady často důležitější než motorické a kognitivní schopnosti.⁴¹

Partnerská role se u mentálně postiženého nemusí plně vytvořit. Často vystačí vztah s matkou a členy rodiny. Může se naskytnout situace, kdy není příležitost ke kontaktu s možným partnerem na podobné úrovni, který by sdílel obdobnou potřebu. Může se jednat o potřebu vyjádření své touhy po blízkém člověku. V případě, že vznikne nějaký vztah, nezřídka jde spíše o společné aktivity, mnohdy v rámci zaměstnání nebo zařízení s aktivitami pro volný čas. Některá pobytová zařízení umožňují partnerské soužití s určitými opatřeními a podporou. V rodinách to nebývá, často se tomuto rodiče brání a zdůrazňují rizika možného rodičovství. Opatření jsou často vhodná z důvodu neschopnosti plnit rodičovskou roli a odpovědnosti, která je zapotřebí. Přesto partnerský vztah těmto osobám přináší nové zkušenosti, rozvoj a možnost dalšího osamostatnění.⁴²

³⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, str. 183-189.

⁴⁰ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. Kapitola Profesní, partnerská a rodičovská role, str. 311-314.

⁴¹ Tamtéž, str. 311-314.

⁴² Tamtéž, str. 311-314.

6. Kvalita života a sociální služby pro osoby mentálně postižené

6.1. Transformace sociální politiky 1989

Transformace sociální politiky a jejích dílčích úseků je dlouhodobý proces, který u nás byl zahájen po roku 1989. Cílem transformace je humanizace, individualizace a poskytování služby v přirozeném prostředí. K zásadním posunům nám posloužily modely transformací sociálních služeb evropských západních zemí, které ve svém vývoji měly předstih a také už pozitivní výsledky.⁴³

Podle Kloučkové je humanizace proces, který vede k proměně systémů péče a prostředí tak, aby naplňoval práva a potřeby uživatelů. Humanizace obsahuje změnu institucionální péče ke komunitní a zároveň tím přispívá k samostatnosti jedinců v rámci komunity.⁴⁴

6.2. Kvalita života

Součástí komunity a jejích členů je i jejich kvalita života, která přispívá k lepšímu životu celé komunity, a tedy společnosti. Podstatou kvality života mentálně postižených občanů je zplnomocnění jejich práv, získání určitých kompetencí, možnost být aktivní, kreativní, mít přátele, moci milovat druhé, a něčím přispět pro společnost. Proto je důležité, aby společnost vytvářela podmínky, které by pomáhaly odstraňovat negativní projevy ovlivňující kvalitu života mentálně postižených osob. Vznikem projektů se usnadňuje integrace znevýhodněných skupin postižených občanů do společnosti. Jedná se o posílení možností sociálních služeb a aktivizaci jejich kapacit. Cílem je, aby uživatel těchto služeb nebyl jen pasivním příjemcem, ale současně se zapojoval, samostatně jednal v maximální možné míře.⁴⁵

⁴³ MPSV ČR. *Koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb jiné druhy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti*. Praha: MPSV ČR, Materiál schválený usnesením vlády České republiky č. 127 ze dne 21. února 2007. [online], Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3858/Koncepcepodpory>.

⁴⁴ KLOUČKOVÁ, Tereza, *Transformace pobytových zařízení sociálních služeb v České republice*, Konference Sociální služby v Ústeckém kraji, 10. listopadu 2009, [online], Dostupný z WWW: <http://www.kr-ustecky.cz>.

⁴⁵ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, str. 288.

6.3. Vybrané služby sociální péče

Služby sociální péče, které využívají osoby s mentálním a kombinovaným postižením, podle zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách

Jednou ze služeb, která je využívána hodně i těmi, kteří nejsou schopni pracovat, je **denní stacionář** (§ 46). Ten poskytuje ambulantní služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku nebo zdravotního postižení, a osobám s chronickým duševním onemocněním, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Jeho základní činnosti jsou:

- pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- poskytnutí stravy,
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁴⁶

Existuje i typ stacionáře, při kterém je přidruženo i ubytování **týdenní stacionář** (§47) a to osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku nebo zdravotního postižení, a osobám s chronickým duševním onemocněním, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.

Tyto základní činnosti se poskytují v této službě:

- poskytnutí ubytování,
- poskytnutí stravy,
- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁴⁷

⁴⁶ Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném od 14.3.2006. Dostupný na WWW: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast3>.

6.4. Pobytové služby sociální péče

Tyto služby pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením zajišťují **domovy pro osoby se zdravotním postižením** (§ 48). Zde se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.

Základními činnostmi jsou:

- poskytnutí ubytování,
- poskytnutí stravy,
- pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁴⁸

Nezaopatřeným dětem se v domovech pro osoby se zdravotním postižením poskytuje osobní vybavení, drobné předměty běžné osobní potřeby a některé služby s přihlédnutím k jejich potřebám. Osobním vybavením se rozumí prádlo, šatstvo a obuv; některými službami se rozumí stříhání vlasů, holení a pedikúra. Nezaopatřenost dítěte se pro účely tohoto zákona posuzuje podle zákona o státní sociální podpoře. Může zde být vykonávána ústavní výchova, výchovná opatření nebo předběžné opatření podle zvláštních právních předpisů.⁴⁹

6.5. Domovy rodinného typu

Jde většinou o činžovní domy, které obsahují několik na sobě nezávislých bytů. Výhodou je nejen soukromí jednotlivých klientů, ale také možnosti odlišného přístupu ke každému klientovi, v některých případech je nezbytností více přizpůsobit prostředí bytu klientovi a jeho postižení. Každá bytová jednotka má 3-4 klienty a svého asistenta.

⁴⁷ Tamtéž, § 46.

⁴⁸ Srov. ARNOLDOVÁ, A. *Sociální péče. Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2015. Kapitola 5.5 Dobrovolnická služba, str. 40.

⁴⁹ Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném od 14.3.2006. Dostupný na WWW: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast3>.

Celkový počet klientů by neměl přesáhnout 20 obyvatel, aby se neztratila rodinná atmosféra bydlení. Klienti jsou na asistentech většinou zcela závislí, ale některé služby jsou zde poskytovány hromadně. Tento typ bydlení plně respektuje soukromí klientů a umožňuje jim samostatné rozhodování v rámci jejich možností a schopností.⁵⁰

6.6. Chráněné byty

Jde o formu úplné integrace klienta do klasické bytové zástavby převážně městského typu. Rozsah asistenčních služeb je stanoven podle potřeby klienta, která vyplývá z jeho postižení. V bytě žije 1 až 5 osob společně se svým asistentem, který jim pomáhá přivedení domácnosti. Čas během dne klienti tráví v chráněných dílnách nebo stacionářích. Každý klient má v chráněném bytě vlastní pokoj a je zde respektováno jeho soukromí.⁵¹

Chráněné bydlení (§ 51)

Je pobytové zařízení rodinného typu je pro osoby, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení má formu skupinového, popřípadě individuálního bydlení.

Obsahem jsou tyto základní činnosti:

- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- poskytnutí ubytování,
- pomoc při zajištění chodu domácnosti,
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti.
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁵²

Definice vymezuje chráněné bydlení jako „bydlení v bytě, který je v běžné zástavbě a patří poskytovateli sociální služby. Bydlí v něm jeden či více klientů, kteří se na základě svých možností podílejí na vedení domácnosti. Služby jsou klientovi podle

⁵⁰ Srov. PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD s.r.o., 2006. Kapitola Formy bydlení vhodné pro osoby s mentálním postižením, 114-123.

⁵¹ Tamtéž, str. 114-123.

⁵² Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném od 14.3.2006. Dostupný na WWW: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast3>.

individuální potřeby poskytovány sociálními pracovníkem, pečovatelem nebo asistentem. Chráněné bydlení je vhodné pro klienty trvale postižené nebo dlouhodobě nemocné, kteří potřebují terapeutickou podporu, ale jejich stav nevyžaduje ústavní pobyt s plným zaopatřením.⁵³

Ukazatel zahrnuje součty denních míst v zařízeních sociální péče státních, obecních, církevních a ostatních. Uvádějí se lůžka vybavená k přijetí, ať už byla využita či nikoliv. Nezapočítávají se lůžkové improvizace, nouzová lůžka a lůžka dočasně vyřazená z provozu pro úpravu místností (např. adaptace, dezinfekce apod.), avšak pouze v případě, kdy obyvatelé (svěřenci) z těchto dočasně vyřazených místností nejsou ve stavu obyvatel (svěřenců).⁵⁴

7. Sociální bydlení

Tyto byty jsou nájemní častým vlastníkem je obec nebo stát. Jsou určeny sociálně potřebným. Náklady v těchto bytech jsou nižší než v soukromých. Často se jedná také o družstevní byty nebo je vlastníkem nějaká nezisková organizace. Účelem je poskytovat bydlení všem skupinám společnosti. Zároveň je toto bydlení vytvořeno a provozováno i za pomoci veřejných finančních zdrojů.⁵⁵

⁵³ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociálních služeb*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, str. 37.

⁵⁴ Srov. PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*, 114-123.

⁵⁵ Srov. DUKOVÁ, I. a kol. *Sociální politika: Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013. Kapitola Oblasti sociální politiky státu, str. 127-183.

Empirická část

V této kapitole uvedeme cíl výzkumu, základní výzkumné otázky, metody získávání dat. Součástí bude i způsob realizace výzkumu.

8. Komunikace s osobou mentálně postiženou

Mentální postižení je charakteristické intelektovým omezením a problematickým adaptačním chováním. Tyto osoby často nedokážou abstraktně myslet a orientovat se v sociálních situacích. Tohle je třeba respektovat při jednání s těmito osobami. Díky informacím o mentálním postižení mohly vzniknout zásady, jak se s lidmi s mentálním postižením, co nejlépe dorozumět. Ty uvádí ve své knize i Bendová. Následně uvedeme několik užitečných rad.

V komunikaci jsme empatičtí a trpěliví. Respektujeme jejich tempo řeči, kratší rozhovory, s prvky dnešní společnosti. Musíme dávat zpětnou vazbu, projevovat zájem o kontakt. Bereme v potaz deficit osoby hlavně v oblasti artikulace a porozumění řeči. Mluvíme jasně, srozumitelně, jednoduše. Při komunikaci nepoužíváme zkratky a cizí slova, abstraktní pojmy. K dokreslení verbální komunikace více používáme mimiku a řeč těla. Využíváme prostředky alternativní komunikace dle potřeb dotyčného. Ověřujeme si, zda nám tato osoba rozuměla a doptáváme se na obsah sdělovaných informací. Nepokládáme sugestibilní otázky – důvodem je možná ovlivnitelnost dotazovaného. Při komunikaci používáme standardní slovník „řeč intaktních dospělých“. Dotyčné osobě vždy necháme dostatek času na odpověď. Zároveň bereme v potaz horší orientaci osob s mentálním postižením v neznámém prostředí. Jednáme vždy tak, jak bychom chtěli, aby bylo jednáno s námi.⁵⁶

9. Výzkumný soubor a cíl výzkumu

Výzkum je zaměřen na dospělé osoby s mentálním postižením, které navštěvují Stacionář Úsměv Třebíč. Tito uživatelé bydlí v domácím prostředí nebo v pobytové službě chráněného bydlení s názvem Domov bez zámku, do kterého přešli uživatelé z ústavní péče, kde byli část svého života. Dětství prožili v domácím prostředí.

Naším cílem je analýza způsobu života vybraných respondentů, který má zásadní vliv na utváření chybějících schopností, dovedností a soběstačnosti dané osoby.

⁵⁶ Srov. BENDOVIÁ, P.; ZÍKL, P. *Dítě s mentálním postižením ve škole*, str. 12-16.

Respondenti se liší způsobem bydlení (doma; doma – ústavní zařízení – chráněné bydlení). Následně jsou provedeny metody SWOT analýzy kladů a záporů prostředí podle způsobů bydlení. Následuje zhodnocení a případné doporučení.

10. Metodologie

Kvůli povaze výzkumného souboru v práci využíváme kvalitativního výzkumu.

Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření, které pracuje se slovy a daty. Cílem je získat detailní a komplexní informace. Kvalitativní analýza dat je hledáním tematických vztahů mezi nimi a spojováním deskriptivních kategorií do určitých celků s logickou návazností.⁵⁷

Výzkum provádíme za pomoci polo-strukturovaného rozhovoru, doplněného o krátké kazuistiky respondentů. Celé rozhovory a kazuistiky naleznete v přílohách. Obě části se nacházejí v přílohách této práce. Se čtyřmi uživateli služeb stacionáře jsme uskutečnili rozhovor s různou délkou s rozmezí přibližně 50 až 80 minut. Jednalo se o muže a ženu bydlící v rodině a muže a ženu, kteří žijí v chráněném bydlení Domov bez zámku v Okříškách. Rozhovor probíhal v prostorách Stacionáře Úsměv Třebíč, kvůli zajištění soukromí a pozornosti v oddělené místnosti. Data jsme získávali v podobě audio nahrávky, která byla následně přepisována.

Před tím, než jsme s rozhovory začali, byli respondenti seznámeni s výzkumem, jeho cílem a ujištění, že získané informace se nezneužijí a budou použity pouze v rámci této práce. Dotazované jsme požádali o souhlas s audio nahrávkou. Zároveň někteří z respondentů jsou omezeni ve svéprávnosti, tudíž i jejich opatrovníci byli kontaktováni a seznámeni s informacemi o tomto výzkumu. Dotazování opatrovníci s uskutečněním rozhovorů souhlasili.

Pro analýzu dat pracujeme s technikou otevřeného kódování, jak uvádí Švaříček. Text rozbijeme na jednotlivé části, ty označíme a pracujeme s nimi dále. Další vhodnou technikou je vyložení karet, kdy se vzniklý seznam kódů uspořádá do určité linie či obrazce na základě vztahů a propojení. Dochází k tvorbě kategorií a ty jsou následně převyprávěny spolu se zpracovanými informacemi.⁵⁸

⁵⁷ Srov. ŠVAŘÍČEK, R. Kvalitativní výzkum v sociálních vědách. Praha: Portál, 2007. Kapitola Kvalitativní přístup a jeho teoretická a metodologická východiska, str. 12-26.

⁵⁸ Srov. ŠVAŘÍČEK, R. Kvalitativní výzkum v sociálních vědách. Praha: Portál, 2007. Kapitola Analýza kvalitativních dat 207-247.

Mezi výhody kvalitativního výzkumu patří například získávání podrobného popisu a informace o zkoumaném jedinci, skupině, události, jevu. Výzkum provádíme v přirozeném prostředí, studujeme probíhající procesy. Tato metoda nám pomáhá navrhovat teorie, hledat místní příčinné souvislosti a reagovat na místní situace a podmínky.⁵⁹

Nevýhodou této formy výzkumu je, že výsledky jsou založeny na subjektivitě výzkumníka. I zobecňování výsledků považujeme za problematické, protože získané informace nemusejí být zobecnitelné na populaci nebo na jiné prostředí. Můžeme mít problém s utvářením predikcí a testováním hypotéz a teorií. Sběr a analýza dat jsou dost často náročné části výzkumu. Výsledky můžeme jako výzkumníci ovlivnit svými preferencemi. Problémem pro nás může být i validita výzkumu.⁶⁰

Validita

Snažíme se zohledňovat důvěryhodnost výsledků. U některých nemůžeme objektivně předcházet snížení důvěryhodnosti a můžeme tedy výzkum ovlivnit. Zabránit tomu můžeme pomocí více zdrojů informací, tedy kombinací více výzkumných metod. K tomu přispívají časově dlouhé a oddělené úseky našeho pobytu v terénu. Vyhledáváme protipříklady k našim závěrům. Následná analýza, která má zobecňující charakter, může mít drobné nepřesnosti, které často mají malý význam.⁶¹

Některé informace mohou být řečeny nepřesně, případně výzkumníci je mohou špatně interpretovat. Výsledky pak mohou být zkreslené o to více, jednáme-li s osobami s mentálním postižením. V rámci zajištění validity používáme i jiné zdroje informací, jako je osobní dokumentace a následně provedená SWOT analýza. V našem případě připojujeme v příloze číslo jedna krátké kazuistiky získané z osobní dokumentace Stacionáře Úsměv Třebíč na základě souhlasu jednotlivých respondentů.

Může docházet k tzv. reaktivitě, kdy máme informace zkreslené ze strany výzkumníka nebo respondenta. Tím, že jako tazatelé můžeme do hodnocení vnášet vlastní subjektivní předsudky, vlastnosti a teorie. Respondent rovněž může podané informace zkreslit nebo zatajit.⁶²

⁵⁹ Srov. HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2016. Kapitola Kvantitativní a kvalitativní a smíšený výzkum, str. 41-60

⁶⁰ Srov. HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace, str. 41-60.

⁶¹ Srov. ŠVAŘÍČEK, R. Kvalitativní výzkum v sociálních vědách. Praha: Portál, 2007. Kapitola Kritéria kvality kvalitativního výzkumu, str. 28-43.

⁶² Srov. HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2016. Kapitola Návrh plánu výzkumu, str. 147-163.

11. Analýza rozhovorů

V rámci analýzy a interpretace získaných dat se pokusíme odpovědět na danou výzkumnou otázku. Polo-strukturované rozhovory jsme provedli se čtyřmi uživateli Stacionáře Úsměv Třebíč. Dva z nich bydlí u svých rodičů, jednalo se o muže - pana M a ženu - paní L. Dva bydlí v chráněném bydlení v Okříškách, jednalo se také o muže - pana L a ženu - paní A. Všichni mají diagnostikované lehké mentální postižení. Díky tomu, že jsme stanovili rozhovor polo-strukturovaný, respondenti měli prostor pro vlastní vyjádření. Některé otázky jsme pokládali pro doplnění. Zároveň jsme získali i informace, které nebyly součástí otázek. Mohou tak doplnit význam zjišťovaných informací nebo mít vliv na situaci respondentů. Snažili jsme se získané informace rozdělit do tematických okruhů, ale jednotlivé výpovědi mohou být uvedeny ve více částech.

Díky získaným informacím a kazuistik z rozhovorů jsme stanovili tyto kategorie:

- Domácnost
- Práce s penězi (hodnota peněz a umění s nimi vycházet)
- Rodina
- Chráněné bydlení
- Samostatnost
- Podpora

11.1. Domácnost

Podílení se na chodu domácnosti

První důležitou oblastí je domácnost. Respondenti odpovídali, jak se podílejí na chodu domácnosti.

Pan M.: „Třeba zametu a mamka za mnou vytírá. Máma žehlí. Doma pomůžu vynést koš, udělat si svoje věci, umyju nádobí. Když potřebuju na hokej tak řeknu, že potřebuju dřívější oběd a vyjdou mi vstříc. Navzájem se doplňujeme. Když je potřeba nakoupit, tak zajdu do Penny nakoupit.“

Paní L.: „Nádobí myju skoro pořád a utírám ho. Peru a třídím prádlo. Nevysávám, u nás jenom vytíráme a to dělám. Pomáhám s vařením, krájet cibuli a tak. Někdy chodím na nákupy, ale jen pro drobnější věci. Máma bere větší nákupy, protože já těžký neunesu. Mamka žehlí, já ne. Mamka chodí na poštu. Když je s něčím potřeba.“

Respondenti, kteří bydlí se svými rodinami, se podílejí na činnostech chodu domácnosti. Jedná se o jednoduché činnosti či části složitějších úkonů, kdy rodinní příslušníci spolupracují a dohlížejí na ně, případně náročnější části dokončí později sami. Rodina má možnost s tímto člověkem pracovat a upozorňovat ho na případné chyby. V případě, že se dotazovaným nějaký úkon dělat nechce, dokončí ho někdo z rodiny.

Paní A. a pan L.

Bydlí spolu v jednom pokoji v chráněném bydlení. Jsou velkými kamarády, musí se přizpůsobit sobě navzájem, ale vzájemně si i vypomáhají, včetně dalších spolubydlících.

Pan L. se podílí na chodu domácnosti v chráněném bydlení takto: *„Nádobí, dělej to, ale já moc ne. Tam se vytírá, já to zametu a holky pak vytrou (společný prostor). Uklízíme s paní A. v pokoji. Holky vaříjou, kluci moc ne, jednou jsem jim krájel brambory. Sami si pereme, to umím celkem.“*

Paní A. prozradila navíc: *„Máme zahrádku svou. Máme tam jahody, stromky, jablka a rybíz.“*

Místo pomoci rodiny mají denně 2-3hodinovou podporu pracovníka, který se stará o ty jejich základní potřeby, s nimiž potřebují pomoci. Bohužel nemá téměř čas, aby je naučil novým věcem (všem předvede praní, ale už nemá čas to s klienty jednotlivě vyzkoušet). V případě, že žádný pracovník není přítomen, musí se o chod domácnosti všichni spolubydlíci podělit. Pokud si s něčím nevědí rady, musí počkat, než pracovník přijde, nebo si poradit sami v rámci svých schopností a dovedností.

Samostatné bydlení bez cizí pomoci

Další otázkou, bylo: *„Myslíte, že byste zvládl bydlet sám bez cizí pomoci? Přemýšlel jste o tom? Měl byste o to zájem?“*

Odpovědi:

Paní A.: *„Nikam jinam bych nešla. Nebo jedině za mamkou, třeba s panem L. Moc jsme to neřešili.“*

Pan M.: *„Nepřemýšlel jsem o tom.“*

Pan L.: *„Nepřemýšlel jsem o tom.“*

Paní L.: *„Nevím moc.“*

Na toto téma se respondenti vůbec nechtěli bavit, protože jsou prozatím spokojeni s tím, jak momentálně žijí, a nehodlají to měnit.

Dalo by se říct, že dost podobná otázka zazněla na konci rozhovorů. Byla položena ve znění: „*Myslíte, že byste zvládl sám se o sebe postarat?*“ Na ni klienti odpovídali kladně.

Hlavní myšlenkou bylo, zda dotazovaní na tuto otázku budou reagovat napodruhé jinak, když měli možnost zvážit své schopnosti a nedostatky.

Klienti v chráněném bydlení, jsou více samostatní. Některé své problémy musí řešit sami, protože mají podporu pracovníka jen několik hodin denně. Neumí si poradit s nově vzniklými starostmi a vyřešit ojedinělé problémové situace, se kterými nemají žádnou předchozí zkušenost nebo u kterých byli zvyklí, že je za ně někdo vyřešil. Naši respondenti jsou momentálně spokojeni v chráněném bydlení a nechtějí nic měnit. Důvodem mohou být různé přesuny bydlení, které zažili, a zkušenosti, kdy tamní prostředí nebylo příliš vyhovující.

U dotazovaných bydlících s rodinami, za které rodiče složitější věci a situace řeší i teď, když už jsou starší a mohli by se to naučit, tím dochází k zneschopňování. Zároveň pro mentálně postižené může být pohodlnější nechat složitější věci na rodině a těžší rozhodování také na někom jiném. Zbavují se tak trochu odpovědnosti za sebe a za případné špatné rozhodnutí. To platí i o samostatném bydlení. Je to velké rozhodnutí, které často nechtějí a nejsou schopni řešit a ani o něm rozhodovat. Navíc by přišli o výhody, které jim rodinné prostředí přináší. Se samostatným bydlením by pro ně nastaly situace, se kterými by si museli poradit. Opět přichází strach, obavy, různá očekávání a podobně. Někteří o možnosti samostatného bydlení vůbec nepřemýšlejí, jelikož v rodině je vše v pořádku a toto prostředí jim vyhovuje. Často závisí i na přístupu rodiny k otázce samostatného bydlení dítěte. V případě určitých rodin, které myslí na co největší samostatnost svého dítěte, jej často připravují na jednu z variant samostatného bydlení. Jedním z důvodů je zvyšující se věk rodičů, kdy začnou řešit otázku, co jednou s dítětem bude. Pro některé rodiny je ovšem představa, že by jejich člen měl bydlet v chráněném bydlení nepředstavitelná. Pak se dotýčný dostává do domácnosti jiného člena blízké či širší rodiny.

Přejítí osob dosud žijících s rodinou do chráněného bydlení

Pana M. jsme se zeptali, jestli by uvažoval například o chráněném bydlení. Oповěděl: „*Líp je mi doma v rodině. A můžeme se společně domluvit, podporují mě. A podnikáme vše spolu.*“

Paní L. jsme vysvětlili, jak funguje chráněné bydlení, potom jsme se zeptali, jestli o tom někdy dřív slyšela. Zda o tom přemýšlela a měla by zájem jít bydlet do bytu s takovou službou. Oповěděla: „*S mamkou jsem si o tom neříkala. Nepřemýšlela jsem o tom. Nemám zájem.*“

Dotazovaní, kteří bydlí s rodinou, nemají zájem v blízké době řešit navazující bydlení. Důvodem může být i věk respondentů, jelikož jejich rodiče jsou stále v produktivním věku a fyzicky i psychicky jsou na tom relativně dobře.

11.2. Práce s penězi (hodnota peněz a umění s nimi vycházet)

Znalost hodnoty peněz

Ve stacionáři Úsměv si uživatelé vyzkoušeli svoji znalost mincí a bankovek do hodnoty peněz 200 Kč,-. Klienti věří tomu, že umí pracovat s penězi, i kdyby šlo o větší částky, jediná **paní A.** přiznala „*Peníze mi moc nejdu.*“

V případě otázek a debaty týkající se peněz jsme se bavili i o způsobech, jak k nim přijít.

Způsoby jak si přivydělat

Základním způsobem, jak si vydělat, je zaměstnání, o kterém klienti už samozřejmě vědí, protože 3 z nich si vydělávají nebo si v průběhu života vydělávali. **Paní L.** si kvůli psychickým potížím vydělávat v klasickém zaměstnání nemůže, ale mohla by si vydělat způsobem, který ani jednoho z klientů nenapadl. Například placenými brigádami. Ty nabízí například Stacionář Úsměv, který **paní L.** navštěvuje 3 krát týdně. Variantou by byly i chráněné dílny. Ty jsou však v okolí jen jedny a bohužel poptávka po místech je vyšší než nabídka.

Pan M. jezdí už 17 let s hokejovým družstvem na venkovní zápasy a chodí vpomáhat i na jejich domácí zápasy, za což je symbolicky odměňován.

Nedostatek peněz

Ptali jsme se: „*Jak byste řešil nedostatek peněz?*“

Nejpříjemnější volbou, jak řešit nedostatek peněz je půjčit si od rodiny.

Jak by to řešili jednotliví klienti:

Paní A.: „*Bych řekla holkám (pracovníkům v chráněném bydlení), že potřebuju přidat víc peněz.*“

Pan M.: „*Bych si asi pučil od rodičů a pak bych jim to chtěl nějak vrátit.*“

Pan L.: „*Ségře bych řekl.*“

Paní L.: „*Jedině mamce, aby mi dávala víc.*“

Možnost, že by při nedostatku peněz vyžadovali peníze od cizí osoby, vyloučili.

Kouření

„Zlovyk“ vyskytující se u více než poloviny klientů chráněného bydlení v Okříškách. Jedná se o pravidelný výdaj, protože každý s odhadovanou přesností ví, jakou má spotřebu cigaret.

Paní A. a **pan L.** kouří, ale jejich počet cigaret je omezen pracovníky podle množství peněz, kterým disponují. **Paní A.** má menší přiděl cigaret, proto se s ní **pan L.** dělí o své.

Pan M. a **paní L.** nekouří, důvodem je pravděpodobně kontrola rodiny. Tím mají možnost si našetřit více peněz.

Stravování

Lidé s postižením umějí vařit většinou jen s dopomocí, nebo umějí jen malé množství jídel. Proto respondenti z chráněného bydlení často navštěvují restaurace, kde se společně scházejí s ostatními uživateli chráněného bydlení z Okříšek.

Jednou z úspornějších verzí by byla dovážka obědů, kdy by si místo návštěvy restaurace jednoduše počkali na dovoz obědů.

Dotazovaní, kteří bydlí s rodinou jedí doma. Z toho může plynout povinnost jít občas nakoupit suroviny a pomoci při vaření.

Finanční zůstatky v závislosti na rodině

Týká se mladších dvou - **pana M.** a **paní L.**

Obecně ti, co bydlí s rodinou pod jednou střešou, mají možnost si našetřit své vlastní peníze, které jdou mimo rodinný rozpočet. Pokud jste v rodině na sebe navzájem zvyklí, přináší to spoustu úspor, jako např. vaření naráz pro celou rodinu, víc lidí se skládá na jeden nájem atd. Peníze si buď spoříte do budoucna na vlastní bydlení, nebo jako **pan M** a **paní L.**, kteří nemají v plánu se v blízké době odstěhovat, na své záliby

nebo něco, co jim udělá radost (např. využívají více placených služeb ve stacionáři a jezdí na různé výlety). Je otázkou, jestli své rodině přispívají za to, že je živí a případně jakou poměrnou částkou.

11.3. Rodina

Vzájemná podpora s rodinou

V rámci oblasti rodiny jsme zařadili vzájemnou podporu, což se nám promítlo v otázce: „*Čím Vás podporuje rodina, a čím Vy ji?*“

Paní A. se k tomuto moc nevyjádřila. Jen zmínila, že bývala doma, než byla v Domově pro seniory manželů Curieových a ústavním zařízení v Jinošově, následně v chráněném bydlení v Náměšti nad Oslavou a teď v chráněném bydlení v Okříškách. Těmito službami prošla, protože se matka o paní A. nezvládala starat sama: „*Mamka se rozvedla s tatškem. Potom tatka umřel. Tak mám mamku se strejdem. Mamka je v domečku v Újezdě a strejda v Třebíči.*“ Za svojí matkou jezdí **paní A.** občas o víkendech.

Pan L. je už starší a momentálně se spoléhá spíše na svoji sestru, na což lze usuzovat z odpovědi na otázku, jak by řešil nedostatek peněz: „*Ségře bych řekl.*“ Proto ani nedošlo na otázky ohledně rodičů, mohlo by to být citlivé téma.

Paní L.: „*Nádobí myju skoro pořád a utírám ho. Peru a třídím prádlo. Nevysávám, u nás jenom vytíráme a to dělám. Pomáhám s vařením, krájet cibuli a tak. Někdy chodím na nákupy, ale jen pro drobnější. Máma bere větší nákupy, protože já těžký neunesu. Mamka žehlí, já ne. Mamka chodí na poštu. Když je s něčím potřeba. Venčím psa.*“

Pan M: „*Pomáhám vynést koš, uklízím si, umyju nádobí. Mamka žehlí prádlo. Když je potřeba nakoupit, tak zajdu do Penny nakoupit. Pomáhám s vařením s mamce. Třeba zametu a mamka za mnou vytírá.*“

Tito respondenti jsou podporováni rodinou v běžných denních činnostech, které jsou potřeba k zajištění chodu domácnosti. Členové rodiny jim umožňují některé činnosti dělat samostatně, jako například nakupování, kde si musí poradit sami. Zároveň naši dotazovaní pomáhají svým rodičům, pokud je třeba.

Stále trvající podpora a výchova rodičů

Součástí rodiny by měla být stálá podpora a výchova, kterou jsme zjišťovali pomocí otázky: „*Kde jste bydleli během dětství? Jak probíhalo Vaše studium?*“

Během studia bydleli všichni respondenti u svých rodičů doma. Všichni čtyři dotazovaní nastoupili později do školky. Na základní školu odcházeli také později, následně přestoupily na devíti letou pomocnou školu. Z toho vyplývá, že základní vzdělání dokončily ve věku mezi 18 a 20 lety.

Studium a po něm...

Do části pojmenované rodina jsme zařadili i odpovědi na dílčí otázku na studium našich respondentů a na jejich život po něm: „*Co jsi dělal po studiu?*“

Paní A. a **pan L.** si chvíli přivydělávali ve svých prvních zaměstnáních, než šli do ústavu v Jinošově (kde se jim nelíbily např. prostory a klecové postele pro více postižené osoby), kde byli do doby, než tam spadl strop. Poté šli do různých chráněných bydlení či jiných sociálních služeb. **Pan L.** a **paní A.** šli do chráněného bydlení v Náměšti nad Oslavou. Oba si přivydělávali v místním chráněném pracovním místě – cukrárně. Mezitím v rámci transformace služeb a naléhavosti začaly vznikat nové prostory pro chráněné bydlení. Potom **pan L.** a **paní A.** přešli do nově postaveného chráněného bydlení v Okříškách. Zároveň navštěvují Stacionář Úsměv Třebíč.

Pan M. a **paní L.** zůstali po škole bydlet doma u svých rodičů. Oba navštěvovali stacionář Barevný svět v části Borovina v Třebíči. Následně Stacionář Úsměv Třebíč. **Pan M.** si přivydělává, **paní L.** ne, protože z psychických důvodů nemůže, a sama ani nechce.

Podpora rodiny trvá po celý současný život klientů a lze vyčíst, že se vždy můžou na svou rodinu obrátit, když budou potřebovat pomoc. I u **paní A.** a **pana L.** dochází v současnosti k občasnému kontaktu s rodinou.

Pocit bezpečí a uplatnění v rodině

Součástí rodiny by měl být pocit bezpečí a uplatnění v rodině, následují odpovědi respondentů na tuto oblast rodiny.

Pan M: „*Doma pomůžu vynést koš, udělat si svoje věci, umyju nádobí. Když potřebuju na hokej, tak řeknu, že potřebuju dřívější oběd a vyjdou mi vstříc. Navzájem se doplňujem. Líp je mi doma v rodině. A můžeme se společně domluvit, podporují mě.*“

Paní L.: „Můžu být s nima. Doma mám psa, toho venčím. Doma je jiný jídlo a hlídaj mě, abych se nepřejedla, aby mi nebylo blbě. Doma mám svůj klid, tam furt chodili po chodbách a to mě štvalo (zkušenost ze školního internátu). Maluju obrázky, poslouchám hudbu. Dívám se na Rexe (Komisař Rex). Chodím do kostela, kde někdy zpívám Anděl Páně modlitbu, když hrajou písničku.“

Oba dva mají možnost pocítovat bezpečí a podporu rodiny, která jim poskytuje nejen toto, ale mnohé další, jako je rodinná láska, sounáležitost, zázemí a další. Přináší to i nevýhody jako stále často přetrvávající roli dítěte, kontrolu, nesamostatnost v určitých rozhodnutích a podobně. Zároveň je často rodiče nevedou ke smysluplné náplni času, kdy by vykonávali takovou činnost, která by byla přijatelná vzhledem k jejich omezením.

Pana L. a paní A. se tahle otázka momentálně netýká, protože bydlí v chráněném bydlení. Pouze **paní A.** jezdí o víkendech za svou matkou, ale zde jsme se soustředili na dlouhodobé bydlení.

11.4. Chráněné bydlení

Chráněné bydlení se týká **paní A.** a **pan L.**, kteří prošli více formami sociálních služeb (domovy důchodců, ústavní zařízení), protože v jejich mládí ještě nebyly rozvinuté služby stacionářů a lidé s postižením se posílali do ústavních zařízení nebo domovů pro seniory. Nyní spolu bydlí v jednom pokoji.

Sociální služby

Zaměřili jsme se i na první sociální službu a případně další využívané sociální služby. Otázka: „*Jaké bylo tvé první sociální zařízení a jaké následovaly.*“

Odpověděli: **Paní A.:** „*První...Domov pro seniory manželů Curieových, byla jsem tam mladší oproti ostatním. Povídala jsem si se setřičkama a ostatníma moc ne. Protože ti, co byli na pokojích, byli hodně starší.*“

Paní A. byla ještě v ústavním zařízení v Jinošově (kde se jí moc nelíbilo např., moc lidí na pokoji, klecovité postele, a další), následně bydlela v chráněném bydlení v Náměšti nad Oslavou a momentálně je v chráněném bydlení v Okříškách, zároveň jednou týdně navštěvuje stacionář v Třebíči, kam dojíždí.

Pan L.: „*Po základce jsem byl chvíli doma. Byla to delší doba, co jsem byl doma. V 91. jsem šel do Jinošova. Do té doby, než se to tam stalo (do doby, než tam spadl*

strop). *Potom jsem byl pár let v chráněném bydlení v Náměšti.*“ Momentálně je **pan L.** v chráněném bydlení v Okříškách a navštěvuje jednou až dvakrát v týdnu Stacionář Úsměv Třebíč.

Když jsme **pana L. a paní A.** nechali porovnat svá předchozí bydlení s tím aktuálním, dozvěděli jsme se, že nejvíc se jim líbí teď v chráněném bydlení v Okříškách:

Pan L. uvedl: *„Tady je to nejvíc jako doma. Je to tu novější než v Náměšti. Pěkný pokoj. Vycházím tu se všema. Pracovníci jsou dobrý. V Náměšti už jsme byli v baráčku. Chodili jsme na hokej, když jsme sami chtěli“*

Při zjišťování, jak vypadalo bydlení v ústavním zařízení v Jinošově **pan L.** uvedl: *„Klecový postele se mi nelíbily. A moc se mi nelíbily prostory. Asi bych se tam nechtěl vrátit. Jsem nemohl chodit sám ven. A neměl jsem tam kamaráda. V Náměšti už jsme byli v baráčku.“* Pan L. dodával, že v Náměšti již mohl chodit ven, měl práci, probíhali nácviky praktických dovedností a měl zde kamarády.

Paní A.: *„Tady v Okříškách lepší všechno. Trošku mě tady už lidi v obci znají. Pán má psa, tak vždycky přijde v neděli podívat se za náma. Jsme šli do hospody a dali jsme si pivko a už to věděli. Bonzuje se. A musíme být do 10 doma.“*

O Jinošově **paní A.** uvedla: *„V Jinošově tam se mi vůbec nelíbilo. Ani kamarádky nebyly, jen chlapi trošku kamarádili. Ale chodili jsme do bazénu, to se mi líbilo, ale nemohli jsme sami.“*

Několik informací od paní A. o Náměšti: *„V Náměšti to bylo dobrý. Dobří pracovníci a hodně kamarádů. Akorát někteří (spolubydlíci) ohrnovali nos a pomlouvali, prostě záviděli.“*

Respondenti z chráněného bydlení mají větší tendenci najít si práci, protože mají jasné náklady, takže se musí naučit, jak vyjít s penězi a případně si je přivydělávat. Proti dotazovaným v rodinách mají menší zůstatky peněz na své záliby.

Paní A. například: *„Chodila jsem do Mety. To jsou takový stroje, mají jehly a pak to scvakne. A dávalo se to do televize. V Jaroměřicích na brigádě v kavárničce, v Náměšti... chodila jsem tam do kavárny, pracovat (pouze brigádně).“*

Pan L. byl v Hrotovicích a řekl: *„A budu tam jezdit zas. Zametal jsem tam, spíš areál, než ulice, baví mě to právě.“* Také si chvíli přivydělával na brigádě v kavárně v Náměšti n. O.

V chráněném bydlení jsou jejich uživatelé spolu v jedné budově, kde mají možnost si vzájemně vypomáhat a podnikají společné aktivity. **Pan L. a paní A.** spolu bydlí na

jednom pokoji. Jsou velkými kamarády a kromě času stráveného v chráněném bydlení spolu podnikají různé aktivity a vzájemně si vypomáhají. Klienti v této službě jsou hůře sociálně začlenitelní právě kvůli času trávenému spolu. Nemusí si tak hledat přátele v širším okolí. Zároveň oproti různým omezením z dřívějších sociálních služeb jim chráněné bydlení přináší nové možnosti. Denní řád je o něco volnější, mohou chodit ven, navštěvovat jiné sociální služby, obchody a podobně. Zároveň zkoušejí pomalu porušovat různé dohody, jelikož není v dosahu nikdo, kdo by kontroloval jejich dodržování. Netýká se to porušení zákazu nočních vycházek po desáté hodině, to by někdo z místních určitě nahlásil pracovníkům.

Odpolední program

K této části se váže otázka: „*Popište mi odpoledne, když přijдете domů ze stacionáře?*“

Paní A: „*Koukám na televizi. Chodila na procházky. Sem byla na pivku, zahrada...*“

Pan L: „*Du na oběd. Potom na procházku tak na 2 hodiny. Doma si zahrajem, třeba Člověče (Člověče! Nezlob se!). Sem tam se podívám na telku, pak na večeri, pak zase telka a někdy zajdem na pivko.*“

Paní A. a Pan L. mají velké množství volného času a jen 2-3hodinovou podporu pracovníka. To znamená, že mají více volnosti ve všem, jak řekl **pan L.**, když odpovídal na otázku, co se mu v ústavech nelíbilo: „*Že sem nemohl chodit sám ven.*“ **Paní A.** na tu samou otázku odpověděla: „*Chodili jsme do bazénu. To se mi líbilo, ale nemohli jsme sami.*“

Když jde takový člověk po tolika letech, která strávil v uzavřených sociálních zařízeních, sám ven bez podpory pracovníka, je tu možnost tvorby nevhodných návyků, protože už nemají neustálou kontrolu a není poblíž nikdo, kdo by takového člověka na nevhodné chování upozornil. Mezi takové nevhodné návyky patří například: časté stravování v restauracích místo vaření, kouření, lhaní, vymýšlení si, nerozvážné pití alkoholu, nevhodné chování vůči cizím lidem a další.

Přínos chráněného bydlení

Jednou z otázek ke zjišťování tohoto přínosu bylo: „*Zkuste mi vyprávět, co Vám chráněné bydlení přináší. Třeba to dobré, co jste dřív neměl a teď máte, nebo co díky tomu umíte?*“

Paní A.: „Vařit, prát a s peněžama jsme se učili (hospodařit). Když máme peníze, tak si umíme říct, že potřebujem to a to. Chodí s náma k doktorovi, když musíme tam jít. Někdy nám napíšu, co máme koupit, a jdou s náma se na nás podívat.“

Pan L. nám na tuhle otázku pořádně neodpověděl, řekl pouze: „Je to dobrý, jsem s paní A. na pokoji. Víc můžu být samostatný.“

„Jak vypadá tvůj den?“

„Du na oběd. Potom na procházku tak na 2 hodiny. Doma si zahrajem, třeba Člověče (nezlob se). Sem tam se podívám na telku, pak na večeri, pak zase telka a někdy zajdem na pivko.“ „Nic netrénujem. Nebo sem u toho ještě nebyl.“

Zde jsou odpovědi **paní A.** a **pana L.** v rozporu. U obou jde o individuální práci. Je pravděpodobné, že **paní A.** může mít o činnosti zájem, tudíž nějaké nácviky mohou probíhat nebo probíhaly. Jelikož **paní A.** používala minulý čas, je možné, že opravdu jsou nácviky omezeny nebo si respondenti neuvědomují, že dotyčné jednání pracovníka je nácvikem nějakých dovedností. Zato **pan L.** pravděpodobně zájem příliš nejeví, což se prokazuje i v jeho odpovědích a způsobu, jakým se projevuje. Nemá příliš zájem.

Pomoc pracovníka

„S čím Vám pomáhá pracovník?“

Zde jsou ukázky odpovědí, které činnosti uživatelé nezvládají a mohli by nacvičovat, pokud jim v tom nebrání nějaké omezení, například fyzické.

Pan L.: „Žehlení nedělám, nebaví mě to. To dělají pracovníci.“

Paní A.: „Žehlení dělaj pracovníci. Vaření. S peněžama. Peníze mi moc nejdou.“

Kouření

Zlozvyk, který má více než polovina než polovina klientů chráněného bydlení. **Pan M.** a **paní L.**, kteří bydlí doma a mají kontrolu rodičů, nekouří.

„Učili Vás v chráněném bydlení nové věci? Popište mi, jak se připravujete, abyste mohl bydlet jednoho dne sám. Přemýšlel jste o tom, bavil jste se o tom někdy s někým?“

Pan L. a paní A. z chráněného bydlení odpověděli stejně, a to, že se nic nového příliš neučí a že se nepřipravují (nejspíš proto, že například pro postiženého člověka ve věku kolem 45 let to nemá takový smysl jako u mladšího, který je schopen se něco nového naučit ve větší míře). **Paní A.** řekla: „Nikam jinam bych nešla, nebo jediné za

mamkou. Moc jsme to neřešili“ a pak ji napadlo, že kdyby musela jít bydlet někam do bytu, tak jediné s panem L. “

Pan L. odpověděl: „*Nic netrénujem. Nebo jsem u toho ještě nebyl. Neřešili jsme to s nikým.*“

V chráněném bydlení využívají jen to, co se doposud naučily, protože denní podpora pracovníka je jen kolem 2-3 hodiny denně, které jsou využity k obstarávání základních potřeb klienta. Na rozvoj dovedností tedy nezbyvá příliš času (například skloubí nákup s procvičením komunikace; všem předvede praní, ale už nemá čas to s klienty jednotlivě vyzkoušet). Bohužel případné nácviky probíhají povrchně.

11.5. Samostatnost

Hned na začátek je třeba připomenout, že při rozhovoru měli respondenti tendenci přikrášlovat své schopnosti a naopak vynechávat některé své nedostatky. Ale z praxe a naší několikaleté spolupráce lze v určitých situacích určit, v čem se rozcházejí s realitou. Druhou stranou mince je, zda si to vůbec uvědomují. Někteří svoje nedostatky již nevnímají jako nedostatky a naučili se s nimi žít a fungovat, nebo se za ně stydí a nemluví o nich. To může přinášet negativní účinek při jednání s orgány státní správy, která určuje, jak je člověk znevýhodněn a na základě zjištěných informací rozhoduje o výši finančních dávek. V případě, že si člověk neuvědomuje svoje omezení nebo je popírá, často nedostává podporu, na jakou by měl mít nárok.

Díky občasným návštěvám rodičů v denních sociálních službách se nám vyskytly i případy, kdy rodiče ani nenapadne některé činnosti svému dítěti svěřit, i když je pak v sociální službě běžně vykonávají, často na dobré úrovni. Před rodinou to zatajují nebo je ani nenapadne si o takovou práci doma říct, poněvadž prostředí sociální služby a domova odděluje.

Samostatná práce

K oblasti samostatné práce jsme získávali informace za pomoci otázek: „*Co děláš sám/sama? Co ti nejde.*“

Paní L.: „*Nádobí myju a utírám. Peru a třídím prádlo. Vytírám, vařím s pomocí, krájím. Drobnější nákupy.*“ **X:** „*Nežehlím, nechodím na poštu.*“

Pan M.: „*Myju nádobí, dělám si svoje věci a uklízím. Peníze, to je dobrý. Umím si zajít na poštu.*“ **X:** „*Máma žehlí prádlo.*“

Pan L: „Peníze mě nemuseli učit, s něma umím. Nádobí já moc ne. Zametu a holky pak vytřou. Uklízíme s **paní A.** v pokoji. Holky vaříjou, kluci moc ne, jednou jsem jim krájel brambory. Sami si pereme, to umím celkem. Žehlení nedělám. Vytírají holky, Věšení prádla s tím mi pomáhají.“

Respondenti se za pomoci výchovy, motivace a píle naučili určitým činnostem. Ty, co z určitých důvodů neumějí nebo plně nezvládají, udělají v takové míře, která jim půjde a zbytek za ně udělá někdo jiný.

Paní A.: „Umývám nádobí, uklízím pokoj, vysávám, vytírám. Vařím s pomocí, dělám večeři. Nákupy dělám sama. Žehlení, vaření večeře sama a peníze mi moc nejdou.“

Všichni z chráněného bydlení si vzájemně vypomáhají, provádí úklid společných prostorů. Dohlízejí společně na sebe navzájem. Podporují se i v dodržování základů hygieny a společenského chování.

Učení k samostatnosti ve stacionáři, kam všichni dochází

Další dílčí otázka, kterou jsme k oblasti samostatnosti uvedli, byla: „Učí vás něco ve stacionáři?“

Ve stacionáři, kam všichni respondenti docházejí, se mohou zdokonalovat formou základních úkonů poskytovaných denními stacionáři. Za tuto službu si připlácejí. Z jedné části jde o smysluplné naplnění času, přípravu na budoucí zaměstnání. V rámci Stacionáře Úsměv Třebíč se mohou zdokonalovat v rámci dřevodílny, keramické, smaltové, řemeslné, výtvarné dílny nebo se připravovat a opakovat naučené školní znalosti v rámci individuální terapie, kde jim pracovníci mohou pomoci s počítáním a učit je hospodařit s penězi a podobně. Probíhá zde i nácvik vaření, žehlení, nakupování a dalších. Součástí je i pohyb pro udržení dobré fyzické kondice. Následující odpovědi se vztahují ke stacionáři, který navštěvují. Měli říct, co v této službě rádi dělají a popřemýšlet, co by změnili nebo vylepšili.

Pan M. většinu času tráví v dřevodílně, kde vyrábí různé výrobky. Chce se více naučit zacházet s počítačem.

Paní L.: „Tablet, dřevodílna, výtvarka. Hodně se tady zpívá. Asi mě nic nenapadá, co by se dalo zlepšit.“

Pan L. moc služeb ke svému zdokonalování nevyužívá. Rád chodí do dřevodílny nebo řemeslné dílny. Někdy vypomůže v kuchyni nebo s úklidem, rád zajde ven na nějakou procházku.

Paní A. ráda vaří ve společné kuchyni a vyrábí keramiku.

V současné době jsou pro **pana L.** a **paní A.** návštěvy stacionáře vhodnou příležitostí, kdy se mohou zdokonalovat ve svých dovednostech a navazují vztahy se svými vrstevníky, kteří s nimi nebydlí v chráněném bydlení, ale jsou z různých prostředí.

11.6. Podpora

Rodiče své děti od malička vychovávají a pomáhají jim s novými situacemi a úkoly. Zavedou vás poprvé do školy, poprvé na poštu vybrat si složenku podobně.

Neustálá rodičovská podpora a výchova, krátkodobá podpora ze strany sociálních pracovníků

Za respondenty, kteří bydlí doma (jako jsou například **pan M.** a **paní L.**), rodiče většinu jejich problémů vyřeší nebo respondenti kdykoli mohou požádat o pomoc. Dotazování tohoto mohou i využívat a předstírat, že s něčím mají problém, přitom ve stacionáři daný úkon zcela zvládají, nebo ho zvládají s dopomocí (např. krájení brambor).

Dále nemusí řešit stravu a vařit (rodiče je zaúkolují jednodušší prací ze strachu, aby si neublížili) a proto, když o vaření nejeví zájem, rodina může pokládat za nedůležité nějaké učení této dovednosti. Není to záležitost pouze vaření, ale i dalších každodenních i méně častých úkonů (např. vyzvednout složenku na poště atd.) → Touto přílišnou podporou ze strany rodiny dochází k zneschopňování respondenta.

Avšak díky neustálé podpoře rodiny mají **pan M.** a **paní L.** možnost rozvíjet své schopnosti v oblasti zájmových aktivit, o které jeví dotyčný zájem.

Naopak krátkodobá podpora u klientů, kteří jsou v chráněném bydlení (týká se **paní A.** a **pana L.**), je využita převážně k doplnění základních potřeb a vyřešení vzniklých ojedinělých potřeb a situací. Dále k zařízení občasně opakujících se povinností (zajít pro podporu a podobně). Takže je příliš neučí novým věcem, případně ne dostatečně do hloubky.

Někdy pracovníci všem společně předvedou jasným způsobem, jak se něco dělá (např. třídí prádlo), ale už není příliš času, aby si pracovník vyzkoušel, jestli si to dotyční zapamatovali.

V některých případech se pracovníkům daří skloubit nácviky s přezkoušením zapamatovaného. To vyznělo z odpovědi **paní A.:** „*Někdy nám napíšou, co máme koupit, a jdou s náma se na nás podívat.*“

Vzájemné přizpůsobení a klid

Pan M. se na tohle téma celkem rozhovořil: „*Doma pomůžu vynést koš, udělat si svoje věci, umyju nádobí. Když potřebuju na hokej, tak řeknu, že potřebuju dřívější oběd, a vyjdou mi vstříc. Navzájem se doplňujem. A můžeme se společně domluvit, podporují mě. A podnikáme spolu. Když je potřeba nakoupit, tak zajdu do Penny nakoupit. Pomáhám s vařením mamce.*“

Paní L.: „*Můžu být s nima. Doma mám psa a venčím ho. Doma je jiný jídlo a hlídaj mě, abych se nepřejedla, aby mi nebylo blbě. Doma mám svůj klid, tam furt chodili po chodbách a to mě štvalo. Chodím do kostela. Pomáhám s vařením, krájet cibuli a tak. Někdy chodím na nákupy.*“

Paní A. a **pan L.** spolu bydlí v jednom pokoji v chráněném bydlení. Jsou velkými kamarády, musí se přizpůsobit sobě navzájem, ale vzájemně si i vypomáhají. Také sdílí společný prostor v domě s ostatními spolubydlícími, kde mají společné prostory a společnou zahrádku, o kterou se starají.

Vzájemná pomoc

To jsme zjišťovali pomocí otázky „*S čím potřebuješ pomoct, kdo ti pomáhá? Pomáháš někomu?*“

Vzájemná pomoc probíhá běžně v rodinách, mezi klienty chráněného bydlení jde o kompromis. Pokud to v pobytových sociálních službách to dříve nepotřebovali či nezvládali, měli by se pracovníci snažit o rozvoj.

Panu L. pomáhají: „*Jo, pomůžou mi. Holky s vytíráním. Věšení prádla, s tím mi pomáhají.*“ „*Holky pomáhají panu R. (jeho méně schopný kamarád).*“

Pan L. pomůže: „*Úklid společnejch prostor. S penězma radši nepomáhám. Když je někde potřeba, tak pomáhám.*“

Paní A.: „*Dělám večeři (i pro ostatní). Peníze mi moc nejdou (s tím jí pomáhají).*“

Neblahá situace

Na konci rozhovorů jsme se respondentů ptali, jestli si myslí, že jsou v neblahé situaci - bez blíže specifikovaných oblastí. Ty bylo třeba následně přiblížit a uvést příklady. Respondentům bylo uvedeno: „...protože jste znevýhodněni v oblasti práce, nebo kvůli svému fyzickému, psychickému či mentálnímu handicapu a podobně...“ Respondenti následně uvedli:

Pan M.: „*Ted' momentálně jel táta do lázní, tak musím hodně máknout a pomoci mamce. Já myslím, že je to v pohodě, aji s klukama na tom hokeji se cítím v pohodě.*“

Paní A.: „*Myslím si, že ne.*“

Pan L.: „*Myslím, že dobrý.*“

Paní L.: „*Myslím, že dobrý.*“

Ani jeden z nich nemá pocit, že by se vyskytoval v neblahé situaci, protože jsou neustále obklopeni nějakou podporou, mají se dobře a často se tak i cítí. Jejich nároky a některé potřeby zpravidla nejsou na tak vysoké úrovni, jako je zvykem u většinové společnosti. Může se stát, že si vůbec neuvědomují, že by měli pociťovat nějaký nedostatek. Často ani zjevné fyzické omezení neřeší, protože jsou s ním sžití a naučili se i přes obtíže fungovat.

Na to navazovala otázka „*V čem u sebe spatřujete problém, třeba abyste mohl být v práci a podobně?*“

Paní L.: „*Myslím, že nemám problém. Nespatřuju.*“ Poté následovala navazující otázka: „*Pokud tedy nemáte problém, tak byste mohla jít klidně do práce. Tak v čem spatřujete svůj problém?*“ **Paní L.:** „*Tak rychle do práce určitě nepudu.*“

Pan M.: „*Že jsem třeba pomalejší. Když jsem byl malej, tak jsem měl obrnu a mám problém s rovnováhou. Komunikuji myslím normálně.*“

Paní A.: „*Myslím si, že ne.*“

Pan L.: „*Nevím, no.*“

Pana L. nenapadlo ani fyzické omezení hybnosti ruky způsobené dětskou mozkovou obrnou, která mu nedovolí dělat určité činnosti.

Před 20 lety sociální služby ještě nebyly tak rozvinuté. Teprve v posledních letech se v rámci zkvalitňování služeb a transformace ústavních zařízení objevují jiné typy pobytových zařízení a pomalu se rozvíjely i ambulantní (denní) služby, vznikají různá

denní centra a stacionáře. Dříve se člověk s postižením, brzy po narození dostal do ústavního zařízení, kde strávil poměrnou část života, případně u lehčího mentálního postižení byl v pozdějším věku umístěn v domovech pro seniory. V těchto typech služeb je nikdo příliš nevzdělával, pouze v základních sebeobslužných činnostech. Tito lidé se často o sebe nedokázali postarat sami a nikdo jim k tomu většinou nedal ani možnost. Proto u starších generací, kde dětství strávili v ústavech, není ve vyšším věku příliš velký rozvoj.⁶³

Ti, co měli větší štěstí a dětství prožili ve své rodině a do ústavního zařízení se dostali až ve vyšším věku, zůstali odkázáni jen na to, co se naučili jako mladí v rodině. Teď, když už jsou z nich starší lidé, 1x týdně navštěvují stacionáře. Bydlí v chráněných bydleních, lehkého až středně těžkého se zhruba 2-3hodinovou podporou pracovníka, které se využívají k péči o základní potřeby.

Proto je práce pro pracovníky v chráněném bydlení práce na rozvoji klientů náročná. Nemají čas učit své svěřence větší samostatnosti a novým věcem. S přibývajícím věkem klesá schopnost ke zdokonalování se, a pro pracovníky sociálních služeb je čím dál těžší vysvětlit, co je na jejich chování špatné, protože mají své chyby zažité a stále je opakují.

V současné době jsou pro **pana L.** a **paní A.** den návštěvy stacionáře vhodnou příležitostí, kdy se mohou zdokonalovat ve svých dovednostech. Mají zde podporu personálu po celou dobu pobytu.

12. SWOT analýza

Zde uvádíme SWOT analýzu, která se zaměřuje na bydlení v rodinném prostředí a chráněném bydlení. Vycházíme z rozhovorů s uživateli stacionáře a jejich krátkých kazuistik, které najdeme v příloze číslo jedna. Celé znění rozhovorů najdeme v příloze číslo tři.

SWOT je analytická technika, kterou můžeme používat ke zhodnocení vnitřních a vnější faktorů. Ty ovlivňují úspěšnost organizace nebo nějakého konkrétního záměru (například služby). Používá se jako analýza situací v rámci strategického řízení.⁶⁴

⁶³ *Zachraňte Edwardse* [dokument]. Režie: SMRŽOVÁ, D. CZ, .2016.

⁶⁴ Sborník příspěvků. Management Mania [online], [cit. 26.2.2017]. Sekce SWOT analýza. Dostupné na WWW: <https://managementmania.com/cs/swot-analyza>.

Bydlení v rodině – s rodiči

Tab. č.1 Vlastní zdroj SWOT analýza – prostředí rodiny: silné a slabé stránky tohoto prostředí

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
Bezpodmínečná láska rodiny	Dotyčná osoba braná stále za dítě
Psychická rovnováha rodiče	Omezení v kontaktech s vrstevníky
Osobnost rodiče	v rámci bydliště – chybí přátelé
Schopnost výchovy	Zneschopňování dítěte – přepečovávání
Patříčné reakce rodiny na nepříznivé jednání dítěte či okolí – výchova dítěte	(časová náročnost)
Podpora a pomoc dítěti	Nedostatečná výchova a péče (problém
Jasně daná role dítěte	nevhodných projevů dítěte, více starostí pro rodiče, nezvladatelnost dítěte)
Dítě je pomocník rodiče	Narušená psychika rodiče
Finanční výpomoc rodiny	Časové omezování a přizpůsobování se
Možnost materiální výpomoci	rodině
Společné sdílení času	Osobnost rodiče (př. nevhodné návyky)
Zajištění chodu domácnosti	Stres rodičů
Ochrana před nepříznivými vlivy	Vytížení rodičů i dítěte (v rámci všech
Zázemí, známé prostředí a klid	oblastí)
Domácí stravování	Možnost vydírání pečujícím
Důraz na strukturu dne	
Preventivní opatření	
Finanční zůstatky pro dítě	
Sociální výpomoc	

Tab. č.2 Vlastní zdroj SWOT analýza – prostředí rodiny: příležitosti a hrozby tohoto prostředí

PŘÍLEŽITOSTI	HROZBY
– Využívání výhod pro osoby se zdravotním postižením	– Touha dítěte zůstat doma napořád/strach rodičů z osamostatnění dítěte
– Finanční příspěvky k pomoci ostatním členům rodiny	– Manipulace s dítětem
– Pomoc dítěte rodičům v případě potřeby (může být pro toho člověka smyslem života)	– Snížení finančních příspěvků, když dítě odejde nebo využívá příliš sociální služeb
– Morální růst rodiny	– Nepotřebnost práce
	– Fixace na rodiče
	– Porušování práv dítěte
	– Týrání svěřené osoby

Chráněné bydlení

Tab. č. 3 Vlastní zdroj SWOT analýza – prostředí chráněného bydlení: silné a slabé stránky tohoto prostředí

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
– Krok k dospělosti	– Kontakt s ostatními v chráněném bydlení
– Kontakt s vrstevníky – přátelství	– špatná sociální začlenitelnost
– Přirozená aktivita se smyslem života	– Nedostatek kontroly a podpory ze strany Pracovníků chráněného bydlení
– Samostatnost co nejdéle	– Potřeba okamžitého samostatného rozhodování
– Často pozitivní vztah k možnosti přivýdělků	– Nepřítomnost pracovníka chráněného bydlení
– Podpora ze strany pracovníků chráněného bydlení	– Práce sociálního pracovníka a vedoucího v jedné osobě
– Omezené množství peněz (hospodaření)	
– Více volnosti a přirozených aktivit	
– Vlastní bydlení (pro někoho negativní)	
– Potřeba kompromisů mezi vrstevníky	
– Práce sociálního pracovníka a vedoucího v jedné osobě	

Tab. č. 4 Vlastní zdroj SWOT analýza – prostředí chráněného bydlení: příležitosti a hrozby tohoto prostředí

PŘÍLEŽITOSTI	HROZBY
– Možnost být v jiné roli	– Nedůvěra v pracovníka chráněného bydlení
– Lepší orientace v čase (díky vlastnímu plánování aktivit)	– Částečně nezávislý denní program (nezávislých na rodičích)
– Poučení z vlastních chyb (závislé na samostatném rozhodování)	– Špatné sociální začleňování do běžné společnosti v okolí bydliště
	– Manipulace cizími osobami
	– Nízké úvazky pracovníků chráněného bydlení
	– Krizové situace není možné profesionálně řešit
	– Špatná samostatná rozhodnutí
	– Tvorba zlovyků
	– Nastalé zdravotní potíže v noci není přítomný personál

13. Poznatky a doporučení

Poznatky z rozhovoru nemůžou být přesné, protože klienti neuznali nebo si neuvědomují, některé své chyby, ani nebyli ochotni je přiznat, i když na ně byli přímo dotázáni.

Dotazovaní, kteří bydlí v chráněném bydlení a byli dříve v ústavu, jsou hůře sociálně začlenitelní. Důvodem může být i pobyt v ústavu, kde byli hodně omezováni. V chráněném bydlení nemají neustálou kontrolu a mají hodně volnosti. Ti, kteří co bydlí doma, mají dlouhodobou výchovu ze strany rodičů, ale mohou na ně být příliš fixováni, a tudíž nemají tendenci se osamostatnit a najít si vlastní bydlení.

Dotazovaní si často neuvědomují ani své nevýhody na trhu práce (např. klient po prodělané dětské mozkové obrně má hůře pohyblivou ruku a nevidí v tom žádný problém ani omezení). Svě schopnosti zlepšují a naopak vynechávají své chyby, protože je takto neberou nebo nechťejí, aby se o jejich nedostacích mluvilo. Často s tím nejsou smíření nebo se stydí.

Dotazovaní bydlící u rodiny neuvažují o nějakém samostatném bydlení do budoucna, mají rodinné zázemí a výchovu. Jsou více sociálně začlenitelní, avšak pouze v případě, že tam není nějaké psychické omezení či psychický problém, který by je vyčleňoval. Osoby žijící s rodinou mají ochranu a kontrolu rodičů, kteří je vychovávají.

Ti, co bydlí v chráněném bydlení, mají nad sebou menší dohled (žádné mantinely), v klidu si mohou zajít do restaurace. Sociální pracovníci a pracovníci v sociálních službách s nimi méně pracují na rozvoji nebo je příliš pozdě na to jim vysvětlit, co je na jejich chování špatné, protože mají své chyby zažité a stále je opakují. Možným způsobem, jak toto chování zlepšit či chyby odstranit, je upozorňování na nevhodné jednání a vysvětlování alternativního, vhodnějšího. To vyžaduje hodně společného času, pracovník je tam vždy pouze krátkou dobu. Co se týká sociálního pracovníka, je zaneprázdněn velkým množstvím dokumentace, která je často termínovaná a nelze ji tedy odkládat.

Objevují se i situace, kdy rodiče nemají tendenci vyslat své děti do práce, protože na ně dostávají finanční příspěvky, které by poté mohly být nižší, nebo by o ně mohli přijít úplně. Možnost vzniku pracovního úvazku má demotivující aspekty i pro osobu samotnou. Jsou jimi například možnosti omezení finančních příspěvků státu, volného času, návštěv stacionáře a další.

V chráněném bydlení pracovník předvede respondentům, jak se třídí prádlo a pere, ale už to s nimi nevyzkouší. To může vést k neefektivnosti nácviků.

Dále, když pracovník uvidí respondenta, že dělá na veřejnosti něco nevhodného, pouze ho upozorní, ale pokud mu dostatečně nevysvětlí, proč by to neměl dělat, dotyčný si z toho nic neodnese a příště to bude opakovat. Tímto způsobem mohou vznikat nevhodné návyky. Podobně je tomu i v rodinách, ale tam si rodina nevhodné chování zpravidla vysvětlí, byť třeba ne hned doma je na to dostatek času.

Klienti chráněného bydlení si musí ve skutkové situaci poradit v danou chvíli sami bez momentální podpory cizí osoby, což má své klady i zápory. Klient může udělat špatné rozhodnutí, ale v tom případě si může odnést ponaučení do příště.

Jakými metodami by se momentální situace dala zlepšit

U rodin by mohly pomoci sociální intervence. U dětí s fyzickým, mentálním nebo kombinovaným postižením lze využít sociální služby, která je k dispozici. Bohužel je možné ji využít pouze do 7 let věku dítěte. Další komplikací je, že lékaři často při narození postiženého dítěte o této službě rodině neřeknou. Pak záleží na rodině, zda hledá a tyto informace se k nim dostanou. Naším návrhem je, aby byly tyto služby s názvem Raná péče rozšířeny a nespolupracovaly s rodinou jen do sedmi let věku dítěte, ale minimálně do dosažení jeho dospělosti. Důvodem je poskytovat rodině podporu a pomoc nejen v dětství, ale i v období, kdy by se dotyčný člověk měl stále v určité míře rozvíjet. Objevují se situace, kdy rodiny výchovu dítěte po stránce samostatnosti opomínají, nebo nechtějí dítě fyzicky i psychicky zatěžovat rozvojem, případně je pro ně jednodušší to udělat za dítě. Služba Rané péče by měla rodinám nastínit možnosti výchovy spolu s tím, jak toho docílit. Zároveň by tato služba měla být schopná navrhnout možnosti uplatnění pro tuto osobu, na základě jejich znalostí a schopností, případně rodiče odkazovat na další služby. Rodinám by tak pomohli a vedli k samostatnosti a smysluplnému naplnění času.

Rodiče by měli své dítě podpořit, aby mělo možnost pracovat i přes určité demotivující podmínky (jak pro dítě, tak i pro rodiče). Existují různé možnosti práce, které pro osoby s mentálním postižením mají výchovnou, možná i zocelující a smysluplnou náplň svého času. Uplatnění mohou najít v chráněných dílnách, v sociálně terapeutických dílnách, na chráněných pracovních místech. Nezbytná je pomoc při hledání práce pomocí sociální rehabilitace.

Spolu s tím je potřeba ještě více podpořit firmy, aby vůbec měly zájem tyto lidi zaměstnat a zpočátku s nimi měli trpělivost, jelikož jejich začátky bývají náročnější.

Obě prostředí, jak rodina, tak chráněné bydlení, v určitých směrech zanedbávají výchovu dítěte. Nejdůležitější je dětství, kdy můžete zabránit tvorbě nevhodných návyků a naopak využít zvědavosti a potřeby chtít se učit.

Doporučujeme pobytovým sociálním zařízením zavedení vzdělávacích programů pro pracovníky přímé péče, dále školským zařízením a učitelům, jak osoby s mentálním postižením v různém stupni schopností a dovedností aktivizovat, vést, učit a rozvíjet. Podobné kurzy by měly být i pro rodiče. Součástí by byly základní informace, jak pracovat a vychovávat dítě s mentálním postižením. Také jak o ně pečovat a rozvíjet v jednotlivých etapách jejich života. Na aplikaci v praxi je třeba čas. Kurzy by se měly opakovat a pojmout prakticky. Rodině by tyto informace předávala a učila je aplikovat právě sociální služba skrze občasné intervence.

Ke zvýšení kvality služby zvané Chráněné bydlení jsou zapotřebí finanční prostředky na platy zaměstnanců, kteří by zvýšením časové dotace měli větší prostor přímé práce s uživateli jejich služby. Mohli by tak zdokonalovat úkony sebeobsluhy klientů, jejich sociálních dovedností, ty pak procvičovat, aby je nezapomněli.

Pro zajištění vzdělávacích programů a rozšíření provozu sociální služby Rané péče je zapotřebí dostatek financí. Tyto peníze by bylo možné získat od krajů, ministerstva práce a sociálních věcí či Evropské unie v rámci dotačních a projektových řízení. Využít lze i možnost uspořádat sbírku na určitou službu v našem případě i na službu chráněného bydlení v Okříškách.

14. Závěr

Cílem práce byla analýza způsobu života vybraných respondentů, který má zásadní vliv na utváření chybějících schopností, dovedností a soběstačnosti dané osoby. Odlišují se podle způsobu bydlení (doma; doma – ústavní zařízení – chráněné bydlení). Následně byly provedeny SWOT analýzy kladů a záporů prostředí dle způsobu bydlení našich respondentů. Nakonec jsme v rámci zhodnocení navrhli doporučení.

K výsledkům jsme dospěli kvalitativní výzkumnou strategií za pomoci rozhovoru. Ten proběhl se čtyřmi respondenty. Jednalo se o dvě ženy s rozdílným typem bydlením a dva muže také z obou zastoupených prostředí, rodinného a chráněného bydlení spolu se sociálními službami. Díky získaným informacím z rozhovorů spolu s informacemi z empirické části jsme došli k určitým výsledkům. Dílčí výsledky nemůžeme vztahovat na situace všech lehce mentálně postižených obecně. Bereme v úvahu rozdíl mezi našimi očekáváními a nároky v závislosti na omezení našich respondentů. Současně jsme tedy zařadili krátké kazuistiky našich respondentů, které nám poskytly celkový obraz těchto osob a podpořily platnost našich výsledků v rozhovorech.

V první oblasti, která se vztahovala k *domácnosti*, jsme hledali shodné a rozdílné vlivy obou prostředí, kde žijí naši respondenti. V rámci podílení se na chodu domácnosti se respondenti žijící s rodinou mohou kdykoliv obrátit na někoho, kdo je v domácnosti přítomen. Pokud nějakou činnost nechtějí dělat nebo ji nedokončí, udělá to někdo jiný. Může jít jak o lenost dotyčného, tak o podceňování, že činnost nezvládnou, tak jak to rodiče chtějí nebo mají zvykem. Může se objevovat situace, kdy rodiče z různých důvodů upřednostňují pomoc v domácnosti jiných členů rodiny a osoby s mentálním postižením nemají v této oblasti přílišné uplatnění. Pouze v doprovodných činnostech typu dones, odnes, přidrž a podobně. To může vést k pocitům méněcennosti a ke zneschopňování, nebo naopak jde o zvyk rodiny a dotyčný tuto roli přijme za svou. Dotyčný se může do určité míry rozvíjet, ale jen pokud je k dispozici ještě nějaká psychická síla a motivace rodiny včetně člena rodiny s postižením. Zároveň se může stát, že tento člověk došel k nejvyšší mezi rozvoje ve všech oblastech, což se předem nedá zcela určit. I přes to, že zhruba víme, co vše se lidé s lehkým mentálním postižením dokážou naučit, každý je individuální. Pak je nejdůležitější právě zájem a motivace, trpělivost a péle všech.

Zato respondenti z druhého prostředí jsou více odkázáni na sebe, jelikož se na sebe musí spolehnout. Pokud někdo nějakou činnost nezvládne, může požádat o pomoc některého ze spolubydlících. Pokud ani ti nejsou schopni pomoci, musí vyčkat příchodu pracovníka chráněného bydlení. Zde mohou nastat situace, kdy činnost nevykoná nikdy. Důvodem může být trvalé omezení ve schopnostech, nechut' dotyčného něco dělat, strach z chyby, případně spoleh na ostatní, zvyk. V určitých oblastech se můžeme pokusit o rozvoj. Jde o to, zda se podaří získat větší časovou dotaci a motivaci pro pracovníky, aby se mohli věnovat svým svěřencům a dále je rozvíjeli. Zároveň zda mají zájem, motivaci a kapacitu na další vzdělávání, což je stejné, jako jsme popisovali u mentálně postižených, kteří bydlí s rodinami.

V otázce samostatného bydlení respondenti považují za důležité, jak se v dotyčném prostředí, cítí a v případě, že situace nevyžaduje nějakou změnu, chtějí zůstat tam, kde jim to vyhovuje. V případě, že osoby s mentálním postižením žijí s rodinami, kde nejsou nějaké vážnější nedostatky v soužití a vztazích a rodina zvládá péči o tohoto svého člena, často dotyčný nemá zájem o samostatné bydlení či chráněné bydlení. V případě, že je zájem ze strany rodiny, případně rodina svého člena na tuto variantu připravuje, může dotyčný mít zájem o samostatné bydlení. Naši respondenti žijící s rodinami momentálně nejsou připravováni na variantu, že by bydleli v chráněném bydlení, a ani o této možnosti neuvažovali. V jejich případě je pravděpodobnější možnost, že by bydleli s širší rodinou. Ovšem teprve časem se ukáže, zda otázka chráněného bydlení nebude i u nich aktuální, protože může nastat situace, že je ani širší rodina nebude moct přijmout do své domácnosti.

Další oblastí, kterou jsme se zabývali v rámci obou prostředí, je *schopnost vycházet a pracovat s penězi*. Důležitá je znalost peněz. Naši respondenti znají hodnotu peněz, ale spíše v nižších hodnotách. Tuto dovednost si procvičují a v případě nakupování si berou menší obnos. Tomu uzpůsobují i velikost nákupu.

Co se týká pracovního uplatnění, někteří kvůli svým schopnostem, dovednostem, fyzickým či psychickým omezením nemají možnost pracovat. Ovšem někteří pracovat mohou. Je potom třeba posilovat jejich pracovní návyky. V naší společnosti je běžné v dospělosti pracovat a mít roli „pracovníka“ spolu se společenským uplatněním. Často je práce součástí smyslu života. Pro respondenty, kteří bydlí s rodinou, jde spíše o smysl života v začlenění, jelikož často neplní jiné pro období dospělosti typické role, jako partnerská a rodičovská. Většinou nejde příliš o peníze, ty jsou jen příjemným bonusem.

Zato pro dotazované, kteří bydlí v chráněném bydlení, mohou mít peníze jinou hodnotu, jelikož si musí plně hradit náklady na poskytované služby, bez kterých se neobejdou. Z těchto nákladů většinou slevit nejde. Často jim zůstává jiný obnos peněz než těm mentálně postiženým, kteří bydlí s rodinami, kde záleží na rodinách, jak se stanoví přiměřené náklady. Pro uživatele pobytových služeb je tedy každý možný přivýdělek dobrou příležitostí, jak si zlepšit podmínky a možnosti. Z dokumentace Stacionáře Úsměv jsme vyčetli, že uživatelé, kteří bydlí s rodinami, jezdí s touto službou na různé výlety i vícedenní. Uživatelé chráněných bydlení se těchto aktivit nezúčastňují. Uvedeným důvodem je nedostatek financí. Ovšem tyto uživatelé jezdí na výlety pořádané chráněným bydlením, neboť toto zařízení získává peníze na uskutečnění nějakých aktivit, aby se všichni mohli zúčastnit alespoň nějakých akcí. Tyto informace byly získány z dokumentace Stacionáře Úsměv Třebíč. Tudíž naši respondenti z chráněného bydlení a jejich spolubydlící nemají tolik výletů jako jejich vrstevníci z rodin, zato jsou skromnější a nepociťují, že by byli nějak ochuzeni. (Tyto informace jsou získány z dokumentace Stacionáře Úsměv Třebíč). V případě kouření si například cigarety darují.

Nedostatek peněz by všichni naši respondenti řešili se svými rodinami. Dotazovaní z chráněného bydlení by nejprve jednali s pracovníky, kteří jim peníze spravují, a v případě potřeby by kontaktovali někoho z rodiny. V našem případě požádali by rodiče nebo sourozence.

U osob v chráněném bydlení se také objevil zlovyk kouření, na který vydávají svoje peníze. Zde jsou omezováni částkou. Kromě pravidelných měsíčních nákladů musejí počítat s výdaji na jiné předměty denní potřeby, bez kterých se neobejdou. Následně jim zůstane částka na osobní spotřebu, ze které si mohou koupit, co chtějí, včetně cigaret. Musí dobře zvážit, za co tyto peníze na osobní spotřebu utratí. Pokud by si za celou částku nakoupili cigarety, nezbyly by jim peníze například na kávu a podobně. Naši respondenti mají v cigaretách určitý systém, za den vykouří pouze určitý počet cigaret. Pokud se s tímto nespokojí, musí se rozhodnout, čemu dají ve svých penězích na osobní spotřebu přednost. Respondenti, kteří bydlí v rodinách, nemají ke kouření vztah. Je to pravděpodobně výchovou a dohledem rodin. Některé osoby s mentálním postižením by pravděpodobně vůbec nenapadlo, že by mohly kouření zkusit nebo dokonce s tímto zlovykem začít.

U respondentů z chráněného bydlení jsme byli na začátku překvapeni formou stravování, kterou preferuje jejich služba chráněného bydlení. Pokud bychom vzali v potaz, že se současně tito uživatelé dostávají díky stravování v restauraci více do povědomí místní komunity lidí, kteří v restauraci pravidelně obědvají, má tahle zvolená varianta výhodu v sociálním začleňování do místního společenství. Nevýhodou je pravděpodobně cena obědů, kdy dovážka jídla by mohla vyjít o něco levněji. Ovšem zcela nejpřirozenější možností by bylo, kdyby si uživatelé vařili. K tomu by ovšem byla potřeba dopomoc pracovníka. Díky respondentům ovšem víme, že pracovníci během dne nejsou s uživateli příliš dlouho a příprava oběda by tedy sebrala drahocenný čas, potřebný na jiné činnosti. Respondenti žijící s rodinami mají často domácí stravu nebo peníze na jiné možnosti stravování, proto se často stravují se ve Stacionáři Úsměv Třebíč, na rozdíl od uživatelů z chráněného bydlení, kteří se stravují z důvodu nedostatku financí jinde.

Celkově se jeví, že respondenti žijící v rodinách disponují větším množstvím financí, které mají k dispozici, oproti těm, kteří žijí v chráněném bydlení. Tudíž respondenti této služby mají větší potřebnost nějakého příjmu, pokud chtějí mít větší výdaje, než jim umožňují jejich finanční prostředky.

Další oblastí, kterou jsme se zabývali, byla *rodina*. Respondenti z chráněného bydlení se o rodičích nechtěli příliš bavit. Poskytli nám pouze základní informace. Paní A. se stýká s matkou, občas za ní jezdí. Pan L. udržuje vztah hlavně se sestrou, která je mu zároveň opatrovníkem. Tudíž při jednání o podpoře ze strany rodiny jde spíše o dřívější podporu rodiny. Momentálně jsou kontakty občasné, ale v případě potřeby se na rodinu zřejmě mohou obrátit. Zároveň se v rámci chráněného bydlení posunuli blíže normálu, kdy dospělé děti odcházejí z domu a bydlí samy.

U respondentů, kteří bydlí s rodiči, probíhá pravidelná podpora v každodenním uplatnění v rámci běžných činností. Zároveň dotazovaní pomáhají svým rodičům. Navíc tyto osoby mají stále možnost pociťovat lásku rodiny, sounáležitost, zároveň je často rodina stále bere za děti a ne dospělé osoby a jejich přístup tomu odpovídá. Dětství všichni z našich respondentů trávili s rodinami a zde také probíhala jejich výchova, rozvíjeli se jejich schopnosti a učili se základním dovednostem potřebným pro život. Vzdělávání probíhalo později, všichni podstoupili i speciální vzdělávání.

Respondenti, kteří momentálně žijí v chráněném bydlení, začali tuto službu využívat až v pozdějším věku. U pana L. se již rodina včetně sestry nemohla dále o

pana L. starat. Paní A. má starší matku, která již byla spolu s paní A. umístěna v domově pro seniory. Poté se paní A. dostala do ústavního zařízení v Jinošově a následně do chráněného bydlení. Je jasné, že matka se o paní A. nemohla a nemůže starat. Momentálně bydlí v Horním Újezdě. Díky transformaci sociálních služeb a postupnému rušení nevyhovujících ústavů, včetně toho, ve kterém žili paní A. a pan L., a z něhož, nám uváděli negativní zkušenosti, by nemělo docházet k umístování osob s mentálním postižením do ústavních zařízení, pokud to není třeba. Vznikají různé pobytové sociální služby jako chráněné bydlení, týdenní stacionáře a sociální služby denního charakteru, kde tyto osoby naplní svůj čas smysluplnou činností, mohou se i rozvíjet nebo pracovat na udržení svých schopností a dovedností a v odpoledních hodinách se vrací domů. Tyto služby rodině umožní získat čas pro řešení svých záležitostí, potřebný odpočinek a čerpání sil nejen s přibývajícím věkem členů rodiny, která se stará o svého člena často se „specifickými potřebami“. Je dobré, že s přibývajícím věkem rodičů a jejich zdravotními problémy je možnost se kromě rodiny obrátit na stát. Ten se v případě potřeby o jejich děti v dnešní době důstojně postará s ohledem na jejich schopnosti a dovednosti a spolu s podporou jejich samostatnosti.

Další oblast, kterou jsme do zkoumání také zařadili, je *chráněné bydlení*. Zde jsme se zaměřovali na všechny sociální služby, které naši respondenti využívali. Naši respondenti se shodli, že je pro ně důležité, jaké má prostředí služby atmosféru, zda mají pracovníci dobrý přístup ke své práci a lidem a zda v rámci určitých možností mezi sebou uživatelé vycházejí. Pěkné prostředí je jenom plusem. Chráněné bydlení je na jednu stranu krok k osamostatnění a je pro naše respondenty mnohem lepší než uzavřená zařízení ústavního typu, ale zároveň přináší i větší náklady pro každého z nich. Tím může nastávat situace, že dotazovaní z chráněného bydlení nemají tolik financí, jako ti respondenti, kteří bydlí s rodinami a o náklady se dělí. V případě, že rodiče vydělávají, má rodina vyšší příjmy, které může poskytnout i na potřeby a zájmy svého dítěte. Potvrzuje se nám, že dotazovaní z chráněného prostředí jsou samostatnější v určitých oblastech rozhodování, často jsou zvyklí na nižší standard v zajištění potřeb. Zároveň v mnoha případech nejsou zvyklí vydávat peníze za určité nadstandardní potřeby jako ti, co bydlí v rodinách. Pokud osoba bydlí s rodiči, může mít problém najít si v okolí kamaráda. Toto nezajištění důležité potřeby často rodinu nenapadne a jejich člen může v této oblasti strádat. V případě školní docházky a využívání nějaké sociální služby je možné si najít kamarády zde. Je důležité podpořit tyto sociální vazby pro

zajištění sociálních potřeb osob s mentálním postižením. Nejlepší by bylo tyto vztahy podpořit i mimo tato zařízení v přirozeném prostředí. V tomto ohledu mohou mít osoby v chráněném bydlení výhodu, jelikož spolu bydlí větší počet vrstevníků s podobnou mentalitou, často i zájmy. Proto nemívají velký problém si najít kamaráda nebo i partnera či partnerku.

Respondenti, kteří žijí v chráněném bydlení, si vzájemně vypomáhají, mají tam své kamarády a společně tráví čas. V důsledku toho mohou být více vyčleněni ze společnosti, protože si nemusejí hledat přátele v okolí. Naši respondenti byli po nějakou dobu v uzavřeném ústavním zařízení. Tato služba chráněné bydlení jim přináší nové možnosti, větší volnost. To má i poněkud negativní stránku, protože větší volnost bez dohledu vede k postupnému porušování dohod a problematickým projevům v chování, což je může opět vylučovat ze společnosti.

Dalším přispěním pro *samostatnost* osob v chráněném bydlení je fakt, že každodenní činnosti, se kterými nepotřebují pomoci, musí zvládnout sami a pracovníci je za ně nevykonají. Tudíž odpolední program po příchodu z práce či sociální služby je z části strukturován nějakou prací, jejíž splnění bude kontrolovat pracovník. Nejen z rozhovorů, ale i z těchto situací vyplývá, že ne vždy mají pracovníci prostor pro správný výkon individuální práce, natož možnost nějak ji plánovat. Pokud dotyčný uživatel služby motivován na upevňování nové aktivity, pracovník se mu bude alespoň část svého času věnovat. U osob, které zjevný zájem o nějaké zdokonalování nemají, nebo by to bylo časově náročné, pracovník raději dopomůže a učení neprobíhá tak, jak by mělo. Pokud by byl dostatek finančních prostředků, aby pracovníci mohli v této službě zůstat déle, dalo by se na individuální úrovni pracovat více a efektněji.

Další oblastí, které jsme se věnovali, je *samostatnost* našich respondentů. Samostatnosti se všichni učí již od dětství, záleží tedy na tom, co se jim podaří zvládnout nacvičit. Každý dělá samostatně takové činnosti, které zvládá nebo které je schopen zvládnout v omezené míře (například drobné nákupy), zbytek udělá někdo jiný. Všichni dotazovaní v chráněném bydlení si navzájem pomáhají, pokud není přítomen pracovník. Při rozhovorech o této oblasti se dotazovaní dost rozcházelí s realitou. Někdy své schopnosti zvyšovali nebo vynechávali své nedostatky. Zdálo se nám, že někteří své nedostatky nevnímají jako nedostatky, ale se svojí situací se smířili a naučili se tak žít. Mohou být také v situaci, kdy se za nedostatky stydí a nemluví o nich. V našem případě se přikláníme k první variantě, kdy svoje omezení neberou jako

nedostatek. Problém může nastat při rozhovoru s orgány státní správy, kde se určuje stupeň závislosti na péči jiné osoby, což následně ovlivňuje možnosti a výši čerpání různých finančních dávek, a tím i služeb. Zde je potřeba si s dotyčným promluvit a uvést ho do reality, jelikož ho jeho smíření se situací může připravit o potřebné výhody a finance.

Všichni respondenti navštěvují stacionář. Mohou se zdokonalovat a učit se novým schopnostem a dovednostem v tomto zařízení. Součástí je procvičování základních pracovních dovedností, zde lze najít prostor pro určité zdokonalování. Respondenti chráněného bydlení mají v tomto zařízení možnost zdokonalovat se v oblastech, které jsou pro ně problematické a omezují je. Je zde i větší časová dotace oproti službě chráněného bydlení, tudíž je možno i spolupracovat na rozvoji současně.

Poslední oblastí, kterou jsme se zabývali, byla *podpora*. Rodiče své děti vychovávají a pomáhají jim, podporují je. Podpora může být kladná i záporná, rozlišuje se to přístupem rodiny a pracovníků. V případě, že nastane situace, kdy dotyčný neví, jak se má zachovat, přichází rodič případně pracovník a pomůžou. Zde může docházet k zneschopňování dotyčného, pokud za něj situaci zcela vyřeší. Za klad můžeme považovat pocit bezpečí a podporu, zájem, čas... jak v rodině, tak u pracovníka na které se dotyčná osoba může kdykoliv obrátit.

Vzájemné přizpůsobení a klid jsou důležité faktory v obou prostředích. V rodinách záleží, kdo nebo co je nejdůležitější. Pokud je to dítě s mentálním postižením, pak bude rodina vše přizpůsobovat jemu. V případě, že tomu tak není a zájem rodiny je jiný, bude se muset dítě alespoň z části přizpůsobit ostatním členům domácnosti. Členové rodiny si vzájemně vypomáhají. Na rozdíl od chráněného bydlení, kde jsou všichni spolubydlíci na stejné úrovni, rodiče často rozkazují ostatním členům rodiny. V chráněném bydlení uživatelé musí respektovat určitá pravidla daná pracovníky, jinak místo přátelského vztahu budou pracovníci jednat také pomocí rozkazů.

Vzájemná pomoc a kompromis jsou důležitou součástí bydlení více členů domácnosti. V případě chráněného bydlení, kde osoby původně žily v ústavním zařízení, nemusejí toto umět. Je na pracovnících, aby se pokusili je tyto dovednosti naučit. Naši respondenti se toto učili doma a ve školním zařízení. Ve většině případů s tím nemají problém. Ti dotazovaní, kteří bydlí doma, pomáhají rodičům a ostatním členům domácnosti, zároveň respektují roli podřízeného dítěte, které poslouchá své rodiče, když po něm něco chtějí. U respondentů, kteří bydlí v chráněném bydlení, jde o

vzájemnou spolupráci mezi spolubydlícími a pracovníkem, kde může jít jak o roli podřízeného a nadřízeného, tak zároveň o roli partnerů ve smyslu společné práce.

Ani jeden z respondentů se necítí v neblahé situaci. Díky sníženým nárokům v určitých oblastech potřeb si neuvědomují a nepocítují nějaké znevýhodnění. Často i zjevné fyzické postižení neřeší. Důvodem může být smíření se a zvyk na omezení, se kterým se tyto osoby museli naučit žít. Jednou z možností je i stud za to, že se dotyčný nějak odlišuje. Nebo nechtějí mluvit o svých nedostatcích a raději zlepšují skutečnost. Toto jim může uškodit, jak již bylo uvedeno, při jednání s úřady, kde mohou kvůli této nepravdivé představě či uvedení mylných schopností a dovedností přijít o potřebnou podporu. Je tedy potřeba pracovat na ujasnění skutečností, případně smíření se s realitou, aby osoby s mentálním postižením nacházely smysl života, znaly své schopnosti, dovednosti a uměli by je správně využívat.

Naše doporučení spočívá v navázání spolupráce služby Rané péče a rodin s dětmi s mentálním postižením, která by neměla končit v sedmi letech věku dítěte, ale s určitými časovými prodlevami by měla pokračovat do dospělosti dítěte. Důvodem je vedení dítěte a rodičů. Tato služba pomáhá rodině metodicky s vedením nácviků dítěte pro navyšování jeho schopností a dovedností. Díky této spolupráci by služba vedla rodinu a dítě s lehkým mentálním postižením například k tomu, že by v dospělosti mělo pracovat. Díky metodickému vedení a podpoře preventivního programu rodin by dotyční v některých případech mohli být soběstačnější a zaneprázdněné rodiny a rodinní příslušníci by si pak takové osoby s lehkým mentálním postižením mohli nechat v domácnosti místo jejich umístění do nějakého pobytového zařízení sociálních služeb. Navíc by postižení lidé byli schopní žít samostatněji v chráněném bydlení nebo sociálním bydlení. Tím by se omezila potřeba ústavních zařízení pro osoby s lehčím a středně těžkým mentálním postižením.

Pro pracovníky a rodiny by měly být připraveny různé vzdělávací akce zabývající se touto problematikou. Finance na zajištění kurzů a následnou péči služby Rané péče by bylo možné získat z dotací od obcí, krajů, ministerstva práce a sociálních věcí, evropských dotací, případně ze sbírek.

Následné posílení služeb chráněného bydlení a finanční navýšení příspěvků této službě je možné díky sbírkám. Tím by mohlo dojít k zvýšení kvality služeb, kde by se uživatelé této služby mohli dále rozvíjet své schopnosti, učili se navazující dovednosti a pracovní návyky ve větší míře a kvalitě než tomu bylo doposud.

15. Seznam literatury

Použitá literatura

- BENDO VÁ, P.; ZÍKL, P. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3854-3.
- BLAŽEK, B.; OLMROVÁ, J. *Světy postižených*. Praha: Avicenum, 1988. ISBN 0808388.
- DUKOVÁ, I. a kol. *Sociální politika: Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3880-2.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Čtvrté přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- KVAPILÍK, J.; ČERNÁ, M. *Zdravý způsob života mentálně postižených*. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0019-9.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- PATRICK, N. J., *Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-867-8.
- PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. 1. vyd. Brno: MSD s.r.o., 2006. ISBN 80-86633-40-3.
- PROCHÁZKA, R. a kol. *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4451-3.
- ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělání, výchova, sociální péče*. Třetí aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.
- ŠVAŘÍČEK, R. *Kvalitativní výzkum v sociálních vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ÚZLOVÁ, I. *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-764-0.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-802-3.
- VALENTA, M. a kol. *Mentální postižení*. Praha: Grada, 2012. **ISBN:** 978-80-247-3829-1.
- VALENTA, M; MULLER, O. *Psychopedie*. Čtvrté aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Parta, 2009. ISBN 978-80-7320-137-1.

Použité legislativní dokumenty

- Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění platném k 1. září 2016.
- Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném od 14.3.2006.

Seznam internetových zdrojů

- KLOUČKOVÁ, Tereza, *Transformace pobytových zařízení sociálních služeb v České republice*, Konference Sociální služby v Ústeckém kraji, 10. listopadu 2009, [online], Dostupný z WWW: <http://www.kr-ustecky.cz>.
- Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů [online]. Praha: WHO/ÚZIS, posl. úpravy 1.4.2014 [cit. 7.10.2016]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.htm>.
- MPSV ČR. Koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné druhy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti. Praha: MPSV ČR, Materiál schválený usnesením vlády České republiky č. 127 ze dne 21. února 2007. [online], Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3858/Koncepcepodpory>.
- Sborník příspěvků. Management Mania [online], [cit. 26.2.2017]. Sekce SWOT analýza. Dostupné na: <https://managementmania.com/cs/swot-analyza>.
- *Zachraňte Edwardse* [dokument]. Režie: SMRŽOVÁ, D., CZ, .2016.

16. Seznam tabulek

Tab. č.1 Vlastní zdroj SWOT analýza – prostředí rodiny: silné a slabé stránky tohoto prostředí

Tab. č.2 Vlastní zdroj SWOT analýza – prostředí rodiny: příležitosti a hrozby tohoto prostředí

Tab. č. 3 Vlastní zdroj SWOT analýza – prostředí chráněného bydlení: silné a slabé stránky tohoto prostředí

Tab. č. 4 Vlastní zdroj SWOT analýza – prostředí chráněného bydlení: příležitosti a hrozby tohoto prostředí

17. Seznam příloh

Příloha č. 1 Krátké kazuistiky respondentů

Příloha č. 2 Základní otázky polostrukturovaného rozhovoru

Příloha č. 3 Přepis rozhovorů respondentů

Příloha č. 4 Komentář k zákonu o sociálních službách – způsob hodnocení schopnosti zvládat základní životní potřeby

18. Přílohy

Příloha č. 1 Krátké kazuistiky respondentů

Přikládáme krátké kazuistiky o našich respondentech. Slouží nám pro upřesnění informací o dotyčném respondentovi a náhledu na jeho osobnost. Zdrojem uvedených informací je osobní dokumentace ze Stacionáře Úsměv Třebíč a samotní dotazování.

Kauzistika č. 1

Jméno: Paní L.

Osobní údaje

Pohlaví: Žena

Věk: 35

Bydliště: Třebíč

Nejvyšší dosažené vzdělání: Základní vzdělání (9 let)

Návštěvy stacionáře: 3x týdně

Diagnóza lehké mentální postižení

Anamnéza

Rodinná anamnéza

Matka

Otec

Sourozenci: 2 sourozenci

Problémy v širším příbuzenstvu: Nebyly zjištěny žádné.

Osobní anamnéza

Pomalejší vývoj motoriky a řeči, pak se přišlo na mentální postižení. Odklad školky, navazuje kontakt s ostatními, s vrstevníky dobře, emocionální nerovnováha, objevují se občasné psychické problémy - nasazeny léky, sociální dovednosti v některých situacích nezvládá.

- komunikační dovednosti zvládá dobře
- hrubá motorika velice dobrá
- jemná motorika dobrá

- hra a zájmy - malování, hudba
- navštěvuje stacionář
- nepracovala
- nekuřák

Paní L. je duchovně založená. Už od mala chodí do kostela. Do školky nastoupila později a poté šla na základní školu v Třebíči. Brzy přešla do Brna, kde bydlela na internátě místní farnosti. Teprve potom nastoupila na praktickou školu ve Žďáře nad Sázavou, kam sama dojížděla autobusem. Proto dokončila základní učení až ve 20 letech. V Třebíči v Borovině navštěvovala Stacionář Úsměv Třebíč, spolu se stěhováním stacionáře přešla do Stacionáře Úsměv Třebíč na novou adresu na Hájek. Nikdy nepracovala v zaměstnání. Bydlí doma u svých rodičů a má psa.

Popis uživatele Stacionáře Úsměv Třebíč dle osobní dokumentace

1. má zajištěnou péči o svoji osobu v oblasti stravování, oblékání a svlékání, pohybu a osobní hygieny

Paní L. je soběstačná ve všech oblastech sebeobsluhy.

2. osvojila si a rozvinula pracovní dovednosti a návyky

Paní L. nemá možnost v běžném životě samostatně pracovat, protože se v důsledku emocionální nestálosti bojí neznámého prostředí a změn.

Navštěvuje stacionář, kde pracuje v *pracovních* dílnách, které na ni působí jako výchovné aktivizační činnosti. Výhodou pro paní L. je, že v dílně si sama určí, co chce dělat. Ráda pracuje i ve společnosti svých kamarádů. Při práci, která ji baví, vydrží, ale někdy chce mít práci brzy hotovou, aby si mohla povídat, a to je často příčinou její nekvalitní práce. Zapojuje se do všech činností.

Ve snaze mít všechno brzy hotové, neustále opomíná uklidit své předchozí pracoviště. Je potřeba ji upozorňovat, aby po sobě uklidila své pracoviště, protože ve snaze mít všechno brzy hotové, na úklid zapomíná.

3. je začleněna do běžné společnosti prostřednictvím kontaktů se společenským prostředím

Paní L. se ve společnosti kamarádů líbí a komunikuje s nimi bez větších problémů. Zapojuje se do společných aktivit a sportuje. Účastní se jednodenních výletů, chodí na vycházky do cukrárny, nebo na společné obědy do restaurace. Vícedenní pobyty odmítá, protože nerada někde přespává.

Využívá duchovní nabídky stacionáře. Dokáže sama cestovat dopravními prostředky. Orientuje se v místě bydliště.

4. získala, udržela nebo rozvinula znalosti a dovednosti pro praktický život (běžný život)

Paní L. umí číst, psát i počítat. Zvládá drobné nákupy pro svoji potřebu. Umí vybrat hotovost z bankomatu.

Těžko se vyrovnává s nenadálými situacemi nebo překážkami, jako je neúspěch v jednání s jinou osobou a další.

Ve cvičné kuchyni se zapojuje do všech činností. S drobnou slovní dopomocí zvládá uvařit i složitější pokrmy. Při práci potřebuje slovní podporu.

Orientuje se v čase i v prostředí. Umí pracovat s internetem, telefonovat a sama ovládá domácí spotřebiče.

5. zvládá chování ve společenských situacích

Zvládá stolování i chování v restauraci, obchodě a podobně. Dělá jí potíže komunikace s osobami, které jí nejsou sympatické nebo které by ji mohly ohrozit případně jí nějak ublížit. Někdy se nevhodně vyjadřuje – těžko ovládá své emoce (strach, radost).

Když není po jejím chová se dětinsky (urážení, odsekávání, trucování...).

Pozorování při rozhovoru

Pozorování i osobní rozhovor probíhaly ve stacionáři. Při rozhovoru odpovídala srozumitelně a rozuměla všem otázkám. Nepamatovala si moc ze svého dětství. Nedokázala udržet oční kontakt. Občas se styděla

Závěr

Neuvědomuje si svoje omezení. Nechce připustit svoje nedostatky, což se prokázalo i v rámci rozhovoru. Paní L. nemá možnost si přivydělat vlastní peníze zaměstnáním, bydlení doma s rodiči jí přináší spoustu výhod, proto neuvažuje o hledání vlastního bydlení a nijak se na tuto možnost nepřipravuje. Chtěla by stihnout víc věcí naráz, proto někdy nedokončí rozdělanou práci a neuklidí po sobě, proto by bylo třeba naučit ji zodpovědnosti nejen doma, ale i v ostatních zařízeních, kde často tráví svůj čas.

Kazuistika č. 2

Jméno: Pan M.

Osobní údaje

Pohlaví: Muž

Věk: 39

Bydliště: v Třebíči

Nejvyšší dosažené vzdělání: Základní vzdělání (9 let)

Návštěvy stacionáře: 3x týdně

Anamnéza

Rodinná anamnéza

Matka

Otec

Sourozenci: jeden sourozenec - bratr, navštěvují se.

Problémy v širším příbuzenstvu: Nebyly zjištěny žádné.

Osobní anamnéza

Pomalejší vývoj motoriky a řeči. odklad školky

- komunikační dovednosti zvládá dobře
- hrubá motorika velice dobrá
- jemná motorika dobrá
- hra a zájmy - sledování sportu
- navštěvuje stacionář
- pracoval
- nekuřák

Po školce začal chodit na základní školu s internátem v Horních Domkách a brzy přešel na Pomocnou školu cyrilometodějskou. Po dokončení 9 let na pomocné škole zůstal doma a pracoval v Zonu, Testernu a chvíli uklízel v Čikomu. Poté nastoupil do nově vzniklého stacionáře Barevného světa v Třebíči v Borovině.

Ve 24 letech přešel do Stacionáře Úsměv Třebíč. 17 let vypomáhá hokejistům a 3 roky fotbalistům z kroužků a je za to odměňován. Momentálně chodí na brigády do kavárny, kde obsluhuje hosty. Během dětství prodělal dětskou mozkovou obrnou, proto má potíže s rovnováhou.

Popis uživatele Stacionáře Úsměv Třebíč dle osobní dokumentace

1. má zajištěnou péči o svoji osobu v oblasti stravování, oblékání a svlékání, pohybu a osobní hygieny

Pan M. je zcela samostatný v oblasti oblékání, svlékání, stravování, obouvání, pohybu i osobní hygieny.

2. osvojil si a rozvinul pracovní dovednosti a návyky

Pan M. v dílnách pracuje rád, nejvíce ho zaujala práce v dřevodílně a košíkářské dílně, kde si může udržovat získané dovednosti. Potřebuje slyšet, že udělal hodně práce. Pan M. je schopen chodit do vhodného zaměstnání. Zvládá sečení trávy. Spolupracoval se sociální rehabilitací – podporované zaměstnávání, čistil chodníky. Měl radost z vydělaných peněz.

3. je začleněn do běžné společnosti prostřednictvím kontaktů se společenským prostředím

Pan M. se zapojuje do společných aktivit ve stacionáři, účastní se jednodenních výletů. Na pobyty jezdit nechce, přes noc je rád doma. Rád chodil do solné jeskyně. Účastní se kulturních akcí ve městě. Projevil zájem o knížky. Pan M. má přátelskou povahu, má hodně známých a kamarádů, chodí pomáhat na zimní stadion. Drobný nákup zvládne s doprovodem.

4. získal, udržel nebo rozvinul znalosti a dovednosti pro praktický život (běžný život)

Pan M. umí psát, číst i počítat. Zná hodnotu peněz i nad 100,- Kč. Chtěl by se naučit pracovat na počítači. O vaření nemá zájem - vaří matka. Stejně tak nezehlí. V oblasti ústní hygieny je vhodná motivace. Drobný nákup zvládne sám. Orientace v čase a v místě bydliště je velice dobrá - je samostatný. V neznámém prostředí potřebuje doprovod.

5. zvládá chování ve společenských situacích

Pan M. je komunikativní, nemá problém se seznámit. Zvládne i jednání s cizími lidmi. Ve stacionáři má kamarády. Může se u něj ovšem projevit velká rozladěnost, když slyší, jak ostatní klienti stacionáře řeší mezi sebou nějaký konflikt nebo když vznikne

nějaké nedorozumění mezi ním a jiným klientem. Stolování zvládá. Ve stacionáři rád pomáhá ostatním uživatelům i pracovníkům.

Diagnóza

Dětská mozková obrna, lehké mentální postižení – potíže s rovnováhou

Pozorování při rozhovoru

Pozorování i rozhovor probíhaly ve stacionáři. Je velice aktivní, někdy má víc věcí na jazyku a je pro něj složitější se vyjádřit. Se svým postižením je sžitý, proto se jím nenechá omezovat a chce zkoušet stále nové věci.

Závěr

Je schopný bydlet sám. Vzdělávání, největší problém. Pan M. si dává pozor na peníze a uvědomuje si jejich cenu. Ví, kolik co stojí, což je důležité pro samostatné bydlení, avšak do budoucna by chtěl bydlet stále doma s rodiči, protože doma má své povinnosti, na které už je zvyklý, a uvědomuje si některé své nedostatky (ze strany péče sám o sebe).

Kazuistika č. 3

Jméno: Paní A.

Osobní údaje

Pohlaví: Žena

Věk: 47

Bydliště: Okříšky – chráněné bydlení - Domov bez zámku

Nejvyšší dosažené vzdělání: Základní vzdělání (9 let)

Návštěvy stacionáře: Každé pondělí

Anamnéza

Rodinná anamnéza

Matka

Otec

Sourozenci: Již nemá žádné sourozence, sestra zemřela

Problémy v širším příbuzenstvu: Nebyly zjištěny žádné.

Osobní anamnéza

sociální dovednosti ovlivňuje psychická a emocionální nerovnováha

- komunikační dovednosti zvládá dobře
- hrubá motorika velice dobrá
- jemná motorika dobrá
- hra a zájmy - malování, procházky
- navštěvuje stacionář
- pracovala
- kuřák

Paní A. byla déle ve školce. Po školce nastoupila na základní školu, kde byla rok, než přešla na zvláštní školu v Třebíči. Hned poté co dosáhla základního vzdělání v 18 letech, nastoupila do své první práce, vyráběla součástky do televize. Dále byla spolu s maminkou v Domově pro seniory. Vystřídala za svůj dosavadní život mnoho sociálních zařízení, stacionářů, pobytových zařízení sociální péče a bydlišť, například ústav Jinošov, kde byla do doby, než tam spadl strop. Stacionářů, domovů důchodců a také i bydlišť. Z ústavu byly přesunuty do Náměště nad Oslavou do chráněného bydlení. Následně v rámci navštěvovaných stacionářů pracovala v Náměšti a v Jaroměřicích v kavárně. Její matka se přestěhovala k příbuzným. Paní A. přešla do chráněného bydlení v Náměšti a následně do Okříšek.

Přátelé s panem L. (už z Jinošova).

Paní A., poté, co se ubytovala v chráněném bydlení, začala využívat větší volnosti (ztráta zábran a nedostatek podpory a něčí kontroly), což přispělo k tvorbě zlovyků (např. kouření), ale učí se větší samostatnosti.

Popis uživatele Stacionáře Úsměv Třebíč dle osobní dokumentace

1. má zajištěnou péči o svoji osobu v oblasti stravování, oblékání a svlékání, pohybu a osobní hygieny

Paní A. je v oblasti sebeobsluhy, oblékání, pohybu a osobní hygieny samostatná.

2. osvojila si a rozvinula pracovní dovednosti a návyky

Paní A. nezládne chodit celý týden do zaměstnání, potřebu pracovat proto řeší tím, že navštěvuje náš stacionář, v letní sezóně v úterý a v pátek pracuje v chráněné kavárně stacionáře Barevný svět, mimo sezonu chodí do stacionáře.

Každý den odpoledne také pracuje v chráněném bydlení v Okříškách, balí složky a tím si vylepšuje finanční situaci.

Paní A. u práce vydrží, je schopna pracovat samostatně. Baví ji pracovat s proutím.

3. je začleněna do běžné společnosti prostřednictvím kontaktů se společenským prostředím

Paní A. o prázdninách jezdí k mamince do Horního Újezda, která předtím nějakou dobu žila se strýcem v Třebíči. Paní A. původně bydlela v Třebíči, nejdříve s rodiči, pak u babičky. Chodila do zvláštní školy v Třebíči. Když babička zemřela, nějakou dobu žila s matkou a strýcem a pak v Domově pro seniory manželů Curieových, moc se jí tam nelíbilo proto šla bydlet do ústavního zařízení Jinošov. Po transformaci ústavu chvíli bydlela v Náměšti a nyní v chráněném bydlení v Okříškách, kde je spokojená.

V chráněném bydlení žije na jednom pokoji s přítelem panem L. Nyní má víc soukromí. Dobře podle ní je, že poznává nové lidi. S přítelem o svatbě zatím neuvažovali. Důležití lidé pro paní A. jsou maminka, přítel pan L.. Ráda vzpomíná na zemřelou babičku a sestru. Ve známém prostředí se orientuje – Třebíč, Náměšť, Okříšky v neznámém prostředí potřebuje doprovod.

Vlakem a autobusem je paní A. schopná jet samostatně, v jízdním řádu se neorientuje, pokud se chystá jet vlakem nebo autobusem, potřebuje od někoho zjistit, v kolik hodin dopravní prostředek jede. Nedokáže si zjistit čas odjezdu ani na internetu, protože neumí pracovat na počítači. Dokáže sama dojet do Náměště, z Třebíče do Okříšek.

Nakupování zvládne sama, zná hodnotu peněz. Disponuje omezenými finančními prostředky.

Společenských akcí se zúčastňuje s pracovníky a spolubydlicími z chráněného bydlení. Chráněné bydlení svým klientům občas naplánuje společný výlet.

4. získala, udržela si nebo rozvinula znalosti a dovednosti pro praktický život (běžný život)

Paní A. umí číst a psát, ráda opisuje básně, recepty. Dobře se orientuje v čase, zná hodiny. Zná hodnotu peněz, ale potřebuje pomoc s hospodařením s penězi, s tím má problém, aby vyšla s penězi, které má. Dokáže si nakoupit.

Paní A. dokáže umýt a utřít nádobí, zvládne po sobě uklidit pomůcky v dílně. Umí si uvařit čaj, zvládne vyžehlit prádlo. Dokáže obsloužit známé rádio, CD přehrávač. Vařit zvládne s dopomocí.

5. zvládá chování ve společenských situacích

Paní A. nemá problém se získáváním a udržováním přátelských vztahů, je ráda, že jezdí do dvou stacionářů a v novém domově se také poměrně rychle adaptovala. Sama říká, že má radost, když se seznámí s novými lidmi.

Nemá problém s komunikací s cizími lidmi, v obchodě, restauraci ani s chováním na veřejnosti. Ovládá zásady i dovednosti stolování i stravování.

Paní A. chodí na obědy do restaurace, s přítelem odpoledne na pivo. Při jednání na úřadech potřebuje dopomoc, to by sama nezvládla.

Paní A. komunikuje verbálně a velmi zdatně. Je v dobré psychické pohodě. Kouří cigarety, příliš nezná hodnotu peněz.

Diagnóza

Lehké mentální postižení, diabetes

Pozorování při rozhovoru

Pozorování i rozhovor probíhaly ve stacionáři. Při rozhovoru je jí hůře rozumět, ale pochopila napoprvé skoro všechny otázky a její odpovědi byly smysluplné.

Závěr

Zpracovat na nedostacích paní A. bohužel není možné, protože stacionář navštěvuje pouze jednou týdně a vzhledem ke svému věku má zažité chyby zlozvyky, které zřejmě už nebude možné změnit.

Kazuistika č. 4

Jméno: Pan L.

Osobní údaje

Pohlaví: Muž

Věk: 48

Bydliště: Okříšky – chráněné bydlení

Nejvyšší dosažené vzdělání: Základní vzdělání (9 let)

Návštěvy stacionáře: Jednou za týden.

Anamnéza

Rodinná anamnéza

Matka

Otec

Sourozenci: Má setru a bratra. Sestra je opatrovníkem pana L.

Problémy v širším příbuzenstvu: Nebyly zjištěny žádné.

Osobní anamnéza

Odklad školky.

- komunikační dovednosti zvládá dobře
- hrubá motorika velice dobrá
- jemná motorika dobrá
- hra a zájmy, procházky, mužské činnosti
- navštěvuje stacionář
- pracoval
- kuřák

Pan L., chodil do školky do Čebína u Tišnova a ze školky přešel rovnou do pomocné školy v Tišnově, kam se rychle naučil jezdit sám autobusem. V dětství prodělal dětskou mozkovou obrnu a stále má problém s rovnováhou. Poté bydlel ještě nějakou dobu u rodičů, než šel ve 27 letech do ústavu v Jinošově. Poté co se tam propadl strop, šel do chráněného bydlení v Náměšti n. O.

Pan L., poté, co se ubytoval v chráněném bydlení, začal využívat větší volnosti (ztráta zábran, nedostatek podpory a něčí kontroly), což přispělo k tvorbě zlovyků (např. kouření), ale přiučil se samostatnosti.

Přátelé s paní A. (už z Jinošova).

Popis uživatele Stacionáře Úsměv Třebíč dle osobní dokumentace

1. má zajištěnou péči o svoji osobu v oblasti stravování, oblékání a svlékání, pohybu a osobní hygieny

Pan L. je v této oblasti zcela samostatný a nepotřebuje podporu.

2. osvojil si a rozvinul pracovní dovednosti a návyky

Pan L. rád pracuje s elektronikou a provádí drobné údržbářské práce. Rád by si tuto dovednost rozvíjel a naučil se něco nového. Vzhledem k ochrnutí pravé ruky nemůže všechny práce vykonávat sám a potřebuje občasnou pomoc pracovníka. Od března do září chodí do práce v ZD Hrotovice, kam dojíždí a kde vykonává drobné úklidové práce, za což je odměňován.

3. je začleněn do běžné společnosti prostřednictvím kontaktů se společenským prostředím

Pan L. by se rád účastnil výletů a procházek, návštěv restaurace a kina, ale je omezen finančně a hlavně časově. Ze stacionáře odchází brzo na autobus, takže tyto aktivity nestíhá. Chráněné bydlení svým klientům občas naplánuje společný výlet.

4. získal, udržel nebo rozvinul znalosti a dovednosti pro praktický život (běžný život)

Pan L. už se naučil cestu od autobusu na městskou hromadnou dopravu v Třebíči a ke stacionáři. V tomto již nepotřebuje podporu. Umí číst, psát a počítat do 100. Umí zacházet s penězi a zná jejich hodnotu. Kávu a jídlo si dokáže připravit sám, nepotřebuje pomoc.

5. zvládá chování ve společenských situacích

Pan L. zvládá dobře chování ve společnosti, o čemž svědčí to, že se dokáže domluvit na práci, v autobuse při dojíždění do zaměstnání a též v restauraci, do které v Okříškách dochází na oběd s ostatními uživateli chráněného bydlení, kde bydlí.

Diagnóza

Dětská mozková obrna, problémy s rovnováhou a méně pohyblivá pravá ruka.

Pozorování

V poslední době je pozorována velká únava a rychlá ztráta pozornosti. Otázka, zda tělo a mentalita odpovídá věku.

Pozorování i rozhovor probíhaly ve stacionáři. I když rozhovor probíhal hodinu po probuzení pana L., tak byl ještě i během rozhovoru dost dlouho rozespalý, což by se dalo považovat za problém z hlediska ranního dojíždění atd..

Závěr

Neuvědomuje si svůj problém. Nic by neměnil. Je schopný bydlet sám. Největší problém ve vzdělání, hlavní cíle. Pan L. je dost samostatný, stacionář navštěvuje pouze 1 den v týdnu. Mohl by být schopný bydlet v sociálním bydlení, ale nechce nic měnit.

Příloha č. 2 Základní otázky polo-strukturovaného rozhovoru

V rozhovorech byly tyto otázky lehce přizpůsobeny schopnostem a dovednostem našich respondentů a při samotném sběru dat bylo upravováno jejich znění.

- Vyprávějte mi o Vašem životě od malička do teď. Od kdy si vzpomenete.
- Popište, jaké bylo první zařízení sociálních služeb, které jste navštěvoval?
- (Popište mi, jak vypadalo další zařízení sociálních služeb?)
- Pověste mi Vaše pocity z tohoto/těchto zařízení?
- Můžete popsat, co jste v tomto/těchto zařízení/ch považoval za dobré a co za špatné?
- Zkuste zapřemýšlet a vyprávět mi, co Vám chráněné bydlení/rodina přináší/dává?
- Popište mi Váš den.
- Vyprávějte mi, co jste se v chráněném bydlení/doma naučil/a a děláte sám/a?
- Zkuste popsat, s čím Vám v chráněném bydlení/doma pomáhají?
- Zkuste popsat, s čím v chráněném bydlení/doma pomáháte ostatním/rodině?
- Popřemýšlejte, zda jste již někdy řešil v chráněném bydlení/doma jiné možnosti budoucího bydlení? Například sociální bydlení.
- Popište mi, jak probíhá Vaše příprava na budoucí život? Zda realizujete nějaký trénink?
- Popište mi, jak Vám s tímto pomáhají v chráněném bydlení/doma?
- V čem spatřujete svůj problém?
- Domníváte se, že jste v neblahé situaci?
- Jak řešíte, že nemáte dostatek peněz?
- Domníváte se, že tak jednáte správně?
- Chtěl byste tento způsob změnit?

Příloha č. 3 Přepis rozhovorů

Přepis rozhovorů proběhl ze záznamového audio média. Při rozhovorech probíhalo doptávání ve větší míře spolu s individuálně upravenými otázkami. Ty vedly k získávání a k ověřování zjištěných informací. Díky komunikačním nedostatkům respondentů a zachování autentičnosti jsou rozhovory stylisticky a jazykově neupravené.

Paní A.

Otázka: Vyprávějte mi o Vašem životě od malička do teď. Od kdy si vzpomenete? Můžeme to vzít, kde jste bydlela, od školky, školy až do teď? Chodívala jsem s mamkou na procházky a chodila jsem do školky.

Otázka: A co po školce?

Po školce jsem začla chodit do školy a nastoupila o rok pozdějc. Bydlela jsem v Třebíči.

Otázka: Na jakou školu jste chodila?

Na pomocnou školu Židů v Třebíči. Byla jsem tam do 9. třídy. Nebyla jsem tam déle

Otázka: Co se dělo potom, co jste skončila školu?

(špatně pochopila otázku) Donesla jsem si domů učebnice, šla ven na procházku a hrát si. A pak šla dělat domácí úlohy. Moc mě nebavily básničky.

Otázka: Byla jste v nějaké další škole, doma nebo jste pracovala?

Chodila jsem do Mety. To jsou takový stroje. Mají jehly a pak to sevakne. A dávalo se to do televize.

Otázka: A kdy jste tam začala? Hned po základní škole v šestnácti?

V osmnácti.

Otázka: Brali na Vás ohled? Pomáhal Vám s tím někdo nebo jste tam byla brána jako řadový pracovník?

Sem musela mít všechno v pořádku, když jsem něco to...(zkazila), tak jsem to ještě musela doma nějak dodělávat.

Otázka: Takže když jste to nestihla, brala jste si práci domů?

Jo.

Otázka: Aha, ale to muselo být náročnější, dělat to bez toho přístroje.

Sem ho měla i doma a musela jsem na to mít sáčky.

Otázka: Jak dlouho jste tuhle práci dělala, bylo to déle jak rok?

Nevím, (po té co dostala na výběr z možností "jeden, dva nebo tři roky") myslím že dva.

Otázka: A potom jste pracovala ještě někde?

Pracovala jsem v Náměšti a potom jsem šla do Jaroměřic pracovat.

Otázka: Popřemýšlejte, co jste dělala potom?

Byla jsem s mamkou v doměčku v Horním Újezdě. To jsem dojížděla do Třebíče a potom do Náměště. Jo počkejte, ještě babička mi potom umřela. Potom jsem byla v Domově důchodců manželů „Kuriových“ (myslela Curieových).

Otázka: V tom domově jste byla s mamkou nebo sama?

Ne, mamka se rozvedla s tatškem. Potom tatška umřel. Tak mám mamku se strejdem. Mamka je v Újezdě a strejda v Třebíči.

Otázka: A Vy jste šla do domova tam na Curieových?

No, no jo. Mamka to sama nezvládala pak, nebo jak to pak bylo. Sem pořád byla doma a neměla práci. Tak jsem bydlela v tom domově.

Otázka: To byl domov pro seniory?

No byl.

Otázka: Při pobytu v Domově pro seniory manželů Curieových, jste někde pracovala?

Ne, ne.

Otázka: Popište jaké bylo první sociální zařízení, které ste navštěvovala? Jak vypadalo to další?

První manželé „Curieových“, byla sem tam mladší proti ostatním. Povídala jsem si se setříčkami a s ostatními moc ne. Protože ti, co byli na pokojích, byli hodně starší.

Otázka: Co jste dělala ty dny, bylo to stejnoté nebo jste měla nějaký program?

Pouštěla jsem si televizi. Měli tam programy s hrami.

Otázka: Nevyráběli jste tam?

Ne neměli, spíš televize a najedla sem se vždycky. Nevím, myslím rok jsem tam byla. No jo. já byla ještě v Jinošově před Náměští, ale tam jsem moc dlouho nebyla. Byla to delší doba než v domově pro seniory.

Otázka: Jak se Vám líbilo v Jinošově? A co jste tam dělali. Co se Vám tam líbilo, učili jste se vařit, vyrábět, pracovat a podobně?

Lepší je to tady. Nelíbily se mi postele. Tam jsme nic moc nedělali. Bylo to tam jak pro seniory. Mohli jsme tam pracovat na zahradě, listí uklidit a tak. Pak jsem byla v Náměšti. Od toho, co v Jinošově spadla střecha. Takže v domově pro seniory a v ústavě v Jinošově nic moc. Ani chráněného bydlení v tom Jinošově nás neučili, třeba jak se pere a jak se vaří. V Náměšti jo, ale v Jinošově ne, ani v chráněném bydlení, nikdo. Obědy nám dováželi.

Otázka: Nebyl s Vámi v Jinošově náhodou pan L.? (z důvodu zjištění, kdy asi tak paní A. byla v tom Jinošově). Ten tam asi byl.

Otázka: Popište mi, co jste dělala v Náměšti?

Chodila jsem tam do toho denního centra a pracovala a bydlela.

Myslíte v Náměšti. Chodila jsem tam do kavárny, pracovat.

Otázka: Jak to probíhalo v Náměšti, co jste tam dělala denně?

Chodila na procházky. Sem byla na pivku :)

Otázka: Vyprávějte mi, co jste se tam učila?

Chodila jsem do kavárny. Tam jsem musela to... zkoušku udělat. Jsem udělala zkoušku v Borovině.

Tak jsem pracovala v kavárně.

Otázka: Učili jste se, jak se starat o domácnost, jak vařit kávu?

Ne, ne, ne. Jen jsme učili říkat: "Prosím, co si přejete, co si dáte?"

Otázka: Když jste byla v kavárně v Náměšti, pak jste pracovala i někde jinde?

Pak v Jaroměřicích v kavárně. Přes Barevný svět v Jaroměřicích.

Otázka: Popište, jaký byl první stacionář, který jste využívala a které byly další, než jste se dostala k nám (Stacionář Úsměv Třebíč)?

V Náměšti a v Borovině a potom jsem přešla teprve do Stacionáře Úsměv Třebíč.

Otázka: Ještě nějakou jinou službu jste využívala?

Paprsek, ale tam jsem skoro nechodila.

Otázka: Popřemýšlejte, zda jste měla ještě nějakou práci nebo brigádu po té kavárně.

V té kavárně to bylo v pohodě, teď už do ní nechodím. Teď už jsem doma.

Otázka: Popište, jak jste se věnovali v chráněném bydlení v Náměšti, obsluze domácnosti? Učili jste se například, jak prát, uklízet nebo vařit?

Tam jsme museli uklízet.

Otázka: Ukazoval Vám někdo, čím například umýt špinavé tričko?

Nevím, jestli jsme měli pračku. Jo museli jsme ji mít.

Otázka: Takže jste si prali, uklízeli, vařili, zametali sami, takže jste tam fungovali, jak v běžné domácnosti? S čím Vám pomáhali?

S vařením, jinak jsme pracovali dohromady.

Otázka: Ukazovali Vám, jak a čím nejlíp uklidit, nebo jste to dělali sami.

Ukázali nám, co máme dělat a my jsme to udělali.

Otázka: Učili Vás třeba prát? A zkoušeli jste to pak nebo jste se jen dívali?

Jo ukázali. Jo udělali jsme to pak, společně jsme si pomohli to spolu udělat. Pak jsme skládali i prádlo.

Otázka: Vyprávějte mi, jak to teď probíhá v chráněném bydlení? Taky se staráte o domácnost a děláte vše? Pomáhají Vám pracovníci ještě s něčím?

Teď jsme v chráněném bydlení v Okříškách. Pomáhají nám taky no no, trošku s vařením. Některým i s více věcma.

Otázka: Popřemýšlejte, zda se Vám pokouší pracovníci nějak více rozvíjet a zdokonalovat? Nacvičujete třeba to praní?

Jo jo. Barevný a pak utěrky s ručníky se dávají až napodruhý do pračky.

Otázka: Bavíte s i o chování jak se správně chovat?

Taky. Nemáme nadávat a hádat se. Mluvit na ostatní slušně a cizím nemáme otevírat.

Otázka: Když jdete ven, říkají Vám pracovníci, jak se správně chovat v určitých situacích?

Ano třeba v restauraci nemáme srkat, prdět, stane se no, ale né schválně. A upozňujeme se i navzájem, když něco děláme špatně.

Otázka: Jak se cítíte v tomto chráněném bydlení v Okříškách? Když porovnáte chráněné bydlení teď a předtím. Jsou nějaké rozdíly mezi tím, co se Vám líbí tady a co bylo lepší tam?

V Jinošově se mi nelíbilo. V Náměšti to bylo dobrý. Tady... teď lepší v Okříškách.

Otázka: Čím myslíte, že to je? Třeba pracovníky nebo prostředím, že je baráček v Okříškách nový, případně něčím jiným?

Tak máme zahrádku svou. Máme tam jahody, stromky, jabka rybíz. To je dobrý. Paní D. přijde vždycky se psem. Se psem se mi líbí.

Otázka: Když vezmeme domov důchodců. Co se Vám na této službě líbilo a co ne? Zkuste popsat alespoň jednu věc pozitivní, s čím jste byla spokojená a jednu zápornou? Jo nejmladší jsem byla, to se mi nelíbilo. Jedna babička si měla píchnout dávku inzulinu na zahradě. Já měla pokoj u zahrady, tak jsem běžela jí pozdravit a říct jí to a po cestě jsem spadla. A šel mi pomoci mladý doktor, tak jsem se ho chytla kolem krku. S tou babičkou jsem si často vykládala.

Otázka: Zkuste popsat, co se Vám v Jinošově líbilo a co nelíbilo? Začneme tím, co se Vám nelíbilo?

Všechno. Vůbec se mi tam nelíbilo. Ani kamarádky nebyly, jen chlapi trochu kamarádili.

Ale chodili jsme do bazénu. To se mi líbilo, ale nemohli jsme sami.

Otázka: Potom když se zaměříme na Náměšť a chráněné bydlení. Co tam považujete za dobré a co za špatné? Co Vám tam chybělo?

Tam byli dobří pracovníci a hodně kamarádů. Když jsem někomu dala pusu na rozloženou, tak někteří ohrnovali nos a pomlouvali, prostě záviděli.

Otázka: Popište, co berete v Okříškách za dobré a co Vám tam chybí?

Trošku mě tady už lidi v obci znají. Pán má psa, tak vždycky přijde v neděli podívat se za náma.

Jsme šli do hospody a dali jsme si pivko a už to věděli. Bonzuje se. A musíme být do 10 doma. Jednou jsme se nemohli dostat dovnitř, když jsme přišli pozdě.

Otázka: Co Vám chráněné bydlení přináší? Například, co jste dříve neměla a teď máte nebo co díky chráněnému bydlení umíte?

Vařit, prát a s penězama jsme se naučili (hospodařit). Když máme peníze tak si umíme říct, že potřebujem to a to. Chodí s náma k doktorovi, když tam musíme jít. Někdy nám napíšu, co máme koupit, a jdou s náma, se na nás podívat.

Otázka: Popřemýšlejte, co děláte v domácnosti sama?

Umívám nádobí, uklízím pokoj, vysávám, vytírám. Vařím s pomocí, dělám večeři. Nákupy dělám sama. Žehlení nedělám. To dělají pracovníci a někteří, který to baví. Mně ne.

Otázka: Co dělá pracovník. S čím Vám ještě pomáhá?

Žehlení. Vaření. S penězma. Peníze mi moc nejdou.

Otázka: Přemýšlela jste, že byste šla do bytu, kde byste neměla skoro žádnou pomoc. Neboj, jste tohle, ještě v chráněném bydlení neřešily? Šla byste bydlet ještě někam jinam, než jste teď?

Nikam jinam bych nešla. Nebo jedině za mamkou, třeba s panem L. Moc jsme to neřešili.

Otázka: Myslíte, že by někdo z tohohle bydlení šel jinam do bytu?

Možná pan L. Možná by ostatní věděli.

Otázka: Popište, v čem u sebe vidíte problém (svoje znevýhodnění)?

Třeba jak jsem sama řekla, že mám problém s penězi.

Otázka: Kdyby Vám někdo něco nabízel, dokázala byste dotyčného odmítnout?

Pokud bych něco potřebovala, tak bych si řekla někomu jinýmu. Koho známe. S penězma. Už umím nabýt mobil. A trošku umím počítat.

Otázka: Popřemýšlejte a zkuste mi popsat, v čem si myslíte, že jste ve znevýhodněná? Dokážete se o sebe postarat?

Myslím si, že nejsem ve špatné situaci. Postarat, jak s čím, co zvládnou.

Otázka: Jak jste na tom s penězi? Myslíte si, že jich máte dost? Jak byste řešila, kdybyste zrovna neměla dost?

Stačí mi, co mám zatím. Bych řekla holkám, že potřebuju přidat víc peněz.

Paní L.

Otázka: Vyprávějte mi o Vašem životě od malička do teď. Od kdy si vzpomenete? Můžeme to vzít, kde jste bydlela, od školky, školy až do teď?

To už je dlouho. Takže nevím. Na základku jsem chodila pod bazilikou, ale to už je taky dlouho. Já jsem tam byla a potom jsem šla, hmm... Potom ještě v Brně ve škole, tam mě to nebavilo. To bylo na faře, tam jsme bydleli na internátní škole. Potom jsem jezdila dlouho do Žďáru do školy. Tam byla praktická a tam jsem jezdila. A učily jsme se trochu jinak a bylo nás míň. A vyšla jsem školu ve 20 letech.

Otázka: Vyprávějte mi, kde jste byla a co jste dělala po škole ve Žďáře?

Asi jsem byla doma. To už si prostě...nepamatuju. Myslím v Borovině, to byl ještě Úsměv (Né Barevný svět) a pak jsem se přemístila jsem.

Otázka: Pracovala jste někdy?

Ne. Ani ne.

Otázka: Zkuste se zamyslet, jaký máte pocit z toho stacionáře, který navštěvujete. Jak se Vám líbí a jak se tady cítíte?

Tady je to dobrý. Tady je to lepší než v Borovině a asi prostorama a pracovníkama.

Otázka: Popřemýšlejte, co tady ve stacionáři považujete za dobré a co za špatné? Na čem by se mělo zapracovat?

Dobrý ty prostory. Hodně se tady zpívá. Nic mě už dalšího nenapadá. Špatná, co by se dalo zlepšit, asi mě nic nenapadá.

Otázka: Popište, co by Vám chybělo v tom stacionáři předtím?

Tablet (i když tehdy ani neexistoval). Dřevodílna a výtvarka v Borovině nebyla.

Otázka: Zkuste zapřemýšlet, co Vám přináší a dává bydlení s rodinou? Než třeba na tom internátu, na kterém jste byla?

Že můžu být s nima. Doma mám psa. Doma je jiný jídlo a hlídaj mě, abych se nepřejedla, aby mi nebylo blbě. Doma mám svůj klid, tam na internátě furt chodili po chodbách a to mě štvalo.

Otázka: Popište mi, co děláte odpoledne doma?

Maluju obrázky, poslouchám hudbu. Dívám se na Rex (Komisař Rex). Chodím do kostela, kde někdy zpívám Anděl páně modlitbu, když hrajou písničku.

Otázka: Pověz mi, co jsi se doma naučila a co děláš sama. S čím ti pomáhá mamka?

Nádobí myju skoro pořád a utímram ho. Peru a třídím prádlo. Nevysávám, u nás jenom vytíráme a to dělám. Pomáhám s vařením, krájet cibuli a tak. Někdy chodím na nákupy, ale jen pro drobnější. Máma bere větší nákupy, protože já těžký neunesu. Mamka žehlí, já ne. Mamka chodí na poštu. Pomáhám, když je s něčím potřeba.

Otázka: S čím pomáháte ostatním. Co děláte třeba jen Vy a ostatní ne?

Venčím psa.

Otázka: Už jste doma řešili chráněné bydlení, nebo nějakou jinou možnost bydlení.

Přemýšlela jste o tom Vy nebo zajímalo by Vás to vůbec?

Ne, ani s mamkou jsem si o tom neříkala. EE... nepřemýšlela).

(Poté co ji bylo pořádně vysvětleno, jak funguje chráněné bydlení.) Nemá zájem.

Otázka: Jak bys to dělala, až budeš ještě starší? Znělo ti to aspoň zajímavě, že bys chtěla víc informací?

To už asi nebudu. Ani ne, nechtěla.

Otázka: A o jiných možnostech jste s rodinou neuvažovali? Například o sociálním bydlení? (Bylo vysvětleno.)

To nevím.

Otázka: Popište mi, jak probíhá Vaše příprava na budoucí živo? Trénujete to nějakým způsobem?

Ne netrénuju to.

Otázka: Myslíte, že někdo tady ve stacionáři je schopný bydlet sám?

Nevím moc. Možná pan Mirek, ten už bydlí sám teď. A pan Ondra, ten se často stará o děti svojí sestry.

Otázka: Popište mi, jak byste řešila stravu, kdyby Vám rodina nemohla uvařit?

Že by mi jídlo dovezli, nebo příbuzní udělali.

Otázka: Zamyslete se a pověste mi, jak byste řešila situaci péče o domácnost (praní, úklid, jídlo), kdyby Vaše máma nemohla? Zvládla byste ohřát jídlo sobě a mamce a pak umýt nádobí?

Kdybych musela, myslím, že bych to zvládla.

Otázka: Popřemýšlejte, v čem spatřujete svoje omezení (problém), oproti běžné společnosti?

Nespatřuju.

Otázka: V tom případě můžete jít zítra do práce?

Já myslím, že ještě ne.

Otázka: Tak v čem spatřujete svoje nedostatky, kvůli kterým nemůžete do práce? Nebo už můžete jít zítra klidně do práce?

Myslím, že nemám problém. Tak rychle do práce určitě nepůjdu.

Otázka: Popřemýšlejte a řekněte mi, zda se domníváte, že jste v neblahé situaci, kdy nepracujete, bydlíte doma a chodíte do stacionáře?

Myslím, že dobrý. Takto mi to vyhovuje.

Otázka: Popište mi, jak byste řešila nedostatek peněz?

To nevím. Jedině mamce, aby mi dávala víc.

Otázka: Kdyby Vám někdo něco nabízel, dokázala byste dotyčného odmítnout?

Ano, to by od něj asi nebylo správné, to by nešlo.

Otázka: Popřemýšlejte, zda byste chtěla něco na svém životě změnit?

Ne. Všechno nechat při starém.

Otázka: Popište, jak Vám doma pomáhají, že nemusíte do práce. Chtějí po Vás, abyste šla do práce, nebo Vám pomáhají doma a jak?

Asi ne (nechtějí, aby šla do práce). Někdy mi pomůžou uklidit, když sama nevím jak.

Otázka: Zamyslete se, zda by Vás chráněné bydlení mohlo více ovlivnit, třeba ve větší samostatnosti, že by se Vám to mohlo třeba líbit?

Myslím, že ne.

Otázka: Popište, jak zvládáte společenské chování s lidmi. Když půjdete někam do společnosti, třeba do restaurace, nakoupit, do městské dopravy?

Jo v pohodě.

Otázka: Popište mi situaci, jak budete reagovat, v případě pokud si něco domluvíte a pak z toho z nějakého důvodu sejde. Nejste z toho zklamaná, nevyrovnáváte se s tím těžko a dlouho?

Ne, myslím si, vše je v pohodě.

Pan L.

Otázka: Vyprávějte mi o Vašem životě od malička do teď. Od kdy si vzpomenete? Můžeme to vzít, kde jste bydlela, od školky, školy až do teď?

Čebín u Tišnova jsem chodil do školky. A bydlel jsem u rodičů. Na základku jsem šel na pomocnou školu někde jinde... V Tišnově. To jsem bydlel furt u našich a jezdil jsem tam do školy autobusem.

Otázka: Popište mi, jak to bylo potom, když jste dokončil základní školu? Byl jste doma nebo jste šel někam pracovat?

Po základce jsem byl chvíli doma. Byla to delší doba co jsem byl doma. V 91. sem šel do Jinošova. Do té doby, než se to tam stalo... do doby než tam spadl strop.

Otázka: Byl jste tam v chráněném bydlení?

Jo jo, byl no. Potom jsem vlastně byl v tý Náměšti. Jo, pár let jsem tam byl.

Otázka: Popište mi, jakou službu jste v Náměšti navštěvoval? Kavárnu, denní centrum nebo jinou? No, no. Byl jsem tam, tak nějak v bydlení. Pak možná kavárna.

Otázka: Popřemýšlejte, zda jste v Náměšti někde pracoval nebo ne?

Ne. Potom došla doba kdy jsme se stěhovali do Okříšek.

Teď jezdím pracovat do Hrotovic. Jo no. A budu tam jezdit zas. Zametal jsem tam, spíš areál, než ulice. Co to bylo za firmu už nevím.

Otázka: Popřemýšlejte, jaké bylo Vaše první sociální zařízení, které jste navštěvoval? Byl to Jinošov?

Jo, jo.

Otázka: Popište mi, jak jste se tam cítil v Jinošově?

Tady je to lepší. Náměšť, tam to bylo dobrý. V Okříškách tady je to nejvíc jako doma.

Otázka: Popište mi minimálně jednu věc v Jinošově, která Vám byla dobrá a špatná?

Co se Vám tam líbilo a co nelíbilo?

Klecový postele se mi nelíbili. A moc se mi nelíbily prostory. Asi bych se tam nechtěl vrátit. Že jsem nemohl chodit sám ven. A měl sem tam kamaráda.

Otázka: Popíšete to i u bydlení v Náměšti? Co tam bylo lepšího než v Jinošově nebo ne?

Chodili jsme na hokej. Sami když, jsme chtěli. V Jinošově jsme byli ještě na ubytovně a v Náměšti už jsme byli v baráčku.

Otázka: Popište mi rozdíl mezi Okříškami a Náměští, co bylo v kterém bydlení dobré a co špatné? Co byste v Okříškách změnil?

Je to tu novější, než v Náměšti. Pěkný pokoje. Vycházím tu se všema. Pracovníci jsou dobrý.

Otázka: Vyprávějte mi, jaký byl Váš první stacionář? Co jste tam oceňoval, co byste změnil?

Mě to tady baví (Stacionář Úsměv Třebíč). Vstávání taky dobrý.

Otázka: Popřemýšlejte, co Vám chráněné bydlení přináší?

Je to dobrý, jsem s paní A. na pokoji. Víc můžu být samostatný.

Otázka: Popište mi, jak probíhá odpoledne, když přijdete ze stacionáře?

Du na oběd. potom na procházku tak na 2 hodiny. Doma si zahrajem, třeba Člověče, nezlob se. Jsem tam, se podívám na telku, pak na večeři, pak zase telka a někdy zajdem na pivko.

Otázka: Zapřemýšlejte, co jste se v Chráněném bydlení naučil a co zvládáte sám? V Jinošově Vás učily vařit uklízet a podobně? Vařili s Váma společně?

Ne, to né, v Jinošově. V Náměšti, to už jo. Teď v Okříškách. Nádobí, dělaj jiní to já moc ne. Tam se vytírá, já to zametu a holky pak vytřou. Ulízíme s paní A. na pokoji. Holky vaříjou, kluci moc ne, jednou jsem jim krájel brambory. Sami si pereme, to umím celkem. Žehlení nedělám, nebaví mě to. To dělají pracovníci.

Otázka: Zapřemýšlejte, jak pracujete na hospodaření s penězi? Ukazují Vám, jak s nima pracovat, učíte se to?

Peníze mám svoje s něma umím. Nemuseli mě to učit.

Otázka: Popřemýšlejte, jestli je v chráněném bydlení ještě, ještě něco s čím Vám jiní pomáhají, co sám nezvládáte?

Jo pomůžou. Holky s vytíráním. Věšení prádla, s tím mi pomáhají.

Otázka: S čím pomáháte ostatním Vy? Pomáhám ostatním s peněžma, když to moc neumí.

Úklid společných prostor. S peněžma radši nepomáhám. Když je někde potřeba tak pomáhám. Holky pomáhají panu T. (jejich spolubydlící).

Otázka: Popřemýšlejte, zda jste neřešili možnost, že byste bydlel jinak než v tomto chráněném bydlení v Okříškách? Řešil to s Vámi někdo z pracovníků? Neřešily

Otázka: Nějaké sociální bydlení, kde byste byl Vy nebo spolu s paní A. v bytě v běžné zástavbě a chodili by tam pracovníci? Nepřemýšlel jsem o tom.

Otázka: Popište mi průběh nácviku vaření, uklízení v chráněném bydlení v Okříškách. Procvičujete správné chování nebo jednání s lidmi?

Nic netrénujem. Nebo jsem u toho ještě nebyl.

Otázka: Popište mi, co, jak byste řešil jídlo, pokud byste bydlel sám?

Do restaurace nebo bych si ho nechal dovýzd.

Otázka: Popřemýšlejte, v čem spatřujete svůj problém. Nějakou nevýhodu u sebe, třeba i v závislosti na trhu práce?

Nevím no. (Pozorováním jasná omezená hybnost ruky, po prodělané dětské mozkové obrně, viz. kazuistika, pozorování).

Otázka: Jak jste na tom s penězi? Myslíte si, že jich máte dost? Jak byste řešil, kdybyste zrovna neměl dost peněz?

Jo jo. Ségře bych řekl. ... I když kouřím, tak nějak vycházím.

Otázka: Kdyby Vám někdo něco nabízel, dokázala byste dotyčného odmítnout?

(dlouho bez odpovědi) Myslím že ano.

Otázka: Popřemýšlejte, zda byste nechtěl změnit svůj život nebo sebe. Například přestat kouřit. Nebo jestli byste stál o to zase pracovat a přivydělat si?

Peníze jsou. A budu tam jezdit zase (pracovat). Zametal jsem tam, spíš areál, než ulice, baví mě to právě. A také si chvíli přivydělával na brigádě v kavárně v Náměšti n. O. Kouření mi vyhovuje, tam bych to nechal.

Otázka: Vyprávějte mi, jak Vám chráněné bydlení pomohlo najít práci? Přišla p. D. a mluvila, že je v Náměšti práce. Tak jsem se nabídl. Jednou tam poprvý se mnou jeli, a pak už sem jezdil sám. I normálně mi pomáhají.

Pan M.

Otázka: Vyprávějte mi o Vašem životě od malička do teď. Od kdy si vzpomenete? Můžeme to vzít, kde jste bydlela, od školky, školy až do teď?

Já sem od školky začal chodit na Cyrilometodějskou školu, chodil jsem od první třídy. Ale prvně sem chodil jak to říct jinam do Horní Domky. Byla to (normální) základka s internátem. A pak sem hned po první třídě přešel na Cyrilometodějskou do 9 třídy než sem šel na školu.

Otázka: Měl jste odklad základní školy, že byste na základní školu nastoupil o rok později?

To už si nepamatuju.

Otázka: Učily Vás na základní škole nějakým dovednostem pro praktický život? Vaření, uklízení, práce na zahradě a podobně?

Jenom na zahradě, pletní a tak. Jinak nás neučily.

Otázka: Vyprávějte mi, kde jste byl po dokončení základní školy?

Byl jsem doma. Potom jsem až se to objevilo, nastoupil do Barevného světa (stacionář) nastoupil do Boroviny vlastně.

Otázka: Popřemýšlejte, jak dlouho jste byl předtím doma?

No, asi tak rok.

Otázka: Popřemýšlejte a zkuste odhadnout, jak dlouho jste navštěvoval stacionář Barevný svět a jak dlouho jste teď tady ve Stacionáři Úsměv Třebíč? V tom Barevném světě asi tři roky a tady nevím přes pět let.

Otázka: Popište mi Vaši situaci s hledáním práce po ukončení základní školy? Pracoval jste někde?

Pracoval jsem v Zonce, podepisoval jsem Testernu a pracoval hmmm.

Otázka: Vyprávějte mi, co jste v té Zonce dělal, co jste měl na starost?

Stál jsem u pásu a pracoval jsem, dával jsem přepravku s prázdejma lahvama na pás do výroby.

Otázka: Zkuste si vzpomenout, jak dlouho jste v té Zonce pracoval. Bylo to v době, kdy si chodil do Barevňáku (stacionář Barevný svět).

Asi tak rok. Ne možná to bylo předtím Barevným světem. To bylo do té doby než mě bouchli do hlavy, tak sem šel za vedoucím. A ten mi napsal, že jsem si udělal pracovní úraz. Pak už jsem tam nechtěl být.

Otázka: To druhý, co jste popisoval byla práce v Testernu, co tam jste dělal?

Terno, tam jsem dával semínka do pytlíku. Všechno, co bylo potřeba, hnojiva. Věci na kytky jsem nosil.

Otázka: Zkuste popřemýšlet, jak dlouho jste byl v tomto zaměstnání?

Dva roky. Potom sem byl v Čikomu, tam sem byl měsíc a dělal jsem tam blokový čištění. Tam sem i uklízel a zametal, sbíral papírky

Otázka: Takže až potom jste začal chodit do Barevného světa?

Potom se to otevřelo, tak si mě vzala Katka a byl jsem její první žák. A potom jsem šel (Stacionář Úsměv Třebíč) můj kamarád Tomáš, tak jsem šel s ním. Tři roky jsem tam byl.

Otázka: Zkuste popřemýšlet, jak vypadala ta práce na začátku, kdy stacionář vznikl a jak je nastavena teď? Co jste vlastně dělal?

Dělal jsem sečení trávy, a co bylo potřeba.

Otázka: Vy teď zkoušíte chodit do další sociální služby, která zaměstnává lidi se znevýhodněními Vrátko, co tam děláte?

Taková kavárnička, kde obsluhuju lidi na zahrádce a tak.

Otázka: Plánujete v rámci spolupráce s organizací Vrátka vyzkoušet i jiné jejich pracoviště?

Ještě něco, už se tam něco rýsuje. Teď jdu zítra na město a budu se domlouvat, co dál, jestli budu zkoušet rozvoz jídel mezi lidi s nějakým pánem. Nevím, co se z toho vyklube.

Otázka: Vyprávějte mi o tom, co děláte, když přijдете odpoledne z Vrátek nebo ze stacionáře?

Chodím na ty hokeje a fotbaly. Budu tam 17. rokem.

Otázka: Popište mi, co tam děláte?

Jezdím s nima, zajišťuju tam, co je potřeba. Záleží, kam se jede. Když je to doma, tak aji trenér mi tam pomůže. Taková příprava. S hokejstama jsem tam už od jejich srazu. Třeba hodinu před zápasem. A na fotbalu jsem dva až tři roky a podávám třeba míče.

Otázka: Když jedete s tím hokejem, co máte vlastně na starost.

Abych nachystal pití do flašek, tu šťávu z barelu. Nebo teplý do termosky. Mezi třetinama to kluci po mě házej a já jim to zase hážu zpátky naplněný :). Doplnuju pití.

Otázka: Popište mi víc první sociální zařízení, což byl pro Vás Barevný svět?

Tam jsme sedli a někdo řekl, kdo pude na nádobí, a když jsem třeba zrovna nešel, tak jsme si četli. Museli jsme si po sobě umýt nádobí a podobně. Pak jsem začal chodit do dílny s Tomášem a chodil do města si nakoupit potřebný věci.

Otázka: Myslíte si, že je tento stacionář podobný, tomu, jak to tam dřív bylo?

Ano, něco podobný, jak tady.

Otázka: Probíhaly tam třeba nácviky na to, abys mohl bydlet sám? Nácvik praní, vaření, uklízení?

Ne to tam nebylo. Spíš jen ta dřevodílna a různé výrobky. Byla taky možnost batikovat, ale já vždycky zapadl do dílny.

Otázka: Další zařízení kam jsme chodily bylo tady Popište mi, čím jste tady začal, do jaké dílny a dílen jste tady chodil?

Já sem začínal prakticky Keramiku i tu dřevodílnu. Nezkoušel jsem smaltovku. Uplně poprvý mě Zdenča vzala nahoru a prošel jsem si s ní všechno. A pak mě nechali si to projít samotnýho ty dílny.

Otázka: Jaký jste měl pocit z tohoto stacionáře. Kdyby jste to měl nějak zhodnotit, co se Vám tam líbilo a nelíbilo? Můžete ty stacionáře porovnat oba?

Tam jsem měl spíš takovej jakože to, co jsme udělali, všechno jsem zaplatil. Aji za vycházku jsem zaplatil. Všechno se platilo. Pak už jsem aji říkal, tati já tam nepudu, mami já tam nechcu. Přišel jsem na to, že se to platí, když mi přišlo vyúčtování navíc na 2000,-. Po dohodě s tátou jsem šel. Tady je to lepší. Třeba i o půl 2 končím a ve tři čtvrtě jsem doma. Tam když jsem byl, tam jsem skončil a přišel jsem dom o půl 3.

Otázka: Popište, co se Vám líbí tady ve stacionáři?

Mně se tady líbí všechno.

Otázka: Popište mi, co se Vám fakt líbilo a nelíbilo v tom druhém stacionáři.

Kolikrát jsem se tam nudil, že jsem se třeba hodinu a půl koukal z okna. Ale naučil jsem se tam na počítači.

Otázka: Popište, co se Vám líbí a nelíbí tady ve stacionáři Úsměv?

Dobry kolektiv. I vy mi pomáháte. Nic špatného, co by se dalo vylepšit mě nenapadá.

Otázka: Popřemýšlejte, co Vám přináší rodin? Co oceňujete, že jste doma a rodiče Vás nechávají doma?

Doma pomůžu vynést koš, udělám si svoje věci, umyju nádobí. Když potřebuju na hokej, tak řeknu, že potřebuju dřívější oběd a vyjdou mi vstříc. Navzájem se doplňujem.

Otázka: Popřemýšlejte, zda nemáte pocit, že kdybyste byl třeba na internátu, že by to pro Vás mohlo být přínosné nebo myslíte, že je Vám líp v rodině?

Líp je mi doma v rodině. A můžeme se společně domluvit, podporují mě. A podnikáme spolu.

Otázka: Popište mi, co ještě doma děláte, kromě toho, co už jste zmínil?

Když je potřeba nakoupit, tak zajdu do Penny nakoupit. Pomáhám s vařením mamce.

Otázka: Zamyslete se, s čím Vám doma pomáhají rodiče?

Mamka žehlí prádlo. Zatím to nepotřebuju. Sem se to neučil.

Otázka: Popřemýšlejte a popište mi, jak to zvládáte pracovat s penězi? Umíte si zajít například vyzvednout dopis na poštu? Peníze to dobrý. Umím si zajít na poštu.

Otázka: Popřemýšlejte, zda jste doma někdy řešili možnost využívat chráněné bydlení. Kde byste Vy mohl bydlet? Přemýšlel si o tom?
To jsme ještě neřešili. Zatím mě to ani neláká.

Otázka: Popřemýšlejte, myslíte, že byste to zvládal?
Asi jo. Praní, nakupování, jako bych zvládal si nakoupit takový ty základní věci. Možná i vaření bych zvládl. Myslím, že hodně bych toho zvládal. A někam bych se nahlásil ze začátku a nechal si vozit stravu, tak jak to děláte tady (ve stacionáři).

Otázka: Učili nebo učí Vás rodiče doma uklízet vysávat a starat se o domácnost: Třeba zametu a mamka za mnou vytírá.

Otázka: Popište mi, v čem u sebe vidíte nějaké omezení, které Vás znevýhodňuje?
Že jsem třeba pomalejší. Když jsem byl malej, tak jsem měl obrnu a mám problém s rovnováhou. Komunikuji myslím normálně.

Otázka: Máte pocit, že byste byl v nějaké neblahé situaci. Například, že byste měl pocit, že je něco, co Vám nevychází?
Teď momentálně jel táta do lázní, tak musím hodně máknout a pomoci mamce.

Otázka: Nemáte pocit, že když jste veden jako mentálně postižený, že by Vás to nějak brzdilo?

Já myslím, že je to v pohodě, aji s klukama na tom hokeji se cítím v pohodě.

Otázka: Jak bys řešil, kdybyste měl nedostatek peněz?
Já se snažím vyjít..šetřit. Kupuju si jen, co potřebuju. Jinak bych si asi pučil od rodičů a pak bych jim to chtěl nějak vrátit.

Otázka: Popřemýšlejte, zda se Vám stává, že by Vámi lidé mluvili špatně, odsekávali?
Jen třeba, že někdy řeknou, nezlob se, ale nemám čas, pokecáme příště. Ale řeknou to slušně, né zle.

Otázka: Zamyslete se, zda byste chtěl něco změnit ve svém životě?

Zatím ne. Posledně jsem v Barevném světě řešil, že bych chtěl přejít sem. A od té doby jsem celkem spokojený. A s tím mi pomohli rodiče (tím odpověděl i na otázku, s čím mu pomáhají rodiče).

Příloha č. 4 Komentář k zákonu o sociálních službách

Přikládáme komentář vyhlášky 505/2006 Sb., která se zabývá hodnocením a vymezením schopností zvládat základní životní potřeby

ZPŮSOB HODNOCENÍ SCHOPNOSTI ZVLÁDAT ZÁKLADNÍ ŽIVOTNÍ POTŘEBY

§ 1

(1) Schopnost osoby zvládat základní životní potřeby se pro účely stanovení stupně závislosti hodnotí podle aktivit, které jsou pro jednotlivé základní životní potřeby vymezeny v příloze č. 1 k této vyhlášce.

(2) Schopnost osoby zvládat základní životní potřeby pro účely stanovení stupně závislosti se hodnotí v přirozeném sociálním prostředí a s ohledem na věk fyzické osoby.

(3) Při hodnocení schopnosti osoby zvládat základní životní potřeby se hodnotí

a) tělesné struktury a

b) tělesné funkce duševní, mentální, smyslové, oběhové, dechové, hematologické, imunologické, endokrinologické, metabolické, zaživací, vylučovací, neuromuskuloskeletální, včetně hrubé a jemné motoriky, a funkce hlasu, řeči a kůže,

a to ve vztahu k rozsahu a tíži poruchy funkčních schopností.

(4) Za neschopnost zvládnutí základní životní potřeby se považuje stav, kdy porucha funkčních schopností dosahuje úrovně úplné poruchy nebo poruchy těžké, kdy i přes využívání zachovaných potenciálů a kompetencí fyzické osoby a využívání běžně dostupných pomůcek, prostředků, předmětů denní potřeby nebo vybavení domácnosti, veřejných prostor nebo s využitím zdravotnického prostředku nelze zvládnout životní potřebu v přijatelném standardu. Za neschopnost zvládnutí základní životní potřeby se považuje rovněž stav, kdy režim nařízený odborným lékařem poskytujícím specializované zdravotnické služby neumožňuje provádění základní životní potřeby v přijatelném standardu. Přijatelným standardem se rozumí zvládnutí základní životní potřeby v kvalitě a způsobem, který je běžný a obvyklý, a který umožňuje, aby tato potřeba byla zvládnuta bez každodenní pomoci jiné osoby.

§ 2

(1) Při hodnocení schopnosti osoby zvládat základní životní potřeby se posuzuje, zda z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je rozsah duševních,

mentálních, tělesných a smyslových funkčních schopností dostatečný k pravidelnému zvládnání základní životní potřeby a zda je fyzická osoba schopna rozpoznat, provést a zkontrolovat správnost zvládnutí základní životní potřeby. Přitom se přihlíží k tomu, zda dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav trvale ovlivňuje funkční schopnosti, k výsledku rehabilitace a k adaptaci na zdravotní postižení.

(2) U osob, u nichž průběžně dochází ke zhoršování a zlepšování zdravotního stavu, trvá sledované období rozhodné pro posouzení závislosti zpravidla jeden rok; funkční schopnost zvládat základní životní potřebu se v takovém případě stanoví tak, aby odpovídala převažujícímu rozsahu schopnosti ve sledovaném období.

§ 2a

Pokud osoba není schopna z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu zvládat alespoň jednu z aktivit, která je pro schopnost zvládat základní životní potřebu vymezena v příloze č. 1 k této vyhlášce, není schopna základní životní potřebu zvládat, a to bez ohledu na příčinu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.

§ 2b

Pokud osoba do 18 let věku nemá z důvodu nízkého věku a tomu odpovídajícímu stupni biopsychosociálního vývoje ještě vyvinutou schopnost zvládat některou ze základních životních potřeb nebo některou aktivitu, které jsou vymezeny v příloze č. 1 k této vyhlášce, není pro účely posuzování stupně závislosti považována za osobu, která je neschopna základní životní potřebu zvládat. To neplatí, pokud osoba z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu při zvládnání základní životní potřeby nebo některé aktivity, které jsou vymezeny v příloze č. 1 k této vyhlášce, vyžaduje každodenní mimořádnou péči jiné fyzické osoby.

§ 2c

Při hodnocení základních životních potřeb pro účely stanovení stupně závislosti se základní životní potřeby, u nichž bylo zjištěno, že je osoba z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat, sčítají.

(Příloha č. 1 k vyhlášce č. 505/2006 Sb.)

Vymezení schopností zvládat základní životní potřeby

a) Mobilita

Za schopnost zvládat tuto základní životní potřebu se považuje stav, kdy osoba je schopna zvládat

1. vstávání a usedání,
2. stoj,
3. zaujímat a měnit polohy,
4. pohybovat se chůzí krok za krokem, popřípadě i s přerušováním zastávkami, v bytě a běžném terénu v dosahu alespoň 200 m, a to i po nerovném povrchu,
5. otevírat a zavírat dveře,
6. chůzi po schodech v rozsahu jednoho patra směrem nahoru i dolů,
7. nastupovat a vystupovat z dopravních prostředků včetně bariérových, a používat je.

b) Orientace

Za schopnost zvládat tuto základní životní potřebu se považuje stav, kdy osoba je schopna

1. poznávat a rozeznávat zrakem a sluchem,
2. mít přiměřené duševní kompetence,
3. orientovat se osobou, časem a místem,
4. orientovat se v přirozeném sociálním prostředí,
5. orientovat se v obvyklých situacích a přiměřeně v nich reagovat.

c) Komunikace

Za schopnost zvládat tuto základní životní potřebu se považuje stav, kdy osoba je schopna

1. vyjadřovat se srozumitelně mluvenou řečí a dorozumět se jejím prostřednictvím s jinými osobami v rozsahu běžné slovní zásoby odpovídající věku a sociálnímu postavení,
2. chápat obsah přijímaných a sdělovaných zpráv,
3. vytvářet rukou psanou krátkou zprávu,
4. porozumět všeobecně používaným základním obrazovým symbolům a zvukovým signálům,
5. používat běžné komunikační prostředky.

d) Stravování

Za schopnost zvládat tuto základní životní potřebu se považuje stav, kdy osoba je schopna

1. vybrat si ke konzumaci hotový nápoj a potraviny,
2. nalít nápoj,
3. rozdělit stravu na menší kousky a naservírovat ji,
4. najíst se a napít,
5. dodržovat stanovený dietní režim,
6. konzumovat stravu v obvyklém denním režimu,
7. přemístit nápoj a stravu na místo konzumace.

e) Oblékání a obouvání

Za schopnost zvládat tuto základní životní potřebu se považuje stav, kdy osoba je schopna

1. vybrat si oblečení a obutí přiměřené okolnostem,
2. rozeznat rub a líc oblečení a správně je vrstvit,
3. oblékat se a obouvat se,
4. svlékat se a zouvat se,
5. manipulovat s oblečením v souvislosti s denním režimem.

f) Tělesná hygiena

Za schopnost zvládat tuto základní životní potřebu se považuje stav, kdy osoba je schopna

1. použít hygienické zařízení,
2. dodržovat tělesnou hygienu, mýt si a osušovat si jednotlivé části těla,
3. provádět celkovou hygienu,
4. česat se, provádět ústní hygienu, holit se.

g) Výkon fyziologické potřeby

Za schopnost zvládat tuto základní životní potřebu se považuje stav, kdy osoba je schopna

1. včas používat WC,
2. zaujmout vhodnou polohu,
3. vyprázdnit se,
4. provést očistu,
5. používat hygienické pomůcky.

h) Péče o zdraví

Za schopnost zvládat tuto základní životní potřebu se považuje stav, kdy osoba je schopna

1. dodržovat stanovený léčebný režim,
2. provádět stanovené preventivní, léčebné a léčebně rehabilitační a ošetrovatelské postupy a opatření a používat k tomu potřebné léky nebo pomůcky,
3. rozpoznat zdravotní problém a v případě potřeby vyhledat nebo přivolat pomoc.

i) Osobní aktivity

Za schopnost zvládat tuto základní životní potřebu se považuje stav, kdy osoba je schopna

1. navazovat kontakty a vztahy s jinými osobami,
2. plánovat a uspořádat osobní aktivity,
3. styku se společenským prostředím,
4. stanovit si a dodržet denní program,
5. vykonávat aktivity obvyklé věku a prostředí, například vzdělávání, zaměstnání, volnočasové aktivity, vyřizovat své záležitosti.

j) Péče o domácnost

Za schopnost zvládat tuto základní životní potřebu se považuje stav, kdy osoba je schopna

1. nakládat s penězi v rámci osobních příjmů a domácnosti,
2. manipulovat s předměty denní potřeby,
3. obstarat si běžný nákup,
4. ovládat běžné domácí spotřebiče,
5. uvařit si jednoduché teplé jídlo a nápoj,
6. vykonávat běžné domácí práce, nakládat s prádlem, mýt nádobí,
7. obsluhovat topení,
8. udržovat pořádek.

19. Abstrakt

SMRČKOVÁ, L. *Kvalita života osob s mentálním postižením v závislosti na využívání služby chráněného bydlení*. České Budějovice, 2017. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta, Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

Klíčová slova: mentální postižení, schopnosti a dovednosti, ústavní zařízení sociální péče, organizace sociální péče, chráněné bydlení, rodina.

Práce se zabývá lidmi s lehkým mentálním postižením, kteří jsou ubytováni v chráněném bydlení. Teoretická část charakterizuje mentální postižení, schopnosti a dovednosti těchto osob, péči o tyto osoby a jejich rodinu. Dále popisuje zmíněné typy zařízení, které mohou využívat.

Praktická část obsahuje srovnání dvou prostředí, kde tyto osoby žijí. Tedy v pobytové službě chráněného bydlení, nebo se svými rodiči (příbuznými). Obě prostředí mají své výhody a nevýhody, které jsou v práci také popsány. V práci jsou dále uvedeny návrhy na zlepšení současné situace.

20. Abstract

The quality of life of people with mental disabilities, depending on the use of social services sheltered housing.

Key works: mental disabilities, capabilities and skills, , institute of social care, social care services, sheltered housing, family.

This thesis deals with people who suffer from mild mental disability and live in a sheltered housing service. The theoretical part characterizes people with mental disabilities, capabilities and skills of these people, care for the people and their families. Also it describes the types of facilities furthermore mentioned in the text that can these people use.

Practical part compares the two environments, where the people live. Thus, in the residential services of sheltered housing or with their parents (relatives). Both environments have their advantages and disadvantages, which are also described in the work. The thesis comprises proposals to improve the current situation.